

Abstract

This thesis approaches Ursula K. Le Guin's *The Dispossessed* (1979) as a critical utopia by using Tom Moylan's discussion of critical utopia as a genre – and its relationship to the traditional utopia. By looking at the idea behind the fictional, Odonian society as utopian, it discusses the similarities between the fictional founder, Odo's philosophy, and the Russian philosopher, Peter Kropotkin's, ideas of anarcho-communism and mutual aid. Further, it argues that the main reason for the novel to be categorized as a critical utopia, is that the utopian society within the novel has some major flaws – the main one being the lack of unification of individual and society. This thesis thus corroborates Moylan's categorization of *The Dispossessed* as a critical utopia, while still appreciating its utopian idea.

Sammendrag

Denne masteroppgaven ser på Ursula K. Le Guin's roman *The Dispossessed* (1979) som en kritisk utopi, ved å bruke Tom Moylans diskusjon om kritisk utopi, og dens forhold til utopisjangeren. Ved å se på det fiktive, odonske samfunnet som utopisk, diskuterer oppgaven videre fellestrekk mellom den russiske filosofen, Peter Kropotkins ideer om anarkistkommunisme og gjensidig hjelp. Videre argumenterer jeg at hovedgrunnen for kategoriseringen som kritisk utopi synes å være at det utopiske samfunnet i romanen har store, interne problemer – hvor det største framstilles som mangelen på forening mellom individ og samfunn.

Forord

Det er flere jeg vil takke som har gjort denne masteroppgaven mulig. Først vil jeg takke min veileder, Suzanne Bordemann, for gode samtaler og råd under masterskrivingen. Deretter vil jeg takke Hanna Malene Lindberg og Annika Jensen for gode samtaler om det å skrive master og for lesing av og diskusjon rundt oppgaven min. Takk til min familie, som alltid har trodd på meg og mine evner. Til slutt vil jeg gi en ekstra takk til min mor, Åse Bjørseth, og min samboer, Lars Skeie: uten deres hjelp og omtanke hadde aldri denne masteren blitt ferdig.

Innholdsfortegnelse

1	Introduksjon	1
1.1	Problemformulering og framgangsmåte	3
1.2	Sammendrag av <i>The Dispossessed</i>	4
1.3	Presentasjon av teori og metode	5
2	Teori og metode	7
2.1	Den litterære utopiens historie	7
2.2	Sjangertrekk for litterær utopi	9
2.3	Sjangertrekk for kritisk utopi	14
2.4	Kropotkins filosofi	17
2.4.1	<i>Anarkist-kommunisme</i>	18
2.4.2	<i>Gjensidig Hjelp</i>	20
3	Odos utopi	23
3.1	Det postrevolusjonære samfunnet	23
3.1.1	<i>Et samfunn skapt som motreaksjon</i>	24
3.1.2	<i>Isolasjon</i>	28
3.2	Odos utopi / filosofi	29
3.2.1	<i>Anarres som anarkist-kommunistisk samfunn</i>	30
3.2.2	<i>Arbeidssamfunn</i>	34
3.2.3	<i>Gjensidig hjelp</i>	36
3.3	Enkeltpersoners etikk og plass på Anarres	40
3.4	Det odonske samfunnet unnfanget som utopi	42
4	<i>The Dispossessed</i> som kritisk utopi	47
4.1	Kritisk utopiske sjangertrekk ved <i>The Dispossessed</i>	48
4.2	Den øde planeten	50
4.3	Tørken	52
4.4	Personlig utnyttelse av makt	55
4.5	Fremmedfrykt skapt av isolasjon	58
4.6	Anarres' problematiske moral	62
4.7	Veggen – eller Sheveks personlige isolasjon	65
4.8	Sheveks oppvåkning	69
4.9	Unbuilding walls: Shevek blir revolusjonær	73
4.10	<i>The Dispossessed</i> som kritisk utopi	77
5	Konklusjon	81
	Litteraturliste	85

Begrepsliste

I *The Dispossessed* finnes det en del begreper som blir brukt spesifikt for dette fiktive samfunnet. Siden det ikke finnes en norsk oversettelse av boken har jeg oversatt en del av begrepene selv. Dette er en oversikt som man kan gå tilbake til slik at jeg slipper å forklare begrep flere ganger.

PDC	Forkortelse for «Production and Distribution Coordination». En organiserende instans på Anarres.
Iotisk	Språket, og som tilhørende, landet A-Io på planeten Urras.
Terra og Hain	To planeter som blir nevnt i tillegg til Anarres og Urras.
Egoizing	At noen viser egoistiske tendenser, eller vil eie noe.
Excremental	Overflødige elementer ved det odonske samfunnet.
Sheveks teori	Vitenskapelig teori som omhandler opphevelsen av at tid skjer lineært, da han mener tid skjer simultant.
Nuchnibi	Personer som har forlatt det odonske samfunnet.
Odo	Grunnleggeren av det odonske samfunnet.
The Analogy	Odos filosofiske manifest hvor hun beskriver sitt ønskede samfunn og dets verdier.
odonier/odonsk	Tilhørende samfunnet basert på Odos filosofi.
Tradisjonell utopi	Den litterære utopi-sjangeren med Mores <i>Utopia</i> som utgangspunkt. Hovedsakelig snakk om sjangeren før 1900-tallet.

“Let’s have no government, no state at all.” Then you try to figure out what you have without it, which is essentially what I was trying to do in *The Dispossessed*. This kind of thinking is not idealistic, it’s a practical necessity these days. We must begin to think in different terms, because if we just continue to follow the state, we’ve had it. [...] *The Dispossessed* is very much in earnest about trying to rethink our assumptions about the relationships between human beings. (McCaffery, 1990: 166)

1 Introduksjon

22. januar 2018 døde Ursula K. Le Guin. Hun var – og fortsetter etter sin død å være – en mye lest fantasy og science fiction forfatter både i sitt hjemland, USA, og resten av verden. Hennes død har vekket en ny interesse for henne, og verkene hennes har igjen blitt tatt opp både for ny lesning og diskusjon.

Høsten 2015 ble jeg for første gang ordentlig introdusert til litterære utopier, og fortsatte min oppdagelsesreise innen utopien i et fag på utveksling våren etter. I dette faget – hvor fi fokuserte på utopier som ikke-steder – ble jeg introdusert til flere eldre utopier, men også nyere utopier, blant annet *The Dispossessed* (1979) av Le Guin.¹ *The Dispossessed* (*TD*) kapret fort min interesse: Sett på kun som et ikke-sted er romanen interessant i sitt forslag om en verden som er ulik vår egen. Men å se på planeten Anarres som et godt, ikke-sted setter nye premisser: det at en litterær utopi kan ha problematiske sider. Dette tyder på at utopier ikke nødvendigvis lenger presenterer et perfekt, ferdigstilt samfunn.

I dagens politiske klima har *TD* fått ny aktualitet. Mange av temaene i romanen er fortsatt – eller på nytt blitt – relevante. Blant annet er det i dag et nytt fokus på murer for å holde andre ute. I løpet av de siste månedene har det blant annet kommet ut en episode med tittelen «The Walls» fra den amerikanske podcasten *This American Life* (Glass, 2018). Denne episoden tar for seg mange murer som skal vise grenser, fra Trumps ønske om å bygge en mur mot Mexico, murer i flyktningeleirer, til vår egen grensemur mot Russland i Finnmark, som ble bygd for å unngå at flere flyktninger kom til Norge. Vegger, eller murer, er en metafor som brukes mye i *TD*, og nok en gang, eller kanskje heller på nok et område, viser romanen seg å fortsatt være relevant i dag.

Det synes også å være en renessanse for dystopiske historier, både innenfor litteraturen og andre medier. Margaret Atwoods bøker har blant annet fått nytt liv med filmatiseringer i serieform av både *A Handmaid's Tale* (originalt utgitt i 1985) på HBO og *Alias Grace* (originalt utgitt i 1996) på Netflix, som begge ble utgitt i 2017. Og innen Skandinavisk litteratur har det blitt utgitt flere nyere dystopier, blant andre den norske *Oslo 2084* (2004) av Bing & Bringsværd og *Den danske borgerkrig 2018-24* (2014) av Kaspar Colling Nielsen. *TD* viser her igjen sin relevans da romanen innehar både utopiske og dystopiske elementer. *TD*, dog med

---

¹ Blant de eldre utopiene var Thomas Mores *Utopia* utgitt i 1516, Francis Bacons *New Atlantis* utgitt i 1627, og Herman Melvilles *Typee* utgitt i 1846. Blant de nyere utopiene var blant annet Ernest Callenbachs *Ecotopia* utgitt i 1979,

sine problemer, foreslår et annerledes men, i min mening, definitivt bedre og mer håpefullt samfunn, enn våre nåværende framtidsutsikter.

Det er blitt skrevet utallige artikler om Le Guin og hennes verk. Dette kan man blant annet se i litteraturlisten min hvor jeg både har en antologi med tittel *Ursula K. Le Guin* (1979) som omhandler henne og hennes forfatterskap, og *The New Utopian Politics of Ursula K. Le Guin's The Dispossessed* (2005) som *kun* tar for seg aspekter ved *TD*. Dan Sabia skriver at «despite many discussions of [TD], the number of theoretically informed, intensive analyses of the version of anarchist communism evoked in and by the novel is slim» (2005: 111). De fleste verkene tar for seg aspekter ved samfunnene i *TD*, en del ser på dem som utopier, og noen få – som blant annet Tom Moylan (2014) – som kritiske utopier. Jeg vil derimot bruke disse aspektene i min analyse for å diskutere det positive, utopiske utgangspunktet til samfunnet på planeten Anarres, og dermed vise hvordan dette etter hvert ble problematisk. Tidligere er det blitt skrevet lite faglitteratur om Le Guin på norsk, og da spesielt om *TD* som ikke en gang er oversatt til norsk. Jeg har derimot funnet én masteroppgave skrevet av Anne Opsal Kragset (2009) som omhandler noen aspekter ved *TD*, men jeg har brukt den heller lite, da store deler ikke var relevant for min egen analyse.

Det er likevel en del interessante aspekter ved romanen som ikke får plass i min avhandling. Dette er blant annet fokuset på dualitet, eller tosidighet (ambiguity) i romanen. Vi finner denne dualiteten blant annet i fokuset på de to planetene (og derav også de to samfunnene), fortid og nåtid (både i kapitlene og de to samfunnene). Et annet aspekt som også kunne gjort et interessant prosjekt er at form og innhold reflekterer hverandre. Dette kommer jeg bare så vidt innom, men er nok et aspekt ved romanen som kunne blitt viet en egen analyse. Selv om disse aspektene er interessante, mener jeg likevel at forholdet mellom individet, eller enkeltpersoner, og samfunnet, i et samfunn hvor både den enkeltes frihet og ansvar til samfunnet skal få like stor plass er mest fascinerende.

Mangelen på en norsk oversettelse av *TD* betyr at jeg selv har oversatt en del av egennavnene på land, folkegrupper og språk selv, ut fra det jeg mener er mest naturlig. Noen ord som er spesifikke for det fiktive språket er ikke nevnt i romanen, og jeg har dermed brukt det nærmeste norske ordet jeg kunne finne. En oversikt over begrep som ikke er allmenn kjente finnes før innholdsfortegnelsen skulle man trenge det.

1.1 Problemformulering og framgangsmåte

Målet for denne oppgaven er å argumentere for hvordan *The Dispossessed*, basert på sjangertrekk og samfunnet på Anarres, kan defineres som en kritisk utopi. Jeg vil først se på de utopiske trekkene ved det odonske samfunnet og den grunnleggende ideen bak samfunnet på Anarres. Jeg vil deretter gå over til å vise de mer negative og problematiske sidene ved samfunnet, da den kritiske utopien presenterer et utopisk samfunn som ikke er fullkomment. For å undersøke dette, vil jeg se på samfunnets oppbygging, dets samfunnsfilosofi, isolasjon og enkeltindividets forhold til fellesskapet, hovedsakelig slik det kommer til syne gjennom hovedkarakteren, Sheveks, opplevelse av samfunnet. Med min analyse vil jeg derfor fokusere på hvordan ideen bak samfunnet kan bli sett på som en utopi, men hvorfor dette ikke gir et helhetlig, eller sannferdig, bilde av det samfunnet leseren blir presentert for. Jeg mener også at man ikke kan definere romanen som en kritisk utopi uten å se på de utopiske sidene ved samfunnet på Anarres, siden en del av det som definerer den kritiske utopien er å presentere et utopisk samfunn. Å vise det utopiske utgangspunktet til det odonske samfunnet legger også et grunnlag for å senere vise de negative sidene.

Mitt mål for en analyse av *TD* utviklet seg videre til å bli firedelt: 1) forsøke å definere utopi som relevant for romanen, 2) forsøke å definere kritisk utopi som relevant for romanen, 3) forsøke å få en oversikt over filosofen Kropotkins ideer om anarkist-kommunisme og gjensidig hjelp som relevant basis for det fiktive samfunnet på Anarres, og derav også dens utopiske idé, 4) bruke disse kategoriene og begrepene til å analysere det odonske samfunnet på planeten Anarres i *TD*. En masteravhandling gir rom for å forholde seg til alle disse elementene, inkludert den utopiske ideen, anarkist-kommunisme, og romanen som en kritisk utopi. Jeg vil prøve å gi et helhetlig bilde av samfunnet med dets start i en utopisk idé, utformingen og det faktiske resultatet som vi som lesere blir presentert for.

I kapittel 2, vil jeg legge frem et teoretisk grunnlag for den videre analysen. Her vil jeg blant annet gi en definisjon av utopi og kritisk utopi. Det er lite enighet om en konkret definisjon av utopi-sjangeren blant teoretikere, det vil derfor være nyttig å definere utopi ut fra noen sjangertrekk i denne oppgaven, da det er et såpass løst begrep. Dette vil følgelig sette noen rammer for den videre analysen. Det finnes lite i den teorien jeg har lest om konkrete, formmessige trekk ved den kritiske utopien. Dette synes å være fordi det er en nyere, og mer eksperimentell sjanger. Tom Moylan (2014) nevner derimot flere sjangertrekk, og innholdsmessige elementer som går igjen i flere av de kritiske utopiene, og disse vil da være viktige for å definere sjangeren.

Jeg vil i første analysekapittel, kapittel 3, argumentere for at samfunnet på planeten Anarres kan ses på som en utopi. Dette vil jeg gjøre ved å først sammenligne samfunnsstrukturen som ble dannet i motreaksjon til samfunnet på naboplaneten Urras, som dermed også blir framstilt som det dystopiske alternativet. Deretter vil jeg se på det utopiske samfunnets isolasjon fra omverdenen, noe som er et gjennomgående tema i utopiens historie. Til slutt i kapittel 3 vil jeg se på likhetstrekkene mellom de grunnleggende ideene bak det utopiske samfunnet på planeten Anarres og den russiske filosofen Peter (Pjotr) Kropotkins ideer om anarkist-kommunisme og gjensidig hjelp.

I mitt andre analysekapittel, kapittel 4, argumenterer jeg for at *The Dispossessed* er en *kritisk* utopi. Bildet man får av samfunnet på Anarres er ikke uproblematisk, og et av hovedproblemene er dets forening av individ og fellesskap. Mange av de utopiske trekkene man kan finne i det fiktive samfunnet, har utviklet en negativ side, spesielt når det kommer til enkeltpersoners opplevelse av samfunnet. Igjen vil isolasjon være viktig å undersøke, særlig for å fremheve maktanskaffelse og enkeltpersoners plass i det odonske samfunnet.

1.2 Sammendrag av *The Dispossessed*

I *The Dispossessed* blir vi presentert for to forskjellige samfunn på to forskjellige planeter, i to forskjellige tidsperioder av protagonisten, Sheveks, liv. Handlingen i romanen utspiller seg på de to planetene Anarres og Urras, hvor Anarres er månen, og en tidligere gruvekoloni til Urras. Da den odonske grupperingen på Urras – spesielt i stormakten A-Io – gjorde opprør mot staten, og det dominerende, kapitalistiske samfunnet, ble odonierne tilbudt Anarres. Det odonske samfunnet ble grunnlagt av filosofen Odo, som aldri fikk sett sitt ønskede samfunn realisert, da hun døde på Urras og aldri fikk muligheten til å bli med de nye bosetterne til Anarres og det nye samfunnet. På den nye planeten kunne millioner² av odoniere skape og leve i sitt anarkist-kommunistiske samfunn. Dette skapte også en mistillit for de senere generasjonene på Anarres til naboplaneten – den symboliserer alt de *ikke* vil være.

Vi får gjennom Sheveks perspektiv – via en ekstern tredjepersonforteller – både inntrykk av hans hjemplanet, Anarres, og naboplaneten Urras. Fortellingen følger to tidslinjer, noe som speiler Sheveks vitenskapelige teori om at tid ikke er lineær, men at alt skjer samtidig. Tidslinje A (alle oddetallskapitlene) følger Sheveks reise til, opphold på, og reise fra, Urras. Dette medfører sammenligning og beskrivelser fra hans ståsted som en fremmed, av et samfunn

---

² I romanen beskrives tallet på mennesker som dro fra Urras til Anarres som «the million souls» (Le Guin, 2014: 94). I Sheveks tid er de om lag tjue millioner mennesker på Anarres.

som grunnleggende annerledes fra hans eget. Tidslinje B (alle partallskapitlene) følger Sheveks oppvekst og liv som voksen på Anarres, helt fram til han bestemmer seg for å dra til Urras. Begge disse tidslinjene tar plass cirka 150-170 år etter de siste, odonske bosetterne kom fra Urras til Anarres.

På Anarres (tidslinje B) følger vi han fra han er ung gutt, helt til han blir voksen og får sin egen familie. På denne måten får vi også et bilde av hans mentale utvikling – fra en gutt som var blindt lojal til, og fort gikk i forsvarsposisjon for sitt eget samfunn, til en mann som går imot samfunnets normer og forventninger i håp om å gjøre det mindre statisk og begrensende. Som leser får vi følge hans bevisstgjøring frem til en forståelse av at samfunnet hans ikke er så perfekt og tolerant som det han tidligere hadde trodd. Med dette danner han en mer kritisk tilnærming til samfunnet, og tar dermed også en opprørsposisjon.

På Urras får vi innblikk i hans møte med en helt ny kultur. I begynnelsen fremstår han nysgjerrig og med et åpent sinn til den planeten han har blitt opplært til å frykte, da han har utviklet seg til å bli mer kritisk til sitt eget samfunn, og det han ser på som propaganda mot Urras. Mot slutten av romanen kommer vi derimot tilbake til hans antagonisering av den eldre planeten. Han drar tilbake til Anarres med et utopisk håp om at ting kan ha endret seg, og hvis ikke, at han selv kan katalysere en forandring.

1.3 Presentasjon av teori og metode

Teoretikerne som er relevante for min analyse, og som vil bli utdypet i kapittel 2, vil jeg nå kort presentere. Jeg har brukt Krishan Kumars bok *Utopianism* (1999) for å redegjøre den grunnleggende historien til utopi, da han gir en god og konsis presentasjon av den. Tom Moylans *Demand the Impossible* (2014) er en av de få tekstene jeg har funnet som i stor grad fokuserer på kritisk utopi. Moylans bok har bidratt mye til min forståelse av kritisk utopi som sjanger og den kritiske utopiens forhold til utopi-sjangeren. Ruth Levitas' *Concept of Utopia* (2011) oppsummerer mange teoretikers syn på, og posisjoner overfor utopi. Her har jeg hovedsakelig benyttet meg av oversikten hennes, men også hennes omformuleringer og redegjørelse av Moylans teori om kritisk utopi. Fredric Jamesons *Archaeologies of the Future: The Desire Called Utopia and Other Science Fictions* (2007) var en av de første teoretikerne jeg leste innenfor utopi-feltet. Jameson har noen gode formuleringer som jeg fortsatt bruker som knagger for min forståelse av utopi, men jeg bruker han derimot ikke som en av mine hovedteoretikere i denne oppgaven. Moylan har et fokus som passer den teoretiske utforskningen min bedre med tanke oppgavens mål om å definere *TD* som en kritisk utopi.

I tillegg til de fire teoretikerne nevnt ovenfor, har jeg brukt to tekster av den russiske filosofien Peter (Pjotr) Kropotkin (1842-1921): «The Conquest of Bread» fra *The Conquest of Bread and other Writings* (1995) og *Mutual Aid* (2002). Le Guin har selv nevnt Kropotkin – i tillegg til et par andre filosofer – som en inspirasjon for det anarkist-kommunistiske samfunnet i romanen. Etter å ha lest de to verkene av Kropotkin ble det klart at hans ideer og Le Guins fiktive samfunn har store likhetstrekk. I «The Conquest of Bread» beskriver Kropotkin det anarkist-kommunistiske samfunnet han vil skal komme – og mener menneskene trenger – etter hans ønskede revolusjon. I *Mutual Aid* skriver han om sine sosiologiske undersøkelser av gjensidig hjelp i dyrelivet, og i menneskets sosiale liv gjennom historien. Her har jeg hovedsakelig fokusert på de mest relevante kapitlene, da de tar for seg mennesket i mer siviliserte eller moderne samfunn. Disse to tekstene hjelper til å skape noen viktige begrepsknagger for forståelsen av det odonske samfunnet og den videre analysen av teksten.

I kapittel 3 og 4, hvor jeg foretar analysen, vil jeg bruke Dan Sabias tekst «Individual and Community in Le Guin's *The Dispossessed*» (2005) hvor han skriver om Anarres som et anarkist-kommunistisk samfunn. Sabia har særlig fokus på to forhold som er viktige aspekter ved min egen analyse: forholdet mellom den enkelte person og dens plass i det større samfunnet, og spørsmålet om den odonske filosofien kan forene disse to sidene.

2 Teori og metode

Med Thomas Mores *Utopia* (2008), originalt utgitt i 1516, innførte han også betegnelsen «utopia», eller «utopi» på norsk. Betegnelsen kan sies å være et ordspill da ordet er satt sammen av to ord med gresk opprinnelse: «ou-topos» betyr et «ikke-sted» og «eu-topos» som henviser til et «godt sted», altså et godt sted som ikke eksisterer (Levitas, 2011: 191). More skrev om øya Utopia, som er radikalt annerledes i sitt levesett enn hans samtids England. Siden Thomas Mores originalverk ble publisert, har det blitt skrevet utallige mengder utopiske verker. I skjønnlitteraturen fikk skildringen av utopiske samfunn stor utbredelse på 1500- og 1600-tallet, men sent i det 20. århundre har vi i stadig større grad fått verk som konsentrerer seg om den kritiske utopien, eller det dystopiske.³ Dystopien kan sies å være det motsatte av utopi, da den framstiller en verre framtid enn forfatterens samtid.

Jeg vil aller først kort se på utopiens historie, da den har endret seg siden 1500-tallet, og da vil spesielt den kritiske utopien være essensielt å se på. Å prøve å finne en generell og omfavnende definisjon på utopi er vanskelig, da det er store uenigheter innen feltet, både med tanke på form og innhold. Det finnes derimot en del litterære kjennetegn i store deler av den tradisjonelle utopi-sjangeren, noe som reflekteres i store deler av teorien som omhandler den. I delkapitlene om sjanger vil jeg forsøke å vise til sjangertrekk innen utopi og kritisk utopi for å prøve å skape bilde av de litterære sjangrene. Deretter vil jeg ta for meg Peter Kropotkins ideer om anarkist-kommunisme og gjensidig hjelp, da jeg mener den har lagt mange av grunnsteinene for samfunnet i romanen.

2.1 Den litterære utopiens historie

På 1500- og 1600-tallet skapte Mores *Utopia* en ny litterær trend. En trend som har blitt kopiert, bearbeidet, og inspirert nye litterære verk i århundrer. Oppdagelsen av kontinentene og øyene som eksisterte utenfor Europa forsynte visjonærene på 1500- og 1600-tallet med både virkelige og fiktive rom «in which to create [...] literary experiments» (Moylan, 2014: 3). Reisebeskrivelsen ble det mest populære litterære metoden brukt for å skrive utopier (Kumar, 1999: 52), hvor fortellingen bestod av en oppdagelse og beskrivelse av et helt nytt sted.

Utopien viser et perfekt samfunn. Vitenskapelige og teknologiske nyvinninger ble en ny del av den utopiske sjangeren, introdusert først i Francis Bacon's utopi, *New Atlantis* (2008)

---

³ Dette ser man både i dystopiske romaner slik som *1984* av George Orwell (1949), *We* (1924) av Yevgeny Zamyatin og *Brave New World* (1932) av Aldous Huxley. I tillegg kan vi se dystopiske trekk i kritiske utopier, som for eksempel *Woman on The Edge of Time* (1976) av Marge Piercy.

fra 1627, hvor det fiktive samfunnet hadde teknologi som ikke fantes i forfatterens samtid. Hovedfokuset var derimot ikke på vitenskapelig nyvinning, det bidro kun til det fiktive samfunnet som det var. Siden 1600-tallet har imidlertid både demokrati og vitenskap vært implisitte eller eksplisitte premisser for den moderne utopien (Kumar, 1999: 54). Videre utvikling av ny vitenskap og teknologi, slik vi ser i science fiction, var derimot ikke noe mål i de litterære utopiene. Vitenskapen skulle kun opphøye samfunnet, enten for et etisk eller samfunnsmessig ideal. Teknologiske og vitenskapelige nyvinninger skulle altså ikke destabilisere utopien ved å skifte fokuset til vitenskapelig framgang (ibid.,). Med andre ord skulle det være samfunnet, og ikke den nytenkende vitenskapen, som sto i fokus. Vitenskapen ble kun en del av det fiktive samfunnet, brukt for å gjøre samfunnet bedre, og hadde ofte overlegen teknologi i forhold til forfatterens samtid. Vitenskap er åpent og evigvarende. «Pure science knows no end. It has no point of rest or stability. It constantly undermines existing beliefs and practices. [...] There is a finality in utopian perfection which is not to be contradicted by the onwards, aimless, essentially anarchic march of science» (ibid., 55). For at det perfekte samfunnet skal være velfungerende må det til en viss grad være lukket – for store endringer kan vippe den essensielle balansen. Vitenskapelige og teknologisk utvikling blomstrer i motgang, men utopiene er ofte redde, og stenger seg av, for motgang. Vitenskapen som vises i utopier kan dermed være nytenkende for lesere fra forfatterens samtid, men inkorporeres som noe allment i utopien.

På 1800- og 1900-tallet kom det nye utviklinger innen utopisk litteratur. Først ble tidsreise, og deretter ekstraterrestrielle reiser en del av sjangeren. Karakterer oppdaget nå ikke kun utopier på nye, uutforskede steder på jorden, eller fram og tilbake i tid, men også andre planeter i universet. Med andre ord hadde de ikke bare brutt tidsgrenser, men også eldre, fysiske grenser ved å forlate jorden (Kumar, 1999: 57). Utopier var ikke lenger bundet til vår planet, nå kunne man finne mer perfekte tider og steder i universet. Eutopia, altså et godt sted, ga vei for «euchronica», eller «god tid». Denne tiden har de siste århundrene blitt plassert i framtiden (ibid., 58). Vår planet var altså ikke lenger et bra nok sted å plassere utopiene – for mye hadde allerede blitt oppdaget, og en ukjent utopi på jorden ble altså mindre og mindre sannsynlig. På samme måte ble heller ikke vår tid nok for utopiske forfattere – å plassere utopien i framtiden ble enklere, da det åpnet mulighetene for det utopiske samfunnet.

De historiske endringene som har skjedd innenfor den utopiske litteraturen gjør at man i dag ikke lenger kan definere det som en reise til et ukjent land eller fortid. Det henviser nå heller til et bedre, mer ideelt samfunn (Levitas, 2011: 202). Dette samfunnet befinner seg ofte i fremtiden, siden man ikke er kommet dit, og det finnes fortsatt håp for samfunnets- og verdens

utvikling. En av de seneste versjonene av utopisk litteratur er sjangeren kritisk utopi som oppstod på 1960- og 70-tallet. I motsetning til dystopien, som oppstod tidlig på 1900-tallet og som kan sies å være den negative versjonen av utopi, så inneholder den kritiske utopien elementer fra både dystopien og den mer tradisjonelle utopien. Jeg vil videre se nærmere på utopien og den kritiske utopien.

2.2 Sjangertrekk for litterær utopi

Siden utopisk litteratur (i den etymologiske definisjonen som ble skapt av More) har eksistert og utviklet seg siden 1500-tallet, kan det være ganske vanskelig å gi en konkret, utfyllende definisjon av sjangeren. Det finnes mange forskjellige variasjoner, eller nærliggende konsepter til utopi, og for å gjøre det litt klarere viser jeg til en definisjonsliste skrevet av Lyman Tower Sargent i hans tekst «Three Faces of Utopianism Revisited», hvor han presenterer det han mener er de forskjellige variasjonene av utopi. Sargent legger i hans liste fram sju definisjoner av varierende, og nærliggende utopier. Jeg har derimot kortet ned listen litt, og har med fire av de definisjonene, da det er de som er mest relevant for den videre oppgaven:

Utopianism – social dreaming.

Utopia – a non-existent society described in considerable detail and normally located in time and space.

Eutopia or positive utopia – a non-existent society described in considerable detail and normally located in time and space that the author intended a contemporaneous reader to view as considerable better than the society in which that reader lived. [...]

Critical utopia – a non-existent society described in considerable detail and normally located in time and space that the author intended a contemporaneous reader to view as better than contemporary society but with difficult problems that the described society may or may not be able to solve and which takes a critical view of the utopian genre. (Sargent, 1994: 9)

Eutopi eller positiv utopi er et ikke-eksisterende samfunn som er skrevet slik at samtidens lesere skal se på den som bedre enn deres egen samtids samfunn, noe som samsvarer med Mores opprinnelige utopi-begrep. Sargent bruker derimot her den nøytrale «ou-topia» (ikke-sted) som «utopia», hvor More i sin betegnelse satte sammen «eu-topos» (godt sted) og «ou-topos» (ikke-sted) for å signalisere et godt, ikke-eksisterende sted. Her vil jeg fokusere på den tredje definisjonen i listen «eutopia or positive utopia», og – i motsetning til Sargent – bruke betegnelsen «utopi» for dette. Jeg vil også ta i bruk definisjon fire, «critical utopia», og vil dermed konsekvent bruke betegnelsen «utopi» for Sargents «eutopia or positive utopia», og «kritisk utopi» for «critical utopia». Hvis jeg vil fokusere på den mer nøytrale konnotasjonen til utopi, altså et ikke-sted, vil jeg bruke betegnelsen «outopi / ou-topos», men jeg mener dette ikke vil være nødvendig videre i oppgaven.

Som vi ser i Sargents liste, er kritisk utopi ganske nærliggende den positive utopien i sin begrepsforklaring da den skal vise leseren et *bedre* samfunn enn samtidsens, men hvor det fortsatt eksisterer noen problemer som hindrer det fra å være perfekt. Samfunnet inneholder store, sosiale problemer det må overkomme for å faktisk nå utopien, og ofte inneholder disse problemene kritikk av den perfekte utopien. Jeg vil gå nærmere inn på kritisk utopi i kapittel 2.3.

Det er nesten umulig, som Jameson skriver, å skape en utopi som ikke er basert på eller refererer til forhold fra samtiden den er skrevet, da man alltid vil bruke, og sette sammen det nye samfunnet ut fra, allerede kjente og eksisterende elementer (Jameson, 2007: xiii). Det er forfatterens tankeeksperiment av hva et perfekt samfunn kan, og burde være. «For a utopian society to be imagined it must be located somewhere other than the author's own society» (Moylan, 2014: 3). Utopisk litteratur vil fortelle om og/eller beskrive et samfunn som er bedre enn samtidsens. Dette er en definisjon som har utviklet seg fra tanken om at utopi skulle beskrive et perfekt, eller nærmere perfekt, samfunn, som vi også kan se i Sargents definisjon av at samfunnet skal være «considerable better» enn leserens samtid.

Den tradisjonelle, utopiske formen er hovedsakelig en reisebeskrivelse, hvor hovedkarakteren er en oppdagelsesreisende som enten tilfeldigvis kommer over det utopiske stedet, eller har satt ut for å finne det sagnomsuste området. Her møter han eller hun⁴ innbyggerne, ser hvor de bor, i arbeid og på fritiden, og alle andre aspekter ved samfunnet (Kumar, 1999: 88). Leseren får informasjon om det utopiske samfunnet «by the perambulations and confused, cynical, or excited questionings of the main protagonist of this genre, the visitor to utopia» (Moylan, 2014: 37). Man blir altså tatt med på en reise gjennom utopien via en hovedkarakter som observerer, stiller spørsmål om, og snakker med de som bor i, samfunnet. På denne måten får leseren en relativt fullverdig framstilling av det utopiske samfunnet. Ved hjelp av denne reisen blir det alternative samfunnet presentert, og kontrasten til den historiske verden er fremhevet av spørsmålene og handlingene til den reisende (ibid.).

Den oppdagelsesreisende blir her «merely an observer, a cipher through whom the new society and the old can be contrasted in a static way» (Levitas, 2011: 198). Hovedkarakteren er altså bare en fortellende instans som videreformidler den nye verdenen. Fokuset ligger ikke på handlingen eller hovedkarakterens personlige utvikling, men på å beskrive det nye samfunnet så grundig så mulig, og kritikken denne beskrivelsen inneholdt. På mange måter kan man derfor

---

⁴ I mange århundrer var den oppdagelsesreisende en mann. Det er kun i senere tid – og da hovedsakelig i løpet av 1900-tallet at kvinner har kommet inn i bilde som hovedkarakterer i litterære utopier.

se på samfunnet i de utopiske verkene som protagonisten, i større grad enn det hovedkarakteren er (Moylan, 2014: 36).

I utopisk litteratur har samfunnet, og dets detaljer, hovedfokuset: «What in the realist novel would be considered “mere” background setting becomes in traditional utopian writing the key element of the text» (Moylan, 2014: 36). I utopien blir samfunnet presentert på en måte som inneholder alle aspektene ved det. Fra de politiske og økonomiske strukturene, til rutinene i hverdagen – bildet av dette nye samfunnet er essensen av utopien (ibid.). Det som altså ofte blir sett på som bakgrunnsinformasjon i mye litteratur, blir i den utopiske tradisjonen brakt til forgrunnen. Senere har denne prioriteten endret seg – man har videreført og forkastet enkelte elementer, slik det er med alle utviklinger.

Fremmedgjøring, som fremstilt av Brecht og de russiske formalistene, er et viktig virkemiddel i utopisk litteratur – ikke minst i kritisk utopi – da det skaper en ny forståelse av, og innsikt i, leserens eget samfunn (Moylan, 2014: 33).

Estrangement, the mechanism of the utopian text whereby it focuses on the given situation but in a displaced manner to create a fresh view, is identified as central to the subversive quality of the genre [...] the estranged world of utopia must appear realistic, must not partake of the impossibilities of the supernatural or the naturally undoable. (ibid.)

Den utopiske fremmedgjøringen skaper en arena for kritikk. Samfunnene man finner i de utopiske tekstene, har ofte noen aspekter vi kan kjenne igjen fra forfatterens samtid, men de er ofte presentert på en annerledes måte, eller så er noen velkjente aspekter fjernet – begge disse måtene skaper en fremmedgjøring som gjør at vi som lesere både ser kritikken til vår egen samtid og vårt eget samfunn, i tillegg til en alternativ måte å løse store problemer på. Selv om den fiktive, utopiske verdenen er fremmedgjort, bør den være så realistisk som mulig for å opprettholde troverdigheten (ibid.).

utopia and science fiction are most concerned with the current moment of history, but they represent that moment in an estranged manner. They restructure and distance the present not to a misty past nor to an exotic other place but rather to that one place where some hope for a better life for all humanity still lingers: the future. (ibid., 35)

Den håpefulle utopien flyttes til framtiden, siden det nå er der man finner samfunnets og menneskenes håp – i menneskehetens uoppfylte potensial.

Den tradisjonelle utopiens innhold er vanskelig å definere, da finnes mange forskjellige versjoner, men noen generaliseringer er likevel mulig å gjøre. Sosiologen Zygmunt Bauman, i sin bok *Socialism: The Active Utopia* (2010), har en liste med egenskaper for utopier som jeg

mener er relevant for dannelsen av fiktive samfunn i den litterære utopi-sjangeren, og for min videre analyse av *TD*:

one can define utopia [...] as an image of a future and better world which is:
(1) felt as still unfulfilled and requiring an additional effort to be brought about;
(2) perceived as desirable, as a world not so much bound to come as one which should come;
(3) critical of the existing society; in fact a system of ideas remains utopian and thus able to boost human activity only in so far as it is perceived as representing a system essentially different from, if not antithetical to, the existing one;
(4) involving a measure of hazard; for an image of the future to possess the qualities of utopia, it must be ascertained that it will not come to pass unless fostered by a deliberate collective action. (2010: 17)

La oss gå gjennom listen punkt for punkt, selv om punktene til tider kan sies å flyte litt over i hverandre. I punkt nummer (1) står det at en utopi er et bilde av en framtidig og bedre verden som vi enda ikke har nådd og som vi må gi en innsats for å nå. Utopien er altså noe utenfor rekkevidde. Fra nåtiden, eller samtiden, må det skje en stor omveltning av satte samfunnsstrukturer for at man skal kunne nå utopien. Den vil ikke bli nådd om man fortsetter på samme måte. «Additional effort» er altså avgjørende for at man skal kunne nærme seg et utopisk samfunn.

Punkt (2) inneholder en viktig definisjon. Utopi viser en *ønsket* framtid, ikke nødvendigvis en realistisk en. Den skal vise til et samfunn som burde komme for menneskenes og jordens beste, men det er ikke nødvendigvis i overenstemmelse med det som mest sannsynlig kommer til å skje. Utopien oppfattes som en positiv og velkommen framtid, en verden som er mer noe som burde komme enn en som er sannsynlig at kommer. Dette punktet inneholder da det utopiske håpet som finnes i den utopiske litteraturen. Dette leder oss også inn i punkt (3): Utopien er kritisk til det eksisterende samfunnet. Utopien skapes ofte ut fra en misnøye med samtidens samfunn, og derav bør utopien vise til en verden som er ukjent for samtidens samfunn. Det utopiske samfunnet, siden det er kritisk til samtiden, blir dermed annerledes, og ofte en motsetning – eller antitetisk – til forfatterens samtid.

På punkt (4) vil jeg legge vekt på «a deliberate collective action». Her sier Bauman med andre ord at en utopi ikke kan nås hvis ikke samfunnet i fellesskap samarbeider om å komme seg dit. Det er ikke handlingene til et fåtall, men et flertall som kommer til å føre endringene framover. «Involving a measure of hazard» forstår jeg som at endringen ikke kommer av seg selv, at skapelsen av et nytt samfunn ikke vil være enkelt, og heller ikke helt mulig å planlegge. Noe må skje med samtidens samfunn, man må sammen ville ha forandring for å klare å nå den utopiske verdenen. Det kan med andre ord ikke kun være et par idealister, hele samfunnet må

samarbeide for å nå utopien. Utopien ligger altså to steg fra samtiden, og det steget som mangler i samtiden for å nå det utopiske samfunnet er revolusjon.

En utopisk roman er ofte basert på det å være ulik fra, og bedre enn forfatterens samfunn – hovedsakelig med tanke på ideologi, politikk og institusjoner. Ofte gjør utopien oss oppmerksom på hvilke feil vi har i vår samtid og hva som kan bli gjort bedre. Jameson skriver: «at best Utopia can serve the negative purpose of making us more aware of our mental and ideological imprisonment [...]; and that therefore the best Utopias are those that fail the most comprehensively» (Jameson, 2007: xiii). Utopisk litteratur er altså ikke beskrivelser av hvordan vi kan komme oss til et bedre sted, men tanke-eksperimenterende verk som kan åpne øynene våre for de dårlige sidene ved vårt eget samfunn.

Den fiktive verdenen har som regel noen likheter med vår egen verden, men er ofte radikalt annerledes hva kommer noen vesentlige punkter – for eksempel er det vanlig at forfattere fjerner fra det nye samfunnet det de ser på som samtidens største samfunnsproblemer. Som Jameson skriver, bør denne løsningen fikse alle problemene våre, og i tillegg være så enkel og selvforklarende slik at «every reasonable person will grasp it» (2007: 11). Mores originaltekst førte for eksempel med seg en avskaffelse av penger og eiendom, noe som er videreført i senere utopier (ibid., 12). «More's initial utopian gesture – the abolition of money and property – runs through the Utopian tradition like a red thread, now aggressively affirmed on the surface, now tacitly presupposed in milder forms or disguises» (ibid., 20).

Slik jeg tidligere har nevnt inneholder og formidler utopier ofte kritikk til forfatterens samtid. Kritikken er imidlertid ikke nødvendigvis konstruktiv, men mer et tankeprosjekt. Det finnes altså ikke konkrete forslag, eller steg-for-steg beskrivelser av hva man må gjøre for å nå utopien – utopien eksisterer kun på en trygg og urørlig distanse fra samtiden. Levitas nevner at utopier sjeldent er overbevisende som politiske programmer, men at de ikke nødvendigvis er laget for å være det heller. Hun skriver at i utopisk litteratur, «the transition to the good society is frequently not addressed, because utopia is the expression of desire» (Levitas, 2011: 188). Utopisk litteratur viser dermed en fremtidig mulighet for samtiden. Her kan man også nevne Jameson, som påstår at utopier ofte viser et post-revolusjonert samfunn (Jameson, 2007: 16) – et samfunn som har kommet til et mer ideelt punkt i sin historie. Utopier blir dermed ønsketenkning, som viser oss imaginære, velfungerende steder, og ikke en oppskrift for hvordan man kan oppnå et bedre samfunn. De er håpefulle tankeeksperiment framfor konkrete forslag.

Det siste punktet som er vesentlig å ta opp før jeg går videre til kritisk utopi, er et element som følger de fiktive utopiske stedene den tradisjonelle utopi-sjangeren til kritisk utopi: isolasjon. Nå har jeg ikke lest alt som finnes av utopisk litteratur, men av det jeg har lest er de

utopiske stedene – om det enn er land, planeter, eller områder – alltid selvisolerte. Denne selvisolasjonen er oftest slik at utopiene kan kontrollere hvem man slipper inn i det utopiske samfunnet. På Mores øy, Utopia, ble dette gjort ved å skape en kanal, eller elv, som var vaktet av høyt bevæpnede innbyggere, og som alle eventuelle gjester til øyen måtte gjennom for å nå beboelsen. I Ernest Callenbachs *Ecotopia* (1990), utgitt i 1975, møter man landet Ecotopia, som består av et par tidligere stater på USAs vestkyst, som brøt seg løs i 1980. Dette landet ligger vegg i vegg med det resterende USA, men isolerte seg selv. I 1999, når handlingen tar sted, har Ecotopia hatt streng besøkspolitikk, og kontroll, for besøkende fra USA. Disse eksemplene viser en tendens for fiktive, utopiske samfunn å selv-isolere seg fra omverdenen for å kunne unngå påvirkning utenfra, og beholde kontroll i sitt perfekte samfunn.

2.3 Sjangertrekk for kritisk utopi

indeed, recent novels frequently contain alternative dystopian futures as well as eutopian ones, as warnings of what may come about if appropriate action is not taken. [...] The critical utopia brings into question both whether and how the good society may emerge, as well as the possibility of any society achieving perfection. (Levitas, 2011: 198)

Kritisk utopi oppstod i USA sent på 1960-, tidlig 1970-tallet. Med denne varianten av utopi, ble det pustet nytt liv i utopi-sjangeren. Man kan se opprinnelsen av kritisk utopi som litterær sjanger i de tidlige årene av vestlig kapitalisme, og dens utvikling fra utopiske tekster som hadde hovedvekt på sosiale system og samfunnsbeskrivelser, til tekster som i større grad fokuserte på karakterers og samfunns verdier – og sosial endring – via et større fokus på karakter og handling (Moylan, 2014: 31). Dette var en tydelig gjenoppliving av den utopiske teksten: «In resisting the flattening out of utopian writing in modern society, the critical utopia has destroyed, preserved, and transformed that writing and marks the first important output of utopian discourse since the nineteenth century» (ibid., 42).

Moylan mener kritisk utopi hører til offentlig opposisjon, og kan bli sett på som å prøve å undergrave den dominerende ideologien i samtiden. I *The Dispossessed*, for eksempel, finner man stor opposisjon til blant annet den voksende kapitalismen i den vestlige verden i andre halvdel av det 20. århundret. «The novels become potential gestures of defiance and weapons of struggle» (Moylan, 2014: 47). Den kritiske utopien synes likevel å være klar over begrensningene i den utopiske tradisjonen, så disse tekstene avviser utopi som byggeplan men bevarer den som en drøm/ønsketenkning. I tillegg dveler disse romanene over konflikten mellom det opprinnelige, fiktive samfunnet og det utopiske samfunnet som står i motsetning til

det, slik at bevisene på sosial endring er mer direkte formulert. Romanene fokuserer også på den kontinuerlige tilstedeværelsen av forskjellighet og ufullkommenhet innenfor det utopiske samfunnet, og gjengir dermed mer gjenkjennelige og dynamiske alternativer (ibid., 10).

I den kritiske utopien har posisjonen til det alternative samfunnet, og karakter og handling skiftet plass i forhold til den utopiske sjangeren. Det alternative samfunnet er nå kun et bakteppe da det politiske oppdraget til protagonisten er blitt brakt til forgrunnen (Moylan, 2014: 44). Det er altså mer fokus på karakter og handling. Fra den rene, reisebeskrivende utopien hvor hovedkarakteren kun var et talerør for det utopiske systemet, har karakterene i kritiske utopier fått større plass. Levitas skriver om den reisende hovedkarakteren i kritiske utopier:

the traveller is both more developed as a character and more central to the action of the novel; *the active human subject* is emphasised both in the structure of the novel and in the processes of transformations from old society to new, and both worlds are backgrounds to the development of character and plot.
(Levitas, 2011: 198, min utheving)

Den reisende/hovedkarakteren er blitt mer dynamisk, og er ikke lenger kun et talerør for det nye og fremmede samfunnet. Det fører dermed til at det alternative og originale samfunnet blir bakgrunnen for protagonistens idealistiske oppdrag. (ibid.). Han eller hun har nå potensiale for utvikling og forandring, og dette er også videreført til samfunnet, som har fått det samme potensialet.

I motsetning til den tradisjonelle utopien, får vi i den kritiske utopien i mye større grad se det originale fiktive samfunnet som står i motsetning til det nye og revolusjonerende samfunnet. Ofte er det nærmest likevekt i framstillingen av samfunnene (Moylan, 2014: 43). «In addition to this binary opposition of old/dominant and new/oppositional societies, the critical utopia also deviates by presenting the utopian society in a more critical light» (ibid.). Den kritiske utopien viser i større grad leseren de aspektene ved samfunnet som ikke fungerer. Her får vi da både se det mer dystopiske, originale samfunnet og det mer utopiske. I tillegg er ikke det utopiske samfunnet en perfekt motsetning til det mer dystopiske, men er nærmere perfektjon, og blir framstilt som et vesentlig bedre sted enn dets originale samfunn.

Selv om det utopiske samfunnet fortsatt er kjernen i disse nye, litterære verkene, er de mer komplekse, og ofte mer usammenhengende og selvbevisst enn dets forgjengere.⁵ De nye verkene beholder fortsatt elementer som det alternative samfunnet og den reisende, men de

---

⁵ De verkene Moylan mener skapte sjangeren kritisk utopi er: *The Female Man* (utgitt 1975) av Joanna Russ, *The Dispossessed* (utgitt 1974) av Ursula K. Le Guin, *Woman on the Edge of Time* (utgitt 1976) av Marge Piercy og *Triton* (utgitt 1976) av Samuel R. Delany (2014: 40).

brukes i den kritiske utopien på en radikalt annerledes måte (Moylan, 2014: 42). Selvbevisstheten ligger blant annet i at de eldre elementene ved den litterære utopien samarbeider og kommer i konflikt med de nyere elementene (ibid.). Siden innholdet til utopien ble endret fordi den ble for begrensende, og gjenstand for kompromiss og overtakelse («cooptation»), blir den åpne formen til den nye, kritiske utopien «subversive new content in its own right» (ibid., 50).

Endringene fra utopi-sjangeren til kritisk utopi gjenspeiler seg i måten samfunnet og protagonisten blir presentert på, samtidig som teksten blir selvbevisst og selvkritisk (Moylan, 2014: 43). Den kritiske utopien er også endret på nivået av selvrefleksivitet. Den tilsynelatende forenende, illusoriske og representative teksten fra den mer tradisjonelle utopien er åpnet opp og presentert på en måte som i større grad er fragmentert (ibid., 45). Den kritiske utopien er med andre ord mer eksperimenterende, og åpner den utopiske, tradisjonelle formen til andre narrative stiler, som, for eksempel, eksperimentering med tid.

Hvis man ser på dystopi som den negative versjonen av utopi, vil kritisk utopi ligge i mellomrommet mellom de to, med elementer fra begge. Dette kan begrunnes ved at den kritiske utopien allerede er en form for utopi ved at den beskriver et bedre, postrevolusjonært samfunn, samtidig er det ikke helt velfungerende og det finnes problemer som burde endres for at samfunnet skal bli godt. Kritisk utopi har altså flere elementer fra begge. Den er på samme tid både pre- og post-revolusjonær: Den viser, som utopi, et post-revolusjonært samfunn, men som dystopiene så finnes det en uro i det fiktive samfunnet som kanskje vil føre til en ny revolusjon. Den beholder framtidshåpet til utopien, samtidig som litteraturen inneholder skepsis og kritikk til sitt fiktive samfunn.

Levitas skriver at i den kritiske utopien, «Utopia itself is presented ambiguously as imperfect, subject to difficulties, inconsistencies, faults, change» (Levitas, 2011: 198). Utopien i den kritiske utopien er altså presentert som noe tvetydig, med et samfunn som ikke er helt perfekt, og som ikke kommer unna problemer og forandringer innad. Med dette er det også nødvendig å påpeke forskjellen fra den tradisjonelle utopien som ofte er lukket, mens den kritiske utopien er åpen for indre forandring.

Levitas skriver videre at denne tvetydigheten til den kritiske utopien gjør at den tematisk er mer åpen for eksperimentering og utforskning og at den er mindre åpen for totalitære impulser enn den tradisjonelle utopien (2011: 198). Her åpner den kritiske utopien for å vise et friere samfunn, og tillater også kritikk av, og fokus på, de sidene av samfunnet som ikke er velfungerende. Det blir ikke dermed nødvendigvis framstilt som det perfekte stedet, men likevel et *bedre* sted. At den kritiske utopien er mindre åpen til totalitærisme, da samfunnet er mer

åpent, vil også si at karakterene er mer bevisst på samfunnet rundt seg, og dets funksjon. De er da autonome nok til å ikke bli hjernevasket til å tro at deres samfunn er bedre enn alle andre. Dette gjør den kritiske utopien mer dynamisk enn den mer tradisjonelle utopien. Kritikken ligger ikke innenfor utopiens horisont, da et perfekt samfunn ikke kan – eller trenger å – bli *mer* perfekt enn det allerede er.

De kritiske utopiene holder åpen den utopiske fantasien samtidig som de er fullt klar over at utopiske samfunn er dømt til ideologisk lukking og kompromiss (Moylan, 2014: 35). Samfunnet er dermed bedre – et håp – men må ha feil så det ikke blir fullendt og dermed også lukket. «At this level, the critical utopia is seen as plotting the move from the utopian closure on a synchronic ideal system to the more subversive opening to a diachronic narrative of autonomous, yet collective, action» (ibid., 49).

Den kritiske utopien inneholder altså en selvrefleksiv kritikk og ofte et opprør mot de styrende faktene i samfunnet, om enn det er en faktisk regjerende instans eller uskrevne normer.

Systemic alternatives in the critical utopia, then, give way to the exploration of the utopian impulse and the ensuing strategy and tactics taken by a human subject once again able to carry on anti-hegemonic tasks aimed at bringing down the prevailing system and moving toward a radically different way of being. (Moylan, 2014: 48)

I den kritiske utopien er det med andre ord større fokus på samfunnets selvfornyelse, slik at det ikke blir statisk og begrensende. Karakterene i det fiktive samfunnet får dermed oppgaven med å stå i opposisjon til de bestående, regjerende instansene.

2.4 Kropotkins filosofi

I dette delkapittelet vil jeg se på «anarkist-kommunisme»⁶ og «gjensidig hjelp», originalt «Mutual Aid». Dette er ideer etablert av den russiske filosofen Peter Kropotkin. Disse begrepene er relevante da Le Guin i sin roman har skapt et samfunn hvor man finner store likhetstrekk til Kropotkins anarko-kommunisme, og gjensidig hjelp er viktig for innbyggernes moralske forståelse. Jeg synes dermed det er vesentlig å se på Kropotkins tanker om hans perfekte samfunn, noe som følgelig vil bidra til grunnlaget for min analyse av *TD*. Noen ganger kan det virke som om Kropotkin motsier seg selv, men akkurat her er ikke uoverensstemmelsene viktige, da jeg først og fremst prøver å presentere hans filosofi som han selv har skrevet den.

---

⁶ Jeg kommer til å bruke anarko-kommunisme og anarkist-kommunisme om hverandre i denne oppgaven, men det referer til den samme ideen.

2.4.1 Anarkist-kommunisme

What we proclaim is *the Right to Well-Being: Well-Being for All!*
(Kropotkin, 1995: 20)

I Kropotkins tekst «The conquest of Bread» (1995), beskriver han det samfunnet han mener best kan fungere etter hans ønskede revolusjon. Han tar for seg ulike elementer ved det anarkist-kommunistiske samfunnet, og avslutter hvert kapittel med det som er gjennomgående i hans filosofi: Man skal forkaste det kapitalistiske samfunnet (og alt som følger med), for et samfunn med delingsøkonomi. I dette samfunnet er alle frie, og ingenting eies av enkeltpersoner, men man får alltid det man trenger. Slik jeg nå har definert utopien som en skildring av et samfunn som er radikalt annerledes – og ofte nesten utenkelig – for samtidslesere, mener jeg at Kropotkin sine ideer kan forstås som utopisk. Ingen skal gå sultne, arbeidsdager skal bli kortere, folk skal få lov til å fokusere på det de interesserer seg for. Ingen skal lide noen nød og skal få det de trenger så lenge de bidrar til fellesskapet. Kropotkin kombinerer i anarkist-kommunismen anarkismens ideologi om et samfunn uten stat og hierarki, hvor hver enkelt har uinnskrenket selvstendighet, med ideer fra kommunismen som fokuserer på enkeltpersoners frihet uten ytre tvang, og dets mulighet til å utfolde seg fritt.

Likeverd, frihet, og et samfunn uten stat er hovedaspekter ved anarko-kommunismen. Kropotkin mente at den eneste formen for samfunnsstruktur som kunne passe Anarkisme, var kommunisme: «It is anarchist communism, communism without government – the communism of the free. It is the synthesis of the two ideals pursued by humanity throughout the ages – economic and political liberty» (Kropotkin, 1995: 35). Total frihet hvor ingen kontrollerer noen, men alle forholder seg til, og tar hensyn til hverandre. Dette er et samfunn uten noen form for hierarki. Likhet og frihet skulle være hovedfokuset, og Kropotkin mener at friheten som er hovedfokus i anarkisme, var mest velfungerende i et kommunistisk, og derav også likt, samfunn. «Anarchy leads to communism, and communism to anarchy, both alike being expressions of the predominant tendency in modern societies, the pursuit of equality» (ibid., 31).

I det anarkist-kommunistiske samfunnet er det ikke noen stat eller regjerende instans. Regulering av samfunnet skjer ved at frie enkeltpersoner og grupper inngår frie kontrakter seg imellom (Kropotkin, 1995: 36). Livet til enkeltindivider vil derfor ikke være styrt av lover og regler satt av maktinstanser, men skal være «social habits – the result of the need felt by each one of us to seek the support, the co-operation, the sympathy of his neighbours.» (ibid., 37) Anarkist-kommunisme bygger på en antakelse om at mennesker seg i mellom bedre kan

organisere samfunnet enn en stat – uten dyptgående kjennskap om samfunnet – som fjernstyrer kan (ibid., 83). Kropotkin mener at makt har en tendens til å skape ulikheter, sosiale klasser og hierarki, og higen etter mer makt når man først har fått litt har en tendens til å gå ut over andre. Som følge av dette, mener han, er det i styrer eller komiteer større sannsynlighet for at mennesker vil bevise at de har mer kontroll enn andre, dermed dyrkes det onde idealer i slike grupperinger (ibid., 79).

Et av hovedaspektene ved anarkist-kommunismen er at ingen skal eie noe. Alle som bidrar til samfunnet etter beste evne, skal få det de trenger (Kropotkin, 1995: 19). Etter Kropotkins ønskede revolusjon, skal det foregå en ekspropriasjon av alle samfunnets innbyggere og deres eiendeler, inkludert redskaper og produksjonsmidler. Dette vil innebære at ingen få rike lenger sitter med monopol på det som skal til for å produsere nødvendigheter (ibid., 32). Den beste måten å forsikre seg om at alle får det de trenger, er at samfunnet i fellesskap tar kontroll over alle ressurser og produktmidler (ibid., 87). Denne ekspropriasjonen vil bidra til velvære for alle innbyggere, da alle i det nye samfunnet vil få det de trenger (ibid., 25).

Dette mener Kropotkin også vil øke motivasjonen til arbeid og å bidra. Når man vet at man bidrar til et fellesskap, ikke lenger jobber for at noen andre skal tjene på det, og ser at utkommet av arbeidet faktisk har en effekt, mener han at arbeidsmoralen vil bli mye bedre og derav vil også arbeidet effektiviseres. Her nevner Kropotkin også at kortere arbeidsdager vil øke effektiviteten. Han mener at hvis alle barn lærer praktisk arbeid i tillegg til det teoretiske, og alle voksne gjør nødvendig arbeid i fem timer fra de er cirka 20 år til omtrent 50 i et felt valgt både ut fra interesse og evne, vil de sammen produsere det som trengs for å holde samfunnet i gang (Kropotkin, 1995: 93). Etter de fem timene om dagen, vil man ha minst fem timer man kan bruke til å følge egne interesser (ibid., 97). Man bidrar på denne måten både til samfunnet, og sin egen utvikling. Dette vil igjen styrke den enkelte, da man får tid til å utforske andre interesser i tillegg til arbeidet man gjør for fellesskapet. «Such a society could in return guarantee well-being to all its members» (ibid., 93).

I et anarko-kommunistisk samfunn vil den viktigste økonomien være å skape et behagelig liv for alle innbyggere. Kropotkin mente at en mann som er fornøyd med sitt liv, vil produsere mye mer enn en mann som er misfornøyd med sine omgivelser (Kropotkin, 1995: 110). Ved å skape både et positivt arbeidsmiljø og tid til å etterfølge sine interesser, og ved å se at livet blir bedre av arbeidet man gjør, vil man også få større motivasjon til å arbeide, og bruke mer energi på å utvikling av gode produkter som derav også blir bedre (ibid., 132).

Kropotkin mener at velvære, altså tilfredsstillelse av fysiske, kunstneriske og moralske behov alltid har vært den sterkeste stimulansen til arbeid (ibid., 132).

I Kropotkins ønskede samfunn skal alle mennesker ha samme rettigheter – slaver, og andre undertrykte grupper av mennesker vil bli frigjort. Alle skal få likt grunnlag, og ingen skal bli tvunget til å jobbe med noe de ikke ønsker: «free men will create new conditions, and their work will be pleasant and infinitely more productive. The exceptions of today will be the rule of tomorrow» (Kropotkin, 1995: 109). Dette oppsettet skal fri de som jobber for andre, både arbeiderklassen fra deres arbeidsgivere, slaver fra deres mestere, og kvinner fra deres ufrivillige stilling i huset (ibid., 111). I dette samfunnet med stort fokus på likeverd, skal også utdanningen være gratis og fri, noe som vil forsikre et samfunn uten hierarki da alle vil få et likt utgangspunkt.

2.4.2 Gjensidig Hjelp

Gjensidig hjelp er, i følge Kropotkin, impulsen til å bidra og hjelpe andre uten forventninger om å få noe igjen for det – å uselvisk bidra til fellesskapet. Gjensidig hjelp er en anti-sosialdarwinistisk filosofi som påstår at måten for menneskene å overleve og utvikle seg på er å jobbe sammen. Det er altså et mer positivt og kollektivt syn på menneskets sosiale liv. Kropotkin mener samarbeidet som omslutter gjensidig hjelp både er mer fordelaktig og progressivt sosialt enn «mutual struggle», eller gjensidig strev (Kropotkin, 2002: conclusion). Kropotkin mener også at gjensidig hjelp i større grad ville motivere utvikling både industrielt og samfunnsmessig enn «the war of each against all» (ibid., 161). Et samfunn som arbeider sammen i stedet for å konkurrere mener han at i større grad vil føre til utvikling.

Kropotkin mener at man kan finne impulsen til gjensidig hjelp i alle mennesker, men at den er blitt undertrykt i forbindelse med statsdannelse, som fordret at den eneste instansen man skulle ha tillit til og få hjelp fra, var de nydannede statene. Kropotkin mener å se at det med flere statsdannelser var slik at alle sosiale funksjoner ble overtatt av staten, og staten foretrakk, i Kropotkins øyne, «the development of an unbridled, narrow-minded individualism. In the proportion as the obligation towards the State grew in numbers the citizens were evidently relieved from their obligations towards each other» (Kropotkin, 2002: 147). Han mener at staten tok over alt moralsk ansvar og forpliktelser man hadde overfor sine medmennesker. Det åpnet for at innbyggerne kunne fokusere på sine interesser, uten å måtte tenke på hvordan det påvirket menneskene rundt seg. Å fremme sine egne interesser på bekostning av andre mente Kropotkin var en av de største tendensene og svakhetene ved staten (ibid., 148).

Kropotkin påstår at man blant de lavere sosiale klasser oftere ser viljen til gjensidig hjelp enn blant de øvre. For å klare seg har mennesker i de lave sosiale klassene ofte måttet hjelpe hverandre. Kropotkin siterer en ikke navngitt kvinnelig doktor han kjente som blant annet hevdet at hvis mennesker i arbeiderklassene ikke hjalp hverandre, så hadde de ikke klart å komme seg gjennom tøffe tider. Gjennom diverse historier gjenforteller Kropotkin også at de konstant hjalp hverandre med ressurser og tjenester. Fokuset på mitt og ditt er ikke like viktig i disse klassene som hos de rike, hvor gjensidig hjelp i mindre grad var nødvendig for overlevelse (Kropotkin, 2002:). Det finnes selvfølgelig unntak til denne generaliserte regelen. For eksempel om vi ser på privatlivet, og forholdet mellom venner og familie, vil vi se tydelige tegn på gjensidig hjelp uansett klassetilhørighet (ibid., 182).

Hvis man ser godt nok etter, mener Kropotkin at man uansett kan, i alle sosiale grupperinger og klasser, finne impulsen til gjensidig hjelp.

In short, neither the crushing powers of the centralized State nor the teachings of mutual hatred and pitiless struggle which came, adorned with the attributes of science, from obliging philosophers and sociologists, could weed out the feeling of human solidarity, deeply lodged in men's understanding and heart, because it has been nurtured by all our preceding evolution. What was the outcome of evolution since its earliest stages cannot be overpowered by one of the aspects of that same evolution. (Kropotkin, 2002: 187)

Gjensidig hjelp er såpass sterk fordi det har vært med menneskene gjennom alle steg av evolusjonen, (ibid., conclusion) og har blitt næret av menneskers sosiale liv gjennom tusener av år (ibid., 179). Det er altså nesten umulig å bli kvitt impulsen for gjensidig hjelp, da den er så inngrodd i oss.

Kropotkin skriver at impulsen til gjensidig hjelp også er opphavet til vår konseptualisering av etikk (Kropotkin, 2002: conclusion). Han mener at det å gi fritt av seg selv uten å forvente å få noe tilbake, er sagt å være «the real principle of morality – a principle superior to mere equivalence, equity, or justice, and more conducive to happiness» (ibid., conclusion). Det å gi av seg selv uten tanker om belønning er da oppfattet som etisk, og gjør oss mer tilfreds enn å få noe igjen for å hjelpe andre. Dette ser vi godt i samfunnet på Anarres, som jeg vil se på nærmere i analysen.

3 Odos utopi

Jeg vil i dette kapitlet drøfte hvordan den grunnleggende ideen bak samfunnet på Anarres kan ses på som utopisk⁷. Jeg vil gjøre dette ved å anvende teorien jeg diskuterte i kapittel 2, og Kropotkins filosofi som jeg så på i kapittel 2.4. Dette kapitlet danner også et grunnlag for videre analyse ved at jeg her vektlegger de utopiske, eller gode, sidene og verdiene ved det odonske samfunnet. Dette vil tydeliggjøre de kritikkverdige sidene ved det odonske samfunnet som jeg vil se på i kapittel **Feil! Fant ikke referanse-kilden.**, hvor jeg argumenterer for at *TD* er en kritisk utopi.

I dette kapitlet vil jeg først se på Anarres og det postrevolusjonære samfunnet som finnes på planeten, skapt som reaksjon til det kapitalistiske samfunnet i blant annet nasjonen A-Io på planeten Urras. Deretter vil jeg se på isolasjonen av Anarres og det odonske samfunnet, da isolasjon er et kjennetegn som går igjen i flere litterære utopier. Jeg vil også bruke Kropotkins anarko-kommunisme til å drøfte det odonske samfunnet, og diskutere likhetstrekk mellom hans ideer, Odos filosofi og samfunnet på Anarres. Kropotkins teori om gjensidig hjelp er også relevant da mye av hans teori har likhetstrekk med det odonske samfunnet i *TD*. Det vil dermed være av interesse å se nærmere på hans filosofi, da den kan anses å være den moralske grunnsteinen på Anarres. Til slutt vil jeg se på enkeltpersoners plass i det odonske samfunnet, da den odonske filosofien har et stort fokus på, og i stor grad påvirker enkeltpersoners frihet.

3.1 Det postrevolusjonære samfunnet

For å kunne drøfte de utopiske elementene ved Anarres, er det relevant å se på dannelsen av det odonske samfunnet. Det post-revolusjonære samfunnet på Anarres ble skapt som reaksjon på det kapitalistiske samfunnet på Urras, og Anarres' første beboere flyttet til den nye planeten etter et forsøk på revolusjon på den gamle. Nybyggerne på Anarres ville leve i en ikke-kapitalistisk og ikke-materialistisk verden. Fortellingene om hvordan det odonske samfunnet ble etablert, gir oss ikke noen beskrivelse av selve revolusjonen, bare en beskrivelse av utfallet og den videre etableringen av det nye samfunnet. *The Dispossessed* viser oss Anarres og hvordan samfunnet er blitt mange år etter revolusjonen.

---

⁷ Her vil jeg henvise leseren tilbake til kapittel 2.2 hvor jeg spesifiserte at jeg ville bruke begrepet «utopi» slik det tidligere er blitt brukt av More, men som Sargent (1994) bruker som «Eutopia or positive utopia», da han bruker «utopi»-begrepet som det mer nøytrale «ou-topos», eller ikke-sted.

3.1.1 Et samfunn skapt som motreaksjon

Urras blir beskrevet som en verden som ligner på vår egen planet, med mange nasjoner, hvorav flere av landene har likhetstrekk med land på vår egen planet. Blant annet har A-Io flere fellestrekk med USA, mens Thu på mange måter minner om Russland (Moylan, 2014: 91). Urras blir dermed beskrevet som et motstykke til Anarres – den utopiske planeten som ikke har nasjoner, hvor befolkningen består av én folkegruppe: odonierne. Planeten Urras blir også av karakterene i boken ofte sammenlignet med Anarres. Denne sammenligningen faller gjennomgående ut til Anarres' fordel, og på denne måten blir det tydeligere formidlet at sistnevnte er et moralsk og etisk bedre sted.

Den odonske historien på Anarres begynner før bosettingen tar til på planeten. Den internasjonale, odonske grupperingen som eksisterte på Urras, satte i gang en revolusjon i en av planetens verdensmakter. Myndighetene i verdensmakten A-Io løste problemet ved å innvilge odonierne månen. På denne måten ville de slippe å forholde seg til dem – de valgte en enkel løsning på et problem som truet deres verdensorden. Odo, grunnleggeren av det odonske samfunnet, etablerte et samfunn og en revolusjon med utgangspunkt i menneskets eget, sosiale ansvar for overlevelse. Hun døde imidlertid før den odonske grupperingen flyttet fra Urras, og fikk dermed ikke muligheten til å se samfunnet realisert.

De nye bosetterne på Anarres kvittet seg med alt som hadde tilknytning til det tidligere samfunnet. Det nye samfunnet mistet med dette også all tidligere samfunnshistorie, da de avskrev samfunnet de kom fra. De skapte dermed sin egen historie samtidig som de skapte sitt nye samfunn, og det er denne historien barna lærer i sin utdanning. Historien til det odonske folket før Anarres har hovedsakelig Odos perspektiv – fra hennes opplevelser på Urras, og revolusjonen som førte til den nye verdenen. Urras eksisterer i historien som noe negativt, noe det var godt å komme seg vekk fra. Det er denne konstruksjonen av Urras som noe dårlig, eller lite ønskelig, som de odonske barna lærer. Det odonske folkets historie er sterkt knyttet til Urras, selv om den andre planetens historie ikke er en del av den. Fra den gamle samfunnsordenen på Urras skapte odonierne sitt idealsamfunn på Anarres ut fra Odos filosofi.

Fra et odonsk ståsted, er kapitalisme et onde for samfunnet. Eiendeler blir sett på som overflødige, og omtales som «excremental», et avfallsprodukt: «the principle of organic economy was too essential to the functioning of the society not to affect ethics and aesthetics profoundly. “Excess is excrement,” Odo wrote in the *Analogy*⁸. “Excrement retained in the body is a poison”» (Le Guin, 2014: 98). Det overflødige blir ansett som avfall – frastøtende,

---

⁸ «the *Analogy*» er Odos manifest.

ubrukkelig og uetisk. Alt fra personlig forbruk til bygninger og byers arkitektur er minimalistisk og organisk. Bygninger blir ikke malt, da farger blir sett på som unødvendig hvis de ikke har noen spesifikk funksjon. Det som er overflødig er også umoralsk: Forbrukersamfunnet anses som noe negativt, noe som skaper en higen etter mer, og odonierne har skapt et samfunn hvor disse faktorene ikke eksisterer. Spesielt med den kunnskapen de har om Urras blir disse verdiene oppfattet som noe godt. Dette samfunnet, hvor ingen kan eie noe og alt produseres organisk, blir i romanen framstilt som et etisk bedre sted.

Shevek legemliggjør de odonske verdiene da han reiser til Urras uten annet enn klærne han har på seg. I en lidenskapelig tale under en protest som finner sted mens han befinner seg på Urras, forteller han om det odonske samfunnets steg bort fra vaner og verdier som finnes på Urras. Han nevner flere elementer som skiller de to samfunnene fra hverandre, og de nye verdiene de skapte på Anarres:

We have nothing but our freedom. [...] We have no law but the single principle of mutual aid between individuals. We have no government but the single principle of free association. We have no states, no nations, no presidents, no premiers, no chiefs, no generals, no bosses, no bankers, no landlords, no wages, no charity, no police, no soldiers, no wars. Nor do we have much else. We are sharers, not owners. We are not prosperous. None of us is rich. None of us powerful. (Le Guin, 2014: 300)

Her formulerer Shevek både det utopiske ved Anarres, og det utopiske løftet han selv symboliserer. Han er en mann av det utopiske samfunnet, og dermed også et bevis på at hans samfunn eksisterer og er velfungerende. Han er et løfte om hva som kan komme, en bekreftelse om at framtidsdrømmer kan oppfylles. Her er han et bevis på en framtid i sitt folks fortid, og er på Urras som en del av Anarres. Her møter han, som et symbol på det post-revolusjonære samfunnet, det pre-revolusjonære, og moraliserer: den eneste måten å bli odonsk, eller nå den framtiden han som odonier symboliserer er å gi fra seg alt.

Den odonske utbrytergruppen avskaffet det økonomiske systemet, retten til å eie noe, all form for myndigheter og lover, og konstruerte til og med et nytt språk.⁹ Det nye språket, «Pravic» eller Pravisk, reflekterer det nye samfunnets avkall på alt ved det gamle, da elementer som ikke finnes ved det nye samfunnet heller ikke har noen plass i det nye språket. Dette gjelder blant annet eiendomspronomen:

The singular forms of the possessive pronoun in Pravic were used mostly for emphasis; idiom avoided them. Little children might say “my mother,” but very soon they learned to say “the mother.” Instead of “my hand hurts,” it was “the hand hurts me,” and so on;

---

⁹ Jeg vil ta for meg ekspropriasjonen de gjennomgikk, mangelen på noen styrende instans og avskaffingen av et økonomisk- eller pengesystem i 3.2 da alle disse aspektenebærer likheter til Kropotkins anarko-kommunisme.

to say “this one is mine and that’s yours” in Pravic, one said, “I use this one and you use that.” (Le Guin, 2014: 58)

Det finnes altså ikke noe vokabular for eiendeler på Anarres, og begrep for eiendom eller eiendeler er dermed ikke-eksisterende. Språket gjenspeiler samfunnets moralske holdninger til det å eie. Ved å ta bort ord for å eie, for eksempel, vil fenomenene også bli mindre tilstedeværende i samfunnet. Så ved å ha fjernet disse aspektene ved språket, vil de senere generasjonene ikke tenke på samme måte, de vil ikke ha noe konsept for disse elementene, fordi de ikke finnes i samfunnet. Det finnes heller ingen betegnelse for at noe er mer feminint eller maskulint, da disse er arbitrære definisjoner uten funksjon i odoniernes øyne. I tillegg til å kvitte seg med ord som ikke passet inn i det nye samfunnet, skapte de også noen ord som konnoterer negative aspekter man vil motarbeide i det odonske samfunnet: Blant annet ordene «profiteer» og «egoizing». Disse begrepene har negative konnotasjoner knyttet til det å eie og å være egoistisk, i tillegg brukes det for å omtale maktmisbruk. Ved at noen begreper har negative konnotasjoner og andre betegnelser har positive konnotasjoner, så legges det føringer for moralsk oppfatning i det odonske samfunnet. Odo ønsket, for eksempel, at arbeid skulle ha positive konnotasjoner og dette gjenspeiles i språket: «The identity of the words “work” and “play” in Pravic had, of course, a strong ethical significance. [...] Cooperation and function, essential concepts of the *Analogy*, both implied work» (ibid., 269). Ordet for «jobb» finnes altså ikke i det odonske samfunnet da Odo mente at det skapte en rigid moralisme, noe som var i strid med hennes fokus på at handlinger skulle springe ut fra den enkeltes moral og initiativ. Ordet jobb er derfor erstattet med praktiske ord som «cooperation» og «function»: Disse begrepene konnoterer det som er *nødvendig* som noe positivt. Å samarbeide, og å gjøre noe som har en funksjon for samfunnet blir sett på som noe positivt. Dette vises også for eksempel ved at når odonierne får en ny stilling, får de ikke en ny jobb, men en «posting» eller utplassering, som er et langt mer nøytralt begrep. Arbeidspositiviteten er altså med hensikt dypt integrert i samfunnet og dets innbyggere. Odo skapte med hensikt andre konnotasjoner for arbeid i sin samfunnsfilosofi: det skulle bli sett på som noe positivt.

Den nye samfunnsstrukturen skulle være åpen for fri utfoldelse. De ville skape et samfunn hvor enkeltpersoner fikk utfolde seg fritt, samtidig som den enkelte skulle bidra til å fremme fellesskapet. Å utfolde seg i den retningen som passer en selv best ble oppfordret i det odonske samfunnet, da det vil gjøre at den enkelte bidrar som best man kan til å utvikle samfunnet. Hierarki og myndigheter ble sett på som noe fra den gamle verden – et hinder for individuell frihet, som skapte grobunn for individuell makt. Her finner vi klare likhetstrekk til

Kropotkins anarkist-kommunistiske ideer, da hans perfekte samfunn var et egalitært samfunn hvor alle skulle ha like rettigheter, og samarbeide for å fremme samfunnet.

En annen vesentlig forskjell mellom Anarres og Urras er at Anarres ikke har noen nasjoner, og dermed heller ingen krig eller andre uroligheter. Imens Shevek befinner seg på Urras kriger stormaktene A-Io og Thu om uenigheter seg imellom, i forsøk på å bevise hvem som har mest makt. Krigen finner sted i et tredje land, Benbili, som opplever store ødeleggelse. I Sheveks øyne blir dette oppfattet – og gjennom han framstilt for oss lesere – som noe absurd og forferdelig. I samtale med hans eldre kollega fra Urras, Atro, kommer Sheveks forvirring over krigen godt fram:

“I see. So your army and Thu’s army will fight in Benbili, but not here?”
“No, no. It would be utter folly for them to invade us, or us them. We’ve outgrown the kind of barbarism that used to bring war into the heart of the high civilizations! The balance of power is kept by this kind of police action. However, we are officially at war. So all the tiresome old restrictions will come into effect, I’m afraid.”
(Le Guin, 2014: 275)

Sheveks manglende forståelse av krigen står i stor kontrast til Atros holdning til krigen som noe hverdagslig og upraktisk. Shevek og Atros samtale fremmedgjør konseptet krig for leseren gjennom fortellerinstansens fokus på Shevek. Gjennom dialogen deres beskrives og aktualiseres hvordan uenigheter mellom store nasjoner kan eskalere. Også i den virkelige verden finnes det mange eksempler på hvordan stater angriper hverandre via et tredje land, og hvordan denne tredjeparten som oftest blir mest skadelidende.

The Benbili revolutionaries were mostly not even armed. The Ioti troops¹⁰ would come with guns, armored cars, airplanes, bombs. Shevek read the description of their equipment in the paper and felt sick to his stomach.
He felt sick and enraged, and there was nobody he could talk to. (ibid., 202)

Sheveks reaksjon på krigen er sterk. Han er pasifist, og det han får høre står i sterk motsetning til hans grunnleggende holdninger og verdier. Hans reaksjoner blir nok et eksempel på hvordan samfunnet på Anarres, gjennom sin pasifisme, fremstilles som moralsk overlegne, og dermed det bedre samfunnet i romanen. Her stilles grusomme og urettferdige hendelser opp mot Sheveks – og dermed også det odonske folkets – moralske forståelse.

For å unngå å bli et samfunn som ikke utviklet seg, slik samfunnene på Urras hadde blitt, skulle Anarres være i konstant revolusjon og evolusjon. «his society, properly conceived, was a revolution, a permanent one, an ongoing process. To reassert its validity and strength, he thought, one need only act, without fear of punishment and without hope of reward: act from

---

¹⁰ Dette er militæret fra A-Io

the center of one's soul» (Le Guin, 2014: 176). I motsetning til samfunnene de kom fra på Urras, skulle det odonske samfunnet søke etter stadig forbedring. Innbyggerne skulle drive fram endringer som var nødvendige for samfunnets utvikling. Det odonske samfunnet ble skapt som et samfunn som er sterkest når enkeltpersoner handler ut fra eget initiativ. Dette blir stående i kontrast til samfunnene på Urras, hvor alle, i ulik grad, har en form for stat og ytre, styrende instanser.

Motreaksjonen til Urras skapte altså et veldig annerledes samfunn, noe som gjennomsyrrer hele det odonske samfunnet fra etiske verdier og holdninger, til det praktiske hverdagslivet. Samfunnet på Anarres kan dermed ses som en kritikk av Urras, og da hovedsakelig landet A-Io som på mange er lik vårt eget, vestlige forbrukersamfunn. Samfunnet på Anarres er også post-revolusjonært og viser oss en mulig framtid for Urras, og for vårt eget, samfunn. Det utopiske i det nye samfunnet handler i stor grad om at det er radikalt annerledes fra sitt utspring. De har avskaffet det de så på som store samfunnsproblem på Urras, noe som får oss som lesere til å se på vår egen verden med et kritisk blikk. På Urras blir Shevek en representasjon, nærmest et bevis, for at denne nye verdensordenen *kan* fungere, og med det gjør romanen oss «more aware of our mental and ideological imprisonment» (Jameson, 2007: xiii). Sentralt for leserens oppfattelse av Urras er den allerede omtalte fremmedgjøringen via Sheveks opplevelser: Det han møter på sin reise tilbake til sitt folks «moderplanet» og det iotiske (betegnelsen for samfunnet og folket av A-Io) samfunnet er et kapitalistisk system – med blant annet kriger, lover, diskriminering – som for han fremstår som absurd og negativt. Altså er det odonske samfunnet på denne måten i seg selv utopisk, da det ble skapt et samfunn som var radikalt annerledes enn det som var kjent.

3.1.2 Isolasjon

Anarres føyer seg inn i en rekke av fiktive, selv-isolerte, utopiske samfunn som jeg nevnte i 2.2. Isolasjon gjør det enklere for de utopiske samfunnene å ha kontroll over sitt fullkomne samfunn, slik at ingen har muligheten til å ødelegge det. Denne isolasjonen er ofte basert på å holde folk utenfra ute, samt å ha kontrollert utfart fra det utopiske samfunnet. På denne måten beholder man balansen i det perfekte samfunnet.

De to naboplanetene har ikke hatt kontakt med hverandre på nesten to århundrer. Landingsplassen på Urras, er inngjerdet av en vegg. Denne veggen beskrives som et virkemiddel for å holde fremmede ute, men kan også ses på som en måte å holde Anarres' innbyggere inne. Veggen er det eneste som viser til noe form for grense på Anarres, «it was the only boundary wall on their world. Nowhere else could they see a sign that said No

Trespassing» (Le Guin, 2014: 2). Anarres' selvisolasjon var i utgangspunktet basert på frykten for å bli invadert eller okkupert av Urras, og synes dermed å ha skapt en motivasjon hos det odonske folket for å stenge Urras ute.

Bosetterne på Anarres bestemte seg tidlig for at ingen fra Urras skulle få komme til planeten. Da Shevek er ung voksen er det ingen som er kommet til Anarres på 170 år. Det eneste unntaket er kontrollerte fraktskip fra Urras, som kommer med nødvendige varer for å bytte med det odonske samfunnet. Isolasjonen fremstilles som en forsikring for at samfunnet skal forbli ubesudlet av utenforstående tanker og moral. «If we opened the Port to them, you think they'd come like friends and brothers? A thousand million of them, and twenty million of us? They'd wipe us out, or make us all what do you call it, what's the word, slaves, to work the mine for them!» (Le Guin, 2014: 44). Dette har bidratt til at det odonske samfunnet er trygg i sin visshet om at ingenting vil eller kan prøve å ødelegge deres samfunn.

Samfunnet på Anarres blir sammensveiset ved at Urras blir sett på som noe umoralsk. Samholdet forsterkes av en felles, ytre fiende, og Urras beskrives som en «fiende» de i fellesskap kan stå imot og fordømme. Forakt for Urras blir på denne måten en del av den odonske identiteten. Isolasjon bidrar på denne måten til den utopiske fellesskapsfølelsen. På denne måten hjelper selv-isolasjonen til med å opprettholde det gode, og moralske samfunnet på Anarres. I odoniernes øyne er det anarkist-kommunistiske samfunnet mer velfungerende enn de andre planetenes samfunn. Etter utvandringen til Anarres ble særlig Urras sett på som en potensiell trussel. Ved å isolere seg selv har de dermed skapt en mulighet for å holde trusselen og all påvirkning utenfra ute. Det har, i deres øyne, frigjort plass til samfunnets utvikling i henhold til sin egen filosofi. Følgelig kan det odonske folket beholde sitt ideelle og utopiske samfunn uten trussel om ytre påvirkning eller motstand. Isolasjonen sikrer i odoniernes øyne den enkelte innbyggers frihet, og dermed også det anarko-kommunistiske samfunnet og dets videre utvikling.

3.2 Odos utopi / filosofi

Det finnes mange likheter mellom Odos og Kropotkins filosofi. Her vil jeg ta for meg hvordan Odos filosofi, med utgangspunkt i Kropotkins ideer om anarkist-kommunisme og gjensidig hjelp som jeg så på i kapittel 2.4, dannet utgangspunktet for det nye samfunnet. Anarres er, og blir blant annet av Dan Sabia (2005) og Philip E. Smith (1979) omtalt som, et anarkist-kommunistisk samfunn. «Anarchist communism views the individual as essentially a social being who can achieve full development only in society, while society can benefit only when

its members are free» (Sabia, 2005: 113). Anarkist-kommunisme skaper et samfunn hvor den autonome enkeltperson er i symbiose med det større samfunnet, og omvendt. På Anarres er også gjensidig hjelp en viktig grunnleggende idé for det odonske folkets moralske forståelse. Her vil jeg se på disse to elementene, og hvordan de var med på å skape det utopiske samfunnet på Anarres.

3.2.1 Anarres som anarkist-kommunistisk samfunn

Anarres er et samfunn bygget på en ikke-autoritær, eller anarkist-kommunistisk filosofi, og flere elementer har resonans til Kropotkins filosofi. Revolusjonen det odonske samfunnet gikk gjennom på Urras, og det samfunnet de endte opp med på Anarres har flere likhetstrekk med det Kropotkin beskrev som det perfekte, nyskapte samfunnet som ville være resultatet av hans ønskede revolusjon. I det odonske samfunnet – i likhet med Kropotkins ideelle samfunn – skal alt som blir produsert være felles eie. Alle skal kunne ta det de trenger fra felles depoter, og ikke noe unødvendig skal produseres. Det blir for eksempel ikke masseprodusert klær, slik at alle har flere forskjellige antrekk, da det blir sett på som unødvendig og overflødig. Det er heller ingen muligheter for å bli en del av en økonomisk elite, da det ikke finnes noe økonomisk penge-system på Anarres. Rett til husly, mat, arbeid og nesten alle andre aspekter ved det odonske samfunnet grunnleggende idé, bærer store likheter til Kropotkins filosofi, hvor alt skal være tilgjengelig for alle (Kropotkin, 1995: 55). Det skal være i besittelse av fellesskapet, og til bruk for alle innbyggerne.

Rett til fri utfoldelse og selvstendighet, og en klasseløs, nødvendighetsbasert ideologi, hvor alle må gjøre sin del for fellesskapet, blir i den odonske anarkist-kommunismen kombinert. Dette vil altså si at fokuset på en persons frihet korrelerer med den enkeltes ansvar for fellesskapet. Dette illustreres ved enkeltpersoner som celler i en levende organisme, hvis karakter og vitalitet kun er muliggjort av gjensidig samarbeid av cellene, som på sin side kun kan oppnå sin høyeste utvikling i organismen (Sabia, 2005: 114). Enkeltpersoner og det helhetlige samfunnet er i symbiose, hvor de forholder seg til og samarbeider med hverandre. På Odos gravstein står det «To be whole is to be part» (Le Guin, 2014: 84). Som odonier er man altså autonom, eller enkeltstående kun i samsvar med sitt ansvar overfor det større samfunnet. Man oppfyller sitt potensiale som odonier ved å hjelpe samfunnet til å oppfylle sitt.

Samarbeidet mellom fellesskap og enkeltpersoner skaper en tilhørighet i det odonske samfunnet. Denne friheten og det ansvaret det bringer med seg, mener Shevek er det som binder det odonske samfunnet:

We don't leave Anarres, because we *are* Anarres. [...] It's your nature to be Tirin, and my nature to be Shevek, and our common nature to be Odonians, responsible to one another. And that responsibility is our freedom. [...] Would you really like to live in a society where you had no responsibility and no freedom, no choice, only the false option of obedience to the law, or disobedience followed by punishment? (Le Guin, 2014: 45)

Ansvarer overfor fellesskapet er ikke sett på som noe som innskrenker den enkeltes frihet, men noe som frigjør det. Ved å ha et sosialt ansvar i stedet for lover åpnes den sosiale friheten, men ansvaret overfor andre kommer som en naturlig konsekvens, da man ikke skal innskrenke andre odonieres frihet: «individual welfare and community well-being are intimately connected; there is no third party on which individuals can rely to advance their interests or welfare. They must create the conditions and practices of their liberation through their cooperation» (Sabia, 2005: 115). Uten en stat, blir samarbeidet og det sosiale ansvaret odonierne seg imellom viktig. Muligheten for personlig frihet ligger i ansvaret den enkelte odonier har overfor andre.

Det blir tidlig klart at det odonske samfunnet er organisert slik at forskjeller ikke skal oppstå. Blant annet påvirkes dette av det faktum at Anarres har en fellesøkonomi uten penger, og heller ikke noe form for privatøkonomi. Siden ingen eier noe er det heller ingen mulighet for at noen eier mer og kan utnytte de som har mindre, og derved blir det ingen grobunn for hierarki eller individuell makt. Det odonske folket eksproprierte eiendelene til alle innbyggere som kom til Anarres under forflyttingen – alle måtte komme med tomme hender til den nye verdenen. Ved disse handlingene sørget de for at alle skulle ha samme forutsetninger for den nye tilværelsen på Anarres.

Andre former for hierarki, som for eksempel kjønnsdiskriminering, er også ikke-eksisterende på Anarres. Kvinner og menn får helt like samfunnsmessige forutsetninger. Dette er et av de første kultursjokkene hovedkarakteren Shevek opplever på vei til Urras. Via mannskapet som er fra den eldre planeten får han høre, og blir sjokkert av at halvparten av befolkningen på Urras kan tro at den andre halvparten har mindre verdi. Mangelen på kjønnsdiskriminering på Anarres er en ting som blir diskutert med flere av de Shevek møter på Urras. Allerede i kapittel 1 har Shevek en samtale med den iotiske doktoren på romskipet som frakter han til Urras:

“Is there really no distinction between men's work and women's work?”

“Well, no, it seems a very mechanical basis for the division of labor, doesn't it? A person chooses work according to interest, talent, strength, what has the sex to do with that?”

[...] Kimoe stared at him, shocked out of politeness. “But the loss of – of everything feminine – of delicacy – and the loss of masculine self-respect – You can't pretend, surely, in your work, that women are your equals? In physics, in mathematics, in the intellect? You can't pretend to lower yourself constantly to their level?” [...]

“I don't think I pretend very much, Kimoe,” (Le Guin, 2014: 17)

Lignende samtaler opplever Shevek flere ganger på Urras, da han støter på flere former for diskriminering. Sheveks møte med hierarki og diskriminering på Urras fremmedgjør disse sosiale forholdene for leseren. Odonierne er vokst opp i et samfunn der alle er sett på som er likeverdige uansett hvem de er, noe som er uvanlig, og nærmest utenkelig for de Shevek møter på Urras. Ingen yrker blir sett på som naturlig feminine eller maskuline – da diskriminerende terminologi ikke blir brukt på Anarres. Dette skaper en fascinasjon hos Shevek for hvordan de fra Urras anser verdi: «this curious matter of superiority, of relative height, was important to the Urrasti; they often used the word “higher” as a synonym for “better” in their writings, where an Anarresti would use “more central.”» (ibid., 15).

Likestillingen på Anarres bidrar til at utopien ikke bare eksisterer for halvparten av befolkningen, men også kvinner får frihet og like muligheter som de odonske mennene. På dette området går Le Guin enda lenger enn Kropotkin. Kropotkin mente at kvinner skulle befris fra sin status som «slave i hjemmet», men hevdet fortsatt at deres jobb var å oppdra og lære barna (Kropotkin, 1995:93). Dette synes å være relatert til de ulike tidsepokene de levde i, da Kropotkin skrev sine verker på slutten av 1800-tallet, mens Le Guin utga *TD* mot slutten av 1900-tallet da kvinner hadde, og hadde kjempet *for*, en helt annen rolle i samfunnet. I den tradisjonelle utopi-sjangeren er som oftest noen grupper, ofte inkludert kvinner og slaver, fortsatt undertrykt av den dominerende klassen, som ofte er menn fra den vestlige verden.

Diskriminering med tanke på seksuell legning er heller ikke et problem på Anarres. Dette eksemplifiseres ved at en av Sheveks barndomsvenner, Bedap, er homofil. Det gjøres ikke noe nummer ut av hans legning, noe som var mer uvanlig i Le Guins samtid i USA på 70-tallet, enn det er i dag. Tanker rundt seksualitet er generelt åpen på Anarres, noe som vises ved at Shevek, som identifiserer seg selv som heterofil, har et seksuelt forhold til Bedap i en periode etter de møter på hverandre som voksne. Denne holdningen skaper en åpenhet blant menneskene på Urras, og forhindrer diskriminering, tabuer, stigma, og konvensjoner man kan kritisere andre ut fra. Dette er nok et aspekt som passer inn i det anarko-kommunistiske samfunnet, hvor fordømmelse og diskriminering på grunn av enkeltindividets egenskaper skal forekomme. Her finnes det derimot ikke en mulighet til å sammenligne med Kropotkin, da han ikke skrev om åpenhet eller rom for diverse seksuelle legninger i hans tekster.

Desentralisering er et viktig prinsipp for det anarkist-kommunistiske samfunnet på Anarres. Det åpner opp for mer frihet og selvstyre, da det er ikke kun én maktinstans som styrer hele samfunnet, men mange små, autonome grupper som tar avgjørelser angående hva som er best for sitt lille lokalsamfunn. Et lite odonsk samfunn skal altså både være selvstyrt og helst selvforsynt, men med åpne transport- og kommunikasjonsårer slik at de kan bytte varer og

ideer. Desentralisering skal bidra til å hindre makt, både institusjonell og individuell, fra å gro. Som Mitis, en lærer av Shevek, nevner når han skal til det som ses på som hovedsetet på Anarres, Abbenay, for å arbeide med en kjent vitenskapsmann: «Power inheres in a center» (Le Guin, 2014: 58). De lederstillingene, eller administrative stillingene, som finnes på Anarres, roterer innad i de forskjellige syndikatene og diverse byråkratiske organisasjoner. Rotasjonen bidrar også til å skape tillit i samfunnet, da det er vanskelig å bli korrumpert når man ikke har stabile maktposisjoner (Sabia, 2005: 117). At man ikke har tilgang til makt over lengre tid gjør også at innbyggerne får større tillit til de organiserende instansene.

Det er ingen styrende instanser på Anarres, men det finnes et administrativt styre kalt «Production and Distribution Coordination», eller PDC. Shevek forklarer til noen på Urras at PDC er:

a coordinating system for all syndicates, federatives, and individuals who do productive work. They do not govern persons; they administer production. They have no authority either to support me or to prevent me. They can only tell us the public opinion of us – where we stand in the social conscience. (Le Guin, 2014: 76)

PDC har altså verken noen form for lovgivende eller utøvende makt, de organiserer kun arbeidslivet. Dette er det eneste styrende organet på Anarres, og er mer byråkrati enn noen form for regjerende instans. I tillegg til å være en organiserende instans kan de også viderefremde til enkeltpersoner eller syndikater hva andre odoniere mener om dem. Dette viser også til en viktig gren av anarkist-kommunismen: Sosiale vaner og det å bli godtatt av sine medmennesker er viktig, da enkeltpersoner er avhengig av fellesskapet.

Odos filosofi grunnla et samfunn med likeverdige innbyggere, hvor alle skulle få det de trengte for å leve godt. I dette nye, odonske samfunnet skulle ingen kunne akkumulere makt på basis av eiendeler, økonomi eller sosial stand. Dette er blant lagt til rette ved desentralisering da det ved mindre samfunn blir enklere å være varsom og på vakt for enkeltes tilegnelse av makt. Det finnes heller ikke noen regjerende instanser, kun byråkratisk administrasjon for å holde oversikt over arbeid og mennesker, og effektiviserer produksjon. Enkeltpersoner har mulighet til å dyrke sine interesser, men er alltid ansvarlig for resten av samfunnet. Dette samfunnet skaper et rom for alle innbyggere til å være seg selv. Ved at ingen kan tilegne seg makt, kan de heller ikke utøve makt over personer som har mindre makt. Dette sikres også ved at ingen kan få sosial makt over andre på grunn av rase, kjønn, seksualitet eller andre former for ulikheter.

3.2.2 Arbeidssamfunn¹¹

Anarres som arbeidssamfunn står sentralt i romanen: Det er et stort fokus på arbeid generelt i det odonske samfunnet, noe som speiles i det praviske språket, hvor arbeid – som nevnt tidligere – omtales som både «function» og «cooperation», som er to sentrale ord ved det odonske samfunnet.

Det anarko-kommunistiske samfunnet på Anarres beskrives som et samfunn hvor motivasjonen til å bidra oppstår når man ser resultat av det felles arbeidet. Odonierne arbeider hele tiden for at samfunnet skal forbedres og videreutvikles. Alt arbeid som må gjøres, og alle arbeidere med sine styrker og interesser er organisert i «the Division of Labor», eller «Divlab». Her får personer utdelt ønskede stillinger etter samfunnets behov – igjen, ikke noe overflødig. Alle innbyggere har lov til å takke nei til stillinger de ikke vil ha. Så lenge det er en stilling åpen vil personer få tildelt arbeid som passer til deres evner. På denne måten vil alle ha mulighet til å bidra som best de kan.

The human/computer network of files in Divlab was set up with admirable efficiency. It did not take the clerk five minutes to get the desired information sorted out from the enormous, continual input and outgo of information concerning every job being done, every position wanted, every workman needed, and the priorities of each of the general economy of the worldwide society. (Le Guin, 2014: 268)

Divlab er databasen med alle odoniernes informasjon som inneholder den enkeltes egenskaper, erfaring, og ledige arbeidsposter: Denne databasen er koblet til et nettverk med datamaskiner spredt ut over hele planeten. Dette er et eksempel på hvordan vitenskap brukes til nytte for samfunnet, og som medfører at byråkratiske oppgaver blir lettfattelige og overkommelige. Det er også et eksempel på teknologisk vitenskap som er blitt tilegnet samfunnet, men som ikke har som fokus, eller mål, å endre det.

Fokuset på den enkeltes rett til å utfolde seg, og følge sine interesser og ferdigheter blir belyst ytterligere under tørken på Anarres – som jeg ser nærmere på i 3.2.3 og 4.3 – som varer fire år. Under tørkeperioden blir det opprettet en rekruttering av arbeidskraft for å få gjort alt nødvendig arbeid. Fokuset på den enkeltes ferdigheter holder stand under tørken, da de som melder seg opp, om mulig, får noe innenfor sitt felt (Sabia, 2005: 118): «and people are free to decline the draft if, as is often the case in times of crisis, no match is available. This (conventional, not of course legal) right of refusal symbolizes and protects the liberty and empowerment of the individual, as does the related right of exit» (ibid.). Avslår man, prøver

---

¹¹ Her bruker jeg ordet «arbeid» i hele kapittelet da jeg mener det er mer nærliggende en positiv, eller et mindre forpliktende ord enn «jobb». I det praviske språket som odonierne snakker betyr ikke ordet direkte «arbeid», og er mye mer positivt ladet.

«Divlab» på beste måte å finne en annen utplassering, hvor man får utnyttet sitt faglige potensiale. Fokuset på den enkeltes styrke og interesse er dermed alltid til stede.

På Anarres blir alle oppfordret til å velge utdanning og arbeid ut fra interesse og evne. Dette mente Odo best ville motivere folk til å arbeide og bidra til fellesskapet. Alle bidrar det de kan til samfunnet, men ingen får mer selv om de arbeider mer. Man kan jobbe med det man vil, man kan godta eller avslå tilbud om jobber, og man kan forlate en jobb når som helst. I det utopiske, odonske samfunnet har alle en villighet til å bidra til samfunnet, fordi motivasjonen kommer innenfra. Motivasjonen for arbeid skal videre komme fra ønsket om å bidra til fellesskapet, og følelsen av at det man gjør faktisk er nødvendig. I sin filosofiske tekst skrev Odo: «A child free from the guilt of ownership and the burden of economic competition will grow up with the will to do what needs doing and the capacity for joy in doing it. It is useless work that darkens the heart» (Le Guin, 2014: 247). Her ligger motivasjonen til arbeid på Anarres i nødvendigheten for det. Det å gjøre noe som trengs vil gjøre at en person vil føle at han eller hun har utrettet noe, men unyttig arbeid vil føles akkurat ut som det – unyttig, og derav heller ikke tilfredsstillende.

Hver tiende dag har de det de kaller «rotational duty» (Le Guin, 2014: 107), hvor alle hjelper til med arbeid som *må* gjøres, men som ingen har spesielt lyst til å gjøre. På Urras blir Shevek spurt om hvis det er slik at man har fri vilje, og kan nekte å gjøre det – hvorfor godtar de da «rotational duty». Og da svarer Shevek «Because they are done *together*» (ibid., 149, min kursivering). Det sosiale aspektet er altså vesentlig for lysten til å bidra. Videre ufarliggjøres de minst fristende arbeidsoppgavene når de fordeles slik at alle gjør litt og ikke noen få blir sittende igjen med dem. Her gjør odonierne det som kan ses på som noe negativ om til noe positivt ved at de skaper en fellesskapsfølelse rundt det.

Små samfunn vil også skape motivasjon for arbeidet. «Groups that operate on (or approximate operating on) a face-to-face basis facilitate personal responsibility and the maintenance of mutual trust and therefore cooperating» (Sabia, 2005: 116). Jo mindre et samfunn er, desto mer tilknyttet føler man seg til de en omgir seg med, og derav får man insentiv til å bidra til samfunnet. I små samfunn ser man også bedre effekten av det man gjør, enn i større samfunn hvor den enkeltes bidrag lett kan forsvinne i mylderet. På Anarres skapes det en tillit odonierne imellom da de fleste lever i små samfunn hvor de omgås hverandre ofte. Disse aspektene bidrar til at odonierne føler et fellesskap og et ansvar overfor hverandre.

Man kan tydelig trekke linjer fra Odos samfunnsfilosofi som utgangspunkt for det odonske samfunnet, til Kropotkins ideer om hans ideelle, anarkist-kommunistiske samfunn. Det at innbyggerne på Anarres får dekket sine grunnleggende behov hindrer muligheten for at

enkelte kan skaffe seg økonomisk makt eller forsprang overfor sine medmennesker. Det odonske samfunnet har åpnet opp for individuelt initiativ blant dets innbyggere ved å fjerne ytre motivasjon for arbeid, og derav øker også den indre motivasjonen. Hindring av maktmisbruk blir også gjort ved dannelsen av små samfunn og desentralisering av produksjon. I små samfunn blir også motivasjonen større da man kjenner hverandre godt og det å hjelpe samfunnet blir høyt «verdsatt». Alle er likestilte, likeverdige, og har alle de samme mulighetene. På denne måten har det odonske samfunnet skapt en positiv arbeidskultur, som stimulerer den enkeltes lyst til å bidra til det større fellesskapet, da dette igjen bidrar til deres egen frihet. I ansvaret for arbeid finner odonierne friheten til å velge. Viktigheten av arbeid i samfunnet er et likhetstrekk ved Odo og Kropotkins ønskede samfunn: begge la vekt på at arbeid for å forbedre levekår var nødvendig, og at det ville bidra positivt til innbyggernes sinnstilstand.

3.2.3 Gjensidig hjelp

Gjensidig hjelp, som jeg tok for meg i kapittel 2.4.2, er den iboende impulsen til å hjelpe andre, og er noe av det som ligger til grunn for den moralske oppfatningen i det odonske samfunnet. Odonierne har sterke, moralske normer, og en klar følelse av hva som er rett og galt. Dette stammer fra Odos etiske og samfunnsfokuserede filosofi som alle odoniere lærer fra de er små barn. Her vil jeg se nærmere på gjensidig hjelp og den sterke, felles moralen, eller fellesskapsfølelsen som er en av hjørnesteinene for det Odonske samfunnet.

Gjensidig hjelp blir av odonierne sett på som atskilt fra, og noe annet enn altruisme. Mens gjensidig hjelp fokuserer på den enkeltes villighet til å hjelpe sine medmennesker og bidra uten å forvente noe tilbake, blir altruisme sett på av odonierne som noe umoralsk da det innehar et element av oppofring og personlig gevinst, «However pragmatic the morality a young Anarresti absorbed, yet life overflowed in him, demanding altruism, self-sacrifice, scope for the absolute gesture» (Le Guin, 2014: 93). Det å bidra til samfunnet vil hjelpe enkeltpersoner i det lange løp, da de ved å bidra skaper sin egen frihet. «Altruistic motivation is ascribed only to special categories of people, and it is explicitly denied a significant role in Anarresti social life and political thinking» (Sabia, 2005: 119). Altruisme har ikke noe plass i det odonske samfunnet, da det er i direkte strid med anarko-kommunismen å ønske anerkjennelse for å gjøre mer enn nødvendig. «The absolute gesture», som nevnt i sitatet ovenfor, blir altså noe negativt – en måte å vise seg fram på, eller sette seg selv høyere enn andre fordi man har ofret mer. Dette har ikke noen plass i anarko-kommunismen, da et hovedprinsipp er at man ikke fortjener noe ut fra hvor mye man har bidratt eller ofret for samfunnet. Viljen til å hjelpe skal kun komme fra

en indre motivasjon, ikke noen form for ytre. På Anarres blir altruisme altså sett på som å være påvirket eller motivert av andres reaksjon.

Villigheten til å hjelpe andre ser man blant annet under tørken som varer i flere år på Anarres. I denne perioden blir Takver, Sheveks partner, gravid og den rasjonerte maten blir ikke nok, selv om gravide får et ekstra måltid. Den iboende solidariteten hos odonierne blir da synlig. «Friends often brought by something saved out from dinner or left over at their commons, a filled bun or a piece of fruit» (Le Guin, 2014: 237). Her gir altså venner uselvvisk ekstra mat av sin egen andel til Takver da hun trenger det mer. Under tørken blir også solidariteten og lysten til å bidra synlig, blant annet ved at innbyggerne blir mer motivert for å arbeide.

There was a lightheartedness at work however hard the work, a readiness to drop all care as soon as what could be done had been done. The old tag of “solidarity” had come alive again. There is exhilaration in finding that the bond is stronger, after all, than all that tries the bond. (ibid., 247)

Tørken, og arbeidet, bygger opp under og bekrefter behovet for det sosiale i samfunnet. Tørkeperioden viser at i en krise vil innbyggerne gjøre det de kan for å hjelpe. De føler seg som en del av fellesskapet, og vil derfor også bidra til at det skal bli bedre. Det å ta vare på seg selv fremfor andre er ukjent for Odonierne, de står sammen i fellesskap både i medgang og motgang. Og på denne måten fremheves det hvordan det private og sosiale er tett sammenknyttet på Anarres.

Gjensidig hjelp er et viktig element for overlevelsen på Anarres. Det odonske samfunnet består av små samfunn spredt utover en ufruktbar planet, noe som betyr at alle må samarbeide for å overleve. Nærheten samarbeidet skaper, gjør også at odonierne har tillit til hverandre, og denne tilliten styrker impulsen for gjensidig hjelp, og hver enkeltes moral. Menneskene på Anarres eksisterer alltid som en del av det større samfunnet, og for at dette samfunnet skal fungere, er man avhengig av en tillit til at alle drar sin del av lasset. «Trusting others is the basis of mutual aid – of reciprocity and collective action» (Sabia, 2005: 115).

Et hovedaspekt av å være en innbygger i det odonske samfunnet er å forsikre moralske handlinger, og å motstå impulsen til å handle egoistisk.

Because the anarchist community depends on enlightened self-interest or voluntary acceptance of the ethic of solidarity and mutual aid, the members of the community must fear, and must work to eradicate or at any rate constrain egoism in themselves and their neighbors. (Sabia, 2005: 121)

Denne bevisstheten, og årvåkenheten, skaper et samfunn hvor alle bidrar til å forsvare og sikre samfunnets verdier. Egoisme er en av de største truslene for det odonske samfunnet da det går i mot samfunnets verdier. En viktig del av det å være odonier blir dermed å hele tiden være på vakt for å sikre at det ikke oppstår umoralsk og egoistisk atferd.

På Anarres lever de etter Odos – og Kropotkins – syn på evolusjonen. I likhet med innbyggerne på Urras' tanker om evolusjon, mener de at den sterkeste overlever. De avviker imidlertid i sin oppfatning om at de sterkeste, eller mest tilpasningsdyktige, genetiske egenskapene fører menneskeheten videre. Her vektlegger odonierne mennesket som sosial rase fremfor den enkeltes iboende genetiske attributter.

“We follow one law, only one, the law of human evolution.”

“The law of evolution is that the strongest survives!”

“Yes, and the strongest, in the existence of any social species, are those who are most social. In human terms, most ethical. You see, we have neither prey nor enemy, on Anarres. We have only one another. There is no strength to be gained from hurting one another. Only weakness.” (Le Guin, 2014: 220)

Odonierne mener at den eneste måten mennesket vil utvikle seg på er i fellesskap og samarbeid med andre. Odonierne synes på denne måten å ha et mer positivt syn på menneskeheten enn de på Urras. De forfekter en moralsk tilnærming som forutsetter at man tar hensyn til sine medmennesker. Odonierne mener dermed at samarbeid mellom mennesker motiverer utvikling.

Gjensidig hjelp i det odonske samfunnet blir tydeligere når det blir satt opp mot samfunnet på Urras. Kropotkin mente at impulsen til gjensidig hjelp blir undertrykt ved statsdannelse (2002: 147), og at sosiale funksjoner da ble overtatt av staten. Det er nettopp fraværet av et statsapparat på Anarres som gjør at impulsen til gjensidig hjelp ikke undertrykkes, men heller understøttes og løftes opp. Man kan se det motsatte eksempelet på Urras, hvor folk ofte oppfører seg og handler uten hensyn til andre. Blant annet ses dette når Shevek har en samtale med Efor, tjeneren som ble gitt ham av vertene hans på Urras:

“The hospitals? What’s wrong with them?”

“Nothing, sir, not them you be took to if you was worse,” Efor said with gentleness.

“What did you mean, then?”

“Our kind. Dirty. Like a trashman’s ass-hole,” Efor said, without violence, descriptively. “Old. Kid die in one. There’s holes in the floor, big holes, the beams show through, see? I say, ‘How come?’ See, rats come up the holes, right in the beds. They say, ‘Old building, been a hospital six hundred years.’ Stablishment of the Divine Harmony for the Poor, its name. An ass-hole what it is.” (Le Guin, 2014: 283)

Gjennom denne samtalen synliggjøres noen av de store forskjellene mellom Anarres og Urras. I tillegg til store økonomiske forskjeller, blir mangelen på en empatisk kultur på Urras svært tydelig. Her finnes ingen tro på eller utøvelse av gjensidig hjelp, slik man finner det på

Anarres. De rike er egoistiske og hjelper ikke de fattige, og dermed blir også den økonomiske avstanden større og større. Her settes Anarres tydelig opp som det positive motbildet, da Efor nevner mange ting ved det fattige samfunnet som Shevek ikke har noe begrep for.

«It was difficult for Shevek to follow, both in language and in substance. He was being told about things he had no experience of at all. He had never seen a rat, or an army barracks, or an insane asylum, or a poorhouse, or a pawnshop, or an execution, or a thief, or a tenement, or a rent collector, or a man who wanted to work and could not find work to do, or a dead baby in a ditch. All these things occurred in Efor's reminiscences as commonplaces or as commonplace horrors». (ibid., 284)

Mot slutten av samtalen ligger fokuset på forskjellen på fattig og rik på Urras, i forhold til det egalitære samfunnet på Anarres. Efor spør Shevek mot slutten av samtalen om det ikke finnes folk som sulter på Anarres, og Shevek svarer da at «Nobody goes hungry while another eats» (ibid., 285). Den siste replikken i samtalen viser den grunnleggende moralen på Anarres: ingen skal gå sulten mens en annen spiser. Her legges det vekt på delingsøkonomien, og den omtanken de har for hverandre i det odonske samfunnet. Anarres' egalitære samfunn blir et utopisk alternativ i Efors øyne – et sted hvor folk ikke lider nød. Et sted hvor folk får arbeid og mat, og god medisinsk hjelp, og ingen har det bedre enn andre. Et sted hvor ingen blir skjøvet til side fordi andre vil ha det bedre.

Gjensidig hjelp på Anarres tydeliggjøres altså ytterligere i *TD* ved å vise til samfunnet på Urras, hvor det finnes klasseskiller, hierarki og større mangel på empati. På Urras får de fattige lite hjelp av de rike, og de rike er sett på som ondsinnet og isolerende. Det er en naturlig impuls for odonierne. Mot slutten av sitt opphold på Urras oppsøker Shevek de fattige i byen Nio Esseia i A-Io, og tilbyr dem å holde en tale under et opprør organisert av den odonske grupperingen i landet. Dette opprøret blir kjapt slått ned på av politi og militære i byen, og Shevek må i flere dager holde seg i skjul for å ikke bli tatt. Etter denne hendelsen vil han ikke lenger bli på Urras, og får hjelp av de fattige klassene til å komme seg til ambassadøren av planeten Terra. De som virkelig er uselviske, hjelper Shevek under hans opphold på Urras, er de fattige klassene. Det er mennesker som bor i fattigdom, som hjelper han – ut fra byen etter opprøret – uten å forvente noe tilbake. Han har hjulpet dem og de hjelper han, i odonsk ånd. Dette viser også tilbake til Kropotkin som påstår at gjensidig hjelp tydeligst kan ses – og oftest finnes – i de lavere klassene i samfunnet.

Gjensidig hjelp i det odonske samfunnet settes opp mot samfunnene på Urras som et negativt motbilde. Her vises det odonske samfunnet som det mer moralske samfunnet, da gjensidig hjelp legger til grunn en mer positiv innstilling til medmennesker og samfunnet som helhet. Anarres' samfunn og økologi er fattig, men odonierne er likeverdige. Solidariteten og

tilliten odonierne har til hverandre skapes av nærheten de opplever til andre i det offentlige samfunnet. *TD* viser oss en verden med mennesker som bryr seg om hverandre, og som hjelper hverandre for fellesskapets skyld. Det sosiale systemet på Anarres er bygd på mellom-menneskelig solidaritet og tillit, som blant annet oppstår fra impulsen til gjensidig hjelp. Dette opprettholdes ved moralen de lærer opp i fra de er barn.

3.3 Enkeltpersoners etikk og plass på Anarres

Anarkismens uinnskrenkede selvstendighet, eller den enkelte persons frihet, er et av de viktigste aspektene ved det odonske samfunnet, noe som manifesterer seg på flere måter. Enkeltpersoner på Anarres har en sterk, iboende moral. Det anses som moralsk å ta frie og selvstendige valg – det er det eneste som blir sett på som etisk rett. Fokuset på selvstendighet i det odonske samfunnet kan vi også se ved at ingen er forpliktet til noe som helst. Samfunnet har ikke noen restriksjoner som innskrenker innbyggernes valgmuligheter. Samfunnets oppbygging er ment for å skape frihet for alle sine innbyggere. Alt fokus ligger på enkeltpersonens frihet i det kollektive samfunnet.

Også hva angår mellom-menneskelige relasjoner kan man se tilretteleggingen for den enkelte persons frihet i det odonske samfunnet. Igjen finnes det ingen offisiell form for forpliktelse. For eksempel har samfunnet fjernet konseptet ekteskap, som forplikter enkeltpersoner i romantiske forhold til hverandre. Man er sammen fordi man vil, og man kan gå fra hverandre uten noen større konsekvenser. Odonierne har valgmulighet til forpliktelse står i forhold til muligheten til å forlate forpliktelser (Sabia, 2005: 115). Får man et barn sammen, er det heller ingen spesifikke ansvarsområder ovenfor barnet, da barn på Anarres blir oppdratt av fellesskapet – de bor og oppholder seg på noe som kan sammenlignes med en internat-barnehage, hvor folk som ønsker det oppdrar barna. Dette gjør at foreldrene får frihet til å følge sine personlige drifter og lyster, og barnet blir tatt vare på av de som føler det som sitt kall. Her beveger det odonske samfunnet seg bort fra den tradisjonelle oppfatningen av at en familie er (både i *Le Guins* samtid og på *Urras*) to gifte foreldre av motsatt kjønn med barn, som alle bor sammen.

Det store fokuset på individualitet og selvstendighet vises også ved at odonierne blir navngitt av en maskin, hvor de får utgitt en kombinasjon av seks bokstaver. Denne upersonlige måten å dele ut navn på, får et veldig personlig utfall, da det kun er én person på planeten med det navnet. Derav er Shevek den eneste Shevek så lenge han lever: «what is more personal than a name no other living person bears?» (Le Guin, 2014: 198). Det er altså også på dette området

fokus på at en person kun er seg selv. Navnet får videre funksjon som personnummer – siden man er den eneste med det navnet er det enkelt å identifisere den enkelte. Dette viser fokuset det odonske samfunnet har på den enkelte persons autonome vesen. De har heller ikke etternavn–eller noe annet som knytter dem til andre mennesker på planeten. Odonierne er dermed fridd alle mellom-menneskelige forhold, og står selvstendig med tilhørighet til hele samfunnet, ikke noen spesifikke innbyggere.

Moral og etikk blir tidlig lært odonierne. Dette gjør også at de klarer å oppholde det moralske samfunnet ved sosiale normer, det blir ikke behov for lover. Folk er ikke redde for å si fra hvis de ser at noen oppfører seg umoralsk, og denne sterke følelsen av å være rettskaffen bidrar til å bevare det moralske samfunnet. Opplæringen på Anarres har dermed alltid et fokus på etikk og moral, da dette skal hjelpe til å oppholde det frie samfunnet. Sabia skriver: «since [...] mutual trust is the basis of social cooperation, and social cooperation is the basis of both individual and social well-being, insuring responsible conduct must be the central goal of (ethical) education» (2005: 116). Å sikre at alle får den samme etiske opplæringen er en forsikring for innbyggerne på Anarres. De har tillit til at folk vet hva som er rett og galt, og en tro på at de vil handle på en måte som ikke strider med moralen. Den etiske oppdragelsen og opplæringen blir således fundamentet i samfunnet. På denne måten forsikrer den forrige generasjonen at den neste vil opprettholde fokuset på moral. «The educational system [...] is supposed to promote autonomy and self-confidence as well as fraternal sentiments and habits of cooperation» (ibid., 118).

For at det odonske samfunnet skal være fritt for enkeltpersoner må det finnes en viss grunnleggende moral – et visst ansvar ovenfor samfunnet i sin helhet, og enkeltpersoner. «free actions do impose general and particular obligations on the individual, and this is what makes Shevek's society an ethical community» (Sabia, 2005: 115). I et samfunn vil man alltid være nødt til å forholde seg til, samarbeide med, og dele med andre. Frihet og ansvar går hånd i hånd: Ansvarer åpner for frihet, da det åpner opp for hver enkelt sitt handlingsrom. Som vist ovenfor, mener Sabia at ansvar overfor andre er det som gjør det odonske samfunnet til et etisk samfunn. Man kan ikke handle uten å påvirke andre, og dermed blir man også bevisst konsekvenser, slik at man kan handle uten å påvirke andre negativt.

Odonierne anerkjenner kun den enkelte persons initiativ til å ta moralske valg, og ingen eksterne instanser. Fokuset er på friheten og initiativet til den enkelte odonier, og hvordan individet eksisterer sammen med resten av samfunnet: «only the individual, the person, had the power of moral choice – the power of change, the essential function of life» (Le Guin, 2014: 333). Det odonske samfunnet ble skapt slik at enkeltpersoner skulle få frihet til å ta valg uten å

måtte inngå kompromiss med det øvrige samfunnet. «An anarcho-communist society is in the self-interest of each and all; enlightened self-interest lies at the bottom of this political theory and its promise of reconciliation» (Sabia, 2005: 119). Samfunnet fokuserer på å fremme egeninteresse uten egoisme ved at man tar hensyn til sine medmennesker, men samtidig handler ut fra eget initiativ.

Denne moralske oppdragelsen er fundamentet i det odonske samfunnet. Samfunnet har stor tro på mennesket og dets mulighet til å ta gode, moralske valg uten hjelp eller veiledning av eksterne faktorer som lover og regler. Den odonske moralen setter selvstendighet og individualitet for den enkelte odonier høyt. Moralsk opplæring forsikrer at odonierne vil oppføre seg, og handle med en integritet som tar vare på samfunnets verdier. Med dette skapes friheten gjennom ansvaret overfor samfunnet. Det å velge å være en del av fellesskapet, og å velge å ta på seg ansvar, åpner for friheten som det å være en del av samfunnet innebærer. Den enkelte odoniers individualitet blir satt i fokus, da ansvaret overfor andre ikke skal innskrenke den enkeltes rettighet til å følge sine interesser. Samfunnet opprettholdes ved at alle bidrar, ikke kun med arbeid, men også med å opprettholde de verdiene samfunnet er bygd på.

3.4 Det odonske samfunnet unnfanget som utopi

I dette kapittelet har jeg sett på den grunnleggende ideen bak det odonske samfunnet i *TD* som utopisk. Det har utgangspunkt i et positivt menneskesyn, med tiltro til menneskets natur og enkeltpersoners villighet til å samarbeide med hverandre. Det odonske samfunnet på Anarres ville gjennom sin dannelse skape et samfunn som var radikalt annerledes enn det de kom fra på Urras. Dette ble blant annet gjort ved at de avskaffet mange elementer ved det gamle samfunnet, blant annet hierarki, materialisme, kapitalisme, lover, regjerende instanser, det gamle språket, og ulike former for diskriminering. Med dette kunne odonierne skape det samfunnet de selv ville leve i. Resultatet ble et anarkist-kommunistisk samfunn hvor den enkelte odoniers selvstendighet sto i fokus.

Det odonske samfunnets higen etter å alltid å forbedre seg – ønsket om å være et samfunn i evig revolusjon – er nok et aspekt som er radikalt annerledes enn samfunnets utspring. På Urras finnes det mange samfunn som mener at de er velfungerende i sine satte samfunnsstrukturer. Det odonske samfunnet mener derimot at den eneste måten å være velfungerende på er å ha rom for kontinuerlig forbedring. I et statisk samfunn vil det ikke være rom for endring, et slikt samfunn vil kun forholde seg til satte vaner. Et samfunn i bevegelse vil imidlertid ikke ha vegringer for forandring, og vil finne nye og bedre måter å gjøre ting på.

Den odonske ideen legger til rette for at samfunnet alltid skal prøve å nå noe bedre – å nå utopien. Denne grunnleggende ideen om å alltid forbedre seg, kan sies å være utopisk i den forstand at samfunnet alltid streber etter å oppnå perfeksjon.

Anarres står som et utopisk ideal i forhold til Urras i romanen. Shevek blir på Urras beskrevet som et bevis på at utopien Anarres er velfungerende.

We could use an Odo now. [...] Do you know that when people here want to wish each other luck they say, 'May you get reborn on Anarres!' To know that it exists, to know that there is a society without government, without police, without economic exploitation, that they can never say again that it's just a mirage, an idealist's dream! [...] you are an idea. [...] The idea of anarchism, made flesh. (Le Guin, 2014: 295)

På en måte kan man si at Shevek selv er et utopisk element i romanen. Han viser seg på Urras som en «idea [...] made flesh». Han representerer ideen som er Anarres: Han er fri, han er anarkist. Han er radikalt annerledes enn innbyggerne på Urras i sin tenkemåte og sine verdier. Han bekrefter drømmen om et annet samfunn. Han er beviset på at det er verdt å ha håp for framtiden, samtidig som hans vesen kritiserer det satte samfunnet på Urras.

Planeten Urras blir i *TD* fremmedgjort, noe som synliggjøres gjennom at Shevek, som fokaliseringssenteret i romanen, opplever store kulturelle forskjeller på Urras og Anarres. Noen av aspektene han reagerer på er eksistensen av nasjoner og krig på Urras, diskriminering av kjønn og økonomiske klasser, og de ulike sosiale klassenes avsky overfor hverandre. Normaliseringen han møter overfor disse elementene viser oss et absurd bilde av den verden vi lever i. For at vi skal bli tvunget til å se vårt vestlige samfunn gjennom Sheveks øyne er man avhengig av å tidlig sette likhetstegn mellom vår verden og Urras. Ved å vise disse aspektene på Urras skapes det en distanse slik at vi som lesere på mange måter blir tvunget til å se på vår egen verden gjennom Sheveks øyne. Romanen distanserer oss ved å presentere andre normer, ved at Shevek som fokaliseringssenter setter premissene ut fra hans kjente verden.

Det odonske samfunnet vil ikke fungere hvis innbyggerne ikke mottar en moralsk oppdragelse. «the absence of a state, or of centralized authority, entails that the viability of all social institutions and practices depends, entirely, on voluntary cooperation and sharing» (Sabia, 2005: 114). Samarbeid og deling er nødvendige faktorer for at samfunnet skal klare seg. Det å forsikre moralsk, eller riktig oppførsel og handling blir da et av hovedaspektene ved den odonske oppdragelsen. Sammenlignet med for eksempel det norske samfunnet, så har vi lover som skal forhindre umoralsk oppførsel. På Anarres, derimot, er tanken at umoralsk handling skal forebygges innenfra. Ideen bak det odonske samfunnet kan sies å være utopisk fordi det har stor tiltro til menneskets særegenhet og moralske natur. Den grunnleggende ideen bak

samfunnet har en tiltro til menneskers lyst til å hjelpe hverandre og samarbeide. Det legger grunnlaget for at man alene står svakt, men sterkt sammen. Moralsk opplæring er altså essensielt for det utopiske samfunnet, da det sikrer de neste generasjonene og det framtidige samfunnet. I tillegg skaper det trygghet for innbyggerne, da de har tiltro til at deres medmennesker har et sett med felles verdier, og vil handle ut fra disse.

Odos filosofi kan på mange måter beskrives som drømmende. Her vil jeg definere Odos ønskede samfunn som et luftslott, som Bokmålsordboka definerer som: «fantasibilde; sterkt ønske; (urealistisk) forestilling, håp om et fjernt mål» (Drøm, 2018). Disse aspektene mener jeg Odos filosofi innehar: det positive ønsket kombinert med den noe urealistiske målsetningen. *TD* viser et samfunn uten store økonomiske ulikheter, et samfunn hvor enkeltpersoner er fri til å følge sine interesser og lyster. Det er et samfunn hvor alle får en lik grunnutdannelse, og utdannelsen er gratis og åpen for alle. Det viser oss et moralsk samfunn, hvor innbyggerne er frie til å gjøre det de vil. I kapittel 4 vil jeg se på det faktum at uansett hvor idealistisk Odos filosofi var, er det ikke hennes ideal-samfunn vi som lesere blir presentert. Anarres representerer en mer realistisk versjon av Odos filosofiske drøm, et forsøk på å nå et uopnåelig samfunn.

Selv om det finnes mange utopiske aspekter ved det odonske samfunnet slik det fremstilles i *TD*, synes samfunnet samtidig å være fanatisk opptatt av Odos ideologi: Dermed kan en si at det har blitt statisk og puritansk i sin higen etter å følge den perfekt. Det odonske samfunnet som skulle være en evig revolusjon er blitt stillestående. Omstendighetene på Anarres gjorde at de i begynnelsen måtte endre noen aspekter ved samfunnet Odo hadde planlagt. Dette har videre bidratt til at de elementene de har beholdt fra Odos filosofi følges til punkt og prikke, slik at det ligner mer lover og regler enn retningslinjer. Dette har resultert i at det ikke lenger finnes rom for forandring eller revolusjon på Anarres. De er blitt selverklært utopisk, eller perfekt og ferdigstilt i egne øyne, og dermed også ideologisk lukket. Samfunnets originale idé om evig forandring gjenspeiles ikke i dets statiske realitet.

Det odonske samfunnet – og ideen bak det – har altså mange gode sider, og kan på mange måter sies å være utopisk. Slik jeg ser det, blir det imidlertid ikke riktig å kategorisere *TD* og Anarres som en ren utopi. Det odonske samfunnet er basert på en utopisk idé, men det jeg ser på i kapittel 4 vil vise at det odonske samfunnet ikke er så problemfritt som Odo, og de første beboerne hadde håpet og trodd. Som de fattige klassene på Urras trenger det odonske samfunnet på Anarres også en Odo. Det odonske samfunnet trenger noen som kan åpne det fastsatte samfunnet, og bryte ned fysiske og mentale vegger, både innad på planeten og ut mot omverdenen. I dets stagnering har det oppstått flere problematiske sider ved det odonske

samfunnet, som jeg vil påpeke. Slik jeg ser det, er ikke betegnelsen utopi dekkende for romanen, da den omfatter et samfunn med store sosiale og strukturelle problemer. Tekster som inngår i utopi-sjangeren er i sin karakter ikke selvkritiske. På dette området skiller den kritiske utopien seg fra utopien, da det her tydeliggjøres at karakterene og romanen selv er klar over at samfunnet ikke er perfekt. Romanen er selvkritisk, og framstiller ikke det odonske samfunnet som et uproblematisk, godt samfunn. Denne selvbevisstheten er en vesentlig grunn til å skille *TD* fra den tradisjonelle utopi-sjangeren, som er det jeg vil drøfte i det neste kapittelet.

4 *The Dispossessed* som kritisk utopi

You can't crush ideas by suppressing them. You can only crush them
by ignoring them. By refusing to think, refusing to change.
And that's precisely what our society is doing!
(Le Guin, 2014: 165)

I dette kapittelet vil jeg argumentere for hvorfor *The Dispossessed* kan defineres som en kritisk utopi. Dette vil jeg gjøre ved å se på det odonske samfunnets problematiske sider. Disse sidene angår hovedsakelig mangelen på balanse og forening mellom individet og samfunn. Dette aspektet er gjennomgående i alle mine drøftinger og funn i dette kapittelet, og jeg vil argumentere for at det er en av hovedgrunnene for at *TD* kan defineres som en kritisk utopi.

TD skiller seg fra tradisjonelle utopier. Som vi har sett er noen sjangertrekk som kjennetegner verk innenfor det som kan kalles en «perfekt» utopi – blant annet at de er ferdigstilte og derav også lukkede. Når jeg går gjennom *TD* vil jeg vise hvordan dette verket skiller seg fra utopi-sjangeren ved at det er en roman som presenterer et samfunn med store interne problemer – samtidig som det forholder seg til handling og karakter på en annen måte enn det de tradisjonelle utopiene gjør. Det vil med andre ord være vesentlig å først påpeke noen sjangertrekk som ikke finner en naturlig plass i den videre analysen, da det bidrar til å knytte *TD* opp mot noen viktige sjangertrekk for kritisk utopi.

Jeg vil deretter se på hva som gjør at samfunnet på Anarres som er utopisk i sin idé, likevel ikke er så utopisk i praksis. Først vil jeg ta for meg det faktum at den idealistiske filosofien til Odo ikke var lett å følge fullstendig, da månelandskapet på Anarres hadde andre forutsetninger enn det Odo var vant til, og hadde forutsett. Jeg vil både se på de konkrete tiltakene som ble gjort på Anarres, men også hvordan den praktiske gjennomføringen av den utopiske filosofien viser seg å ikke være mulig. Deretter vil jeg se på Anarres' isolasjon fra resten av det fiktive universet: blant annet hvordan denne isolasjonen oppstod ut av frykt for å bli overkjørt og overtatt av Urras, og hvordan isolasjonen skapte fremmedfrykt mot de andre planetene, som igjen opprettholdt isolasjonen.

Til slutt vil jeg se på hvordan den sterke moralen, landskapet, isolasjonen og sentraliseringen har bidratt til et rigid og kvelende samfunn. Dette kapittelet vil i stor grad vise til hovedproblemene man kan se i møtet mellom individ og fellesskap i det odonske samfunnet. Personlig isolasjon er også relevant i forhold til det anarkistiske samfunnets fokus på den enkelte persons autonome vesen, og med tanke på enkeltpersonenes forhold til samfunnet. Jeg vil også se på at jo mer stabilt samfunnet er blitt, desto mer stillestående og mindre fritt er det.

Sheveks oppvåkning og reaksjon til det odonske samfunnet – som katalyserer hans idealistiske oppdrag – gjør det viktig å se på Shevek som enkeltindivid i det odonske samfunnet.

4.1 Kritisk utopiske sjangertrekk ved *The Dispossessed*

I den kritiske utopien har fokuset på karakter og handling blitt brakt til forgrunnen, mens samfunnsbeskrivelsene har blitt mindre viktig, selv om det fortsatt har en viktig rolle i romanens historie. Sheveks liv på Anarres og hans reise til Urras står i forgrunnen, og som lesere får man vite mye om begge planetene via hans opplevelse og oppfatning av dem. Shevek reiser fra den nye verdenen til den gamle, og så tilbake igjen. Man får dermed en parallell beskrivelse av det nye og det gamle samfunnet, og i stor grad oppleve det utspringet til samfunnet – Urras – sammenlignet med den nye verdenen, og utopien, Anarres. De spiller opp mot hverandre i romanens handlingsgang, og begge verdenene er bakgrunn for både Sheveks og historiens utvikling (Levitas, 2011: 198). Fortid og framtid eksisterer dermed symbolsk samtidig: Den odonske fortiden på Urras og deres framtid på Anarres, samtidig som Sheveks nåtid i handlingen befinner seg på Urras og hans fortid har funnet sted på Anarres

Kritisk utopi er mer åpen for eksperimentering av form og narrative stiler enn den tradisjonelle utopi-sjangeren. Dette kan man se i *TD* ved at oppbyggingen av romanen speiler Sheveks teori som omhandler det at tid ikke er lineær, men at all tid er simultan. Romanens form speiler innholdet da annethvert kapittel tar for seg romanens histories nåtid og fortid. I tillegg finner disse to tidsnivåene sted på hver sin planet. På denne måten skjer fortiden og nåtiden på disse to planetene samtidig. Ved at annethvert kapittel befinner seg vekselvis på Urras og Anarres skaper teksten en form for kommunikasjon mellom planetene. Kapitler som følger hverandre reflekterer også ofte hverandre tematisk, slik at enkelte aspekter går igjen i Sheveks nåtid og fortid, og på de to planetene. Diskursen er dermed fragmentert da vi får oppleve de to tidslinjene i annethvert kapittel, og mye av historien, spesielt Sheveks liv på Anarres, er presentert episodisk.

Samfunnene på de to planetene påvirker Shevek som karakter. Han reiser fra Anarres siden han opplever at det odonske samfunnet er blitt statisk og lukket, men reiser tilbake dit på grunn av sin misnøye med samfunnet på Urras. På denne måten er begge samfunnene betydningsfulle for Sheveks utvikling. Det odonske samfunnet på Anarres får ham til å reise til Urras for å utnytte sin rett til fritt initiativ og for friheten han tror han vil finne der. Misnøyen og mangelen på frihet han opplever på Urras får han imidlertid til å innse at det er på Anarres han passer best. Det kan synes at Shevek dermed får kjenne på det hans forgjengere og Odo

kjente på den gamle planeten. Med samfunnet på Urras' holdninger og tankesett tyder det på at han til slutt vil trives best i sitt eget samfunn, selv om det ikke er helt perfekt.

Utopien i *TD* er problematisk, og hverken romanen eller karakterene i den nøler med å påpeke det. Både karakterer, og tredjepersonfortelleren, i sin framstilling av handlingen, får fram at alt ikke er like uproblematisk og fint på Anarres som det øvrige samfunnet skal ha det til. Det nye samfunnet på Anarres presenteres som en utopi, men samfunnet er ikke uten problemer slik de tradisjonelle utopiene skal være: det er en dysfunksjonell utopi. Den tradisjonelle hovedkarakteren som reiser til utopien, blir i *TD* reversert, slik at han reiser *fra* utopien og til den mer dystopiske verdenen. Gjennom den parallelle presentasjonen av begge verdenene, opplever vi Sheveks tanker og oppfatninger ved at han stiller spørsmål ved begge verdenene. Selv om Shevek i store deler av romanen er negativt innstilt til Urras, er han overraskende åpen til det samfunnet han møter. Bevæpnet med sine fordommer får han flere ganger overraskende opplevelser over at ting på den eldre planeten ikke er så ille som han hadde trodd. Selv om han ender opp som negativt innstilt til Urras igjen mot slutten av sitt opphold på planeten, får leseren et interessant bilde og sidestilling av de samfunnene. Ved å vise Sheveks åpenhet og positive opplevelser på Urras blir ikke hans karakter unyansert. Denne delen av historien blir spesielt viktig da han ender opp med å mislike Urras igjen mot slutten av romanen: Det viser at hans generelle innstilling til planeten opprettholdes selv om han har blitt bedre informert.

Shevek som hovedkarakter påbegynner sitt idealistiske oppdrag i reaksjon til det odonske samfunnet. Sheveks politiske eller idealistiske oppdrag er å få endret samfunnet fra å være statisk til å bli revolusjonært igjen. I kritiske utopier har både samfunnet og protagonisten potensiale for utvikling og forandring. I *TD* brukes dermed det odonske samfunnets uoppfylte, utopiske potensial til Sheveks oppdrag, som jeg vil se på i 4.9. Dette potensialet skiller den kritiske utopien fra den tradisjonelle, da de som oftest er ferdigstilte. Derav hentyder også et perfekt, utopisk samfunn at det også er lukket for forandring. Det odonske samfunnets potensiale for forandring skaper følgelig muligheten for Sheveks oppdrag. Siden det odonske samfunnet ikke tilhører en tradisjonell utopi kan Shevek spille på, og gjøre synlig, de problematiske sidene ved samfunnet. Jo mer han provoserer samfunnet, jo større sannsynlighet er det for at det på en eller annen måte vil endre seg.

4.2 Den øde planeten

Bosettingen på Anarres førte med seg noen uforutsette problemer. Da Odo skrev sin filosofi på Urras tok hun høyde for at revolusjonen skulle skje – og det nye samfunnet oppbygges – på Urras. Å bosette seg på månen var ikke en del av planen. Følgelig var det også sider ved hennes filosofi som ikke kunne gjennomføres på Anarres. En av disse uforutsette elementene var at Anarres hadde et månelandskap – med lite vann, flora og dyreliv. Den øde og ufruktbare planeten ga dermed noen uforutsette utfordringer og problemer.

De første beboerne på Anarres ble klar over at planetens økosystem var skjørt. Planeten var tørr, og om det kom nedbør så varte det aldri lenge (Le Guin, 2014: 32). Av dyr fantes det ingen på land, det var kun fisk i de tre havene på planetene som fantes (ibid., 185), og for å beholde arten kunne de ikke fiske for mye. I tillegg kunne dyrking kun skje med gjødsel av organisk avfall.

No animals were introduced from Urras to imperil the delicate balance of life. Only the Settlers came, and so well scrubbed internally and externally that they brought a minimum of their personal fauna and flora with them. Not even the flea had made it to Anarres. (ibid., 186)

I dette skjøre økosystemet fant odonierne seg sin plass og tok med seg minst mulig av fremmede bakterier og levende organismer. I Anarres' bare landskap ble det viktig med bærekraftig produksjon. Følgelig ble alle odoniere bevisst at man ikke skal ta for seg mer enn det man trenger, hverken av mat eller andre produkter.

Nybyggerne etablerte små, desentraliserte samfunn, men det var ikke nok ressurser på planeten til at alle samfunnene kunne være selvforsynte. Det måtte finnes et administrativt senter på planeten (Le Guin, 2014: 96), som kunne organisere forsyninger til alle de små samfunnene og fordele arbeidet som måtte gjøres:

The computers that coordinated the administration of things, the division of labor, and the distribution of goods, and the central federatives of most of the work syndicates, were in Abbenay, right from the start. And from the start the Settlers were aware that that unavoidable centralization was a lasting threat, to be countered by lasting vigilance. (ibid.)

Med denne sentraliseringen, og senteret for administrativ virksomhet, ble det viktig for innbyggerne på Anarres å være årvåkne for om noen misbrakte sin stilling til å ansamle makt. Årvåkenheten synes på denne måten å ha ført til mindre frihet. Frykten for tilegning av makt skapte et årvåkent og moralsk rigid samfunn hvor det ble slått hardt ned på de som «egoiserte» ved å akkumulere eiendeler eller makt. Ironisk nok ble denne årvåkenheten etter hvert noe av det som gjorde samfunnet mindre odonsk. Om dette kommenterer Dan Sabia i sin tekst at

behovet for sentralisering og koordinering uunngåelig medførte et behov for byråkratisk ekspertise og stabilitet: «and hence new sources of power, based on proficiency, knowledge, information, and strategic position were created. The need for humane social order, indeed for an anarcho-communist order, seems to *require* something like a state» (2005: 121 – original utheving). Sentralisering og en form for styre virker nesten nødvendig, ut fra Sabias syn, i et anarko-kommunistisk samfunn. Ved at det ble et administrativt senter klarte noen odoniere også å tilegne seg makt. Dette ser vi blant annet med Sheveks møte og samarbeid med Sabul, noe jeg vil se nærmere på når jeg tar for meg personlig utnyttelse av makt.

Shevek ser på planeten Urras og dets fruktbare miljø som et paradisi sammenlignet med Anarres' øde månelandskap (Le Guin, 2014: 126). Urras med sitt rike dyre- og planteliv og store mengder vann og nedbør, er i seg selv mer utopisk enn Anarres' landskap, selv om samfunnet blir framstilt som verre. Under Sheveks opphold på Urras presiserer han til sin kollega, Chifoilisk, at på grunn av det harde miljøet på Anarres, er det få idealister igjen der. Alle er praktiske:

there aren't many idealists left on Anarres, I assure you. The Settlers were idealists, yes, to leave this world for our deserts. But that was seven generations ago! Our society is practical. Maybe too practical, too much concerned with survival only. What is idealistic about social cooperation, mutual aid, when it is the only means of staying alive? (ibid., 135)

Å overleve er blitt hovedfokuset på Anarres. Det som skulle være et ideal for å leve sammen – altså gjensidig hjelp – har blitt et behov for å samarbeide slik at det odonske folket overlever.

På Urras bemerker Shevek også at studentene han underviser, på et universitet i A-Io, er veldig fokuserte og har mer energi enn det han er vant med på Anarres. Dette viser seg å være fordi de ikke har noe annet ansvar enn studiene, imens odonierne på sin side har mye ansvar, blant annet ti-dagers roteringen hvor de hjelper til med det som må gjøres i samfunnet. I A-Io blir de gitt friheten, slik at de ikke trenger å fokusere på noe annet (Le Guin, 2014: 127). Men friheten på Urras kan ses «in exact proportion to their lack of freedom of initiative» (ibid.). Det er dermed en forskjell i deres frihet, på Urras har de frihet *fra* ting – fra samfunnet, arbeid, initiativ, motivasjon, valg. På Anarres har de derimot frihet *til*: Odonierne har frihet til å ta egne valg, frihet til å velge sitt eget arbeid, til å bidra til samfunnet, til å bruke sitt eget initiativ.

Mange av problemene i det odonske samfunnet oppstod da den odonske bosettelsen først kom til Anarres og innså hvor lite bærekraftig planeten var. Odos filosofi var basert på at det nye samfunnet skulle befinne seg på Urras. Dermed måtte flere aspekter ved filosofien bearbejdes i møte med de faktiske forholdene. Den største endringen var kanskje at samfunnet

ikke kunne bygges opp med desentraliserte, små samfunn. De måtte ha et senter, da planeten ikke klarte å forsyne små, desentraliserte samfunn med det de trengte for å overleve. De magrere forholdene gjorde også at fokuset på samfunnsproduksjonen ble mer akutt. Det at odonierne hadde plutselig ikke den overfloden av ressurser som de var vant til på Urras, medførte en justering av forventninger og holdninger til mat og andre produkter.

Det anarko-kommunistiske samfunnet hadde allerede fokus på den enkeltes ansvar overfor det større samfunnet, og på Anarres fikk odonierne også et ansvar for planetens tilstand. Idealismen de første beboerne på planeten kom med fra Urras, ble gjennom årene endret til et fokus på det praktiske. Planetens miljø var ikke bærekraftig nok til at samfunnet kunne forbli idealistisk. Samfunnet ble følgelig praktisk med fokus på overlevelse. Sentraliseringen av samfunnet åpnet også opp muligheten til å tilegne seg makt, noe de opprinnelig planla å bekjempe med konstant årvåkenhet. Denne årvåkenheten skapte imidlertid en annen form for makt, da den åpnet for at odonierne kunne kritisere og granske hverandres handlinger og oppførsel under påskudd av at man prøvde å forhindre makt.

4.3 Tørken

It hasn't rained for eighteen decads. A hundred and eighty-three days to be precise. Longest drought in Abbenay for forty years.
(Le Guin, 2014: 236)

Anarres er en tørr og øde planet, og i to av romanens kapitler får vi et innblikk i hvordan planeten og samfunnet reagerer på tørkeperioden. Vannet blir rasjonert og bare benyttet på planter og mat (Le Guin, 2014: 236). Rasjoneringen er streng og arbeidsrekruttering blir avgjørende for å produsere nok til å overleve. Det viktigste blir følgelig å produsere nok mat, og deretter prioriteres transport (ibid., 247). Tidligere, i kapittel 3.2.3, har jeg sett på de positive sidene ved tørkeperioden og det faktum at fellesskapet på Anarres ble tydeligere. Det er derimot flere sider ved tørken og fokuset på fellesskapet som er mindre positive.

Under tørken oppleves det som vanskelig for innbyggerne å takke nei til arbeid de egentlig ikke har lyst på. De føler i større grad at de må akseptere for å bidra til fellesskapet. Tørken er dermed også med på å undertrykke enkeltpersoners vilje og initiativ. Den enkelte odoniers individualitet blir ikke lenger hovedfokuset, det må vike for samfunnets overlevelse.

Odoniernes anlegg for gjensidig hjelp er under prøve under tørkeperioden. Dette belyses spesielt godt i en episode da Shevek sitter på toget hjem sammen med mange andre arbeidere. Toget han sitter på blir ofte nedprioritert i til fordel for godstog med mat. Dette ender med at

toget blir stående utenfor et lite befolket område i et par døgn. Hendelsen tester virkelig moralen til passasjerene på toget, da de ikke har mat og de lokale innbyggerne ikke har nok mat til hele toget.

If the four hundred and fifty people on the train ate, the one hundred and sixty local people would not. Ideally, they would all share, all half-eat or half-starve together. If there had been fifty, or even a hundred, people on the train, the community probably would have spared them at least a baking of bread. But four hundred and fifty? If they gave that many anything, they would be wiped out for days. And would the next provisions train come, after those days? And how much grain would be on it? They gave nothing. (Le Guin, 2014: 255)

Denne hendelsen viser hvordan forholdene på planeten, med alvorlig mangel på ressurser, blir en utfordring for fellesskapet og moralen på Anarres. Under sitt opphold på Urras, sier Shevek til Efor – denne samtalen har jeg tidligere nevnt i 3.2.3 – at på Anarres går ingen sultne mens noen andre spiser, men i dette tilfellet vises det motsatte. Det argumenteres for at ingen ville ha fått nok mat uansett, og at resultatet hadde vært at de sultet sammen, noe som i seg selv egentlig er odonsk – å dele smerten, slik man tar del i gleden. «The passengers' resentment of the townsfolk got bitter, but it was less ominous than the behavior of the townsfolk – the way they hid behind “their” walls with “their” property, and ignored the train, never looked at it» (ibid., 256). Her vises altså et eksempel på at impulsen til gjensidig hjelp ikke alltid strekker til, og reiser spørsmålet om mennesket til slutt vil prioritere seg selv og gi avkast på sitt ansvar overfor andre. Oppførselen virker uansett u-odonsk, da menneskene på toget opplever sult mens andre spiser, og dermed også bitterheten og hatet som følger med. Hendelsen på toget virker ganske enestående. Er det den sterke idealismen som gjør at det tar så lang tid før passasjerene på toget vurderer å ta mat med makt. Da de nådde stadiet hvor de på toget sultet tok det fortsatt et par døgn før de begynte å planlegge å stjele mat fra de lokale innbyggerne. I desperasjon og bitterhet forlot de de odonske verdiene.

Tørken og hungersnøden skaper andre premisser for samfunnet. «It was easy to share when there was enough, even barely enough, to go round. But when there was not enough? Then force entered in; might making right; power, and its tool, violence, and its most devoted ally, the averted eye» (Le Guin, 2014: 256). Når det odonske samfunnet plutselig ikke har nok til å dele, får noen oppleve de negative sidene, og den skjevfordelingen som blant annet oppstår i kapitalistiske samfunn. Her settes instinktet for gjensidig hjelp i forhold til altruisme på prøve.

Veien bort fra den odonske ideen vises også ved at en av Sheveks jobber under tørken var å lage lister over hvem som fikk mat og hvor mye. «I was working full time, eight, ten hours sometimes, desk work, so I got full rations: I earned them. I earned them by making lists of

who should starve» (Le Guin, 2014: 312). Hans arbeid – en byråkratisk og organiserende stilling – innebar således en form for makt. Samfunnet måtte rasjonere og effektivisere mat, og ble plutselig opptatt av hva hver enkelt fortjente. Han sier selv at han *tjente* noe, som er verdt å legge merke til. Dette er et konsept som egentlig ikke skulle vær en del av det odonske samfunnet, og står i strid med den odonske filosofien hvor et av prinsippene var at alle skulle få likt uansett hvor mye – eller hva med – man arbeidet. Shevek fikk full rasjon fordi han arbeidet mange timer, mens hans stilling sannsynligvis ikke var like energikrevende som fysisk arbeid. Han følte ikke at dette var rett, og forlot jobben etter en stund. Men som han selv sier: «There's always somebody willing to make lists» (ibid.,).

Tørkeperioden var for mange en dårlig opplevelse. På vei hjem etter en periode med rekrutteringsarbeid under tørken, sitter Shevek på med en lastebil. Han forteller om arbeidet han gjorde med rasjonering, og får som svar: «what they had you doing, saying this one lives and that one dies – that's not a job a person has a right to do, or ask anybody else to do.» (Le Guin, 2014: 313). Dette svaret viser tydelig hvordan ingen i det odonske samfunnet har rett til å bestemme over andre, men at det under tørken likevel tvang seg frem og ble en *nødvendighet*. Sjøføren stiller også spørsmål om noen av de andre stedene Shevek arbeidet under tørken, og disse illustrerer akkurat hvor ille utfallet var for noen. «they say, when the provisions train was stopped in Portal, they kept the mills going, and people died of hunger on the job. Just went a little out of the way and lay down and died» (ibid., 311). Under tørken blir det en nødvendighet for den utøvende makten, med tanke på rasjoneringen og arbeidsrekrutteringen. Den viser også at odonierne ofrer seg selv – ofret livet sitt – for å bidra til samfunnet. I Odos filosofi skulle ikke den enkeltes frihet lide for samfunnet, eller motsatt. Men under tørkeperioden stilles både samfunnet og enkeltpersonenes overfor en umulig situasjon: enten så må enkeltpersonene inngå kompromiss ovenfor seg selv, eller så lider samfunnet.

Tørken setter noen av de viktigste odonske verdiene på spill. Blant annet ligger fokuset under denne perioden på å hjelpe det større samfunnet som helhet framfor den enkelte odoniers frihet. Selv om mange følte samhoid i å arbeide for å overleve, gikk dette arbeidet på bekostning av innbyggernes frihet. Under tørken vises det hvordan viljen til å utøve makt faller en inn i like naturlig som impulsen til gjensidig hjelp. Dette blant annet fordi kontroll over ressurser og innbyggere blir nødvendig for at samfunnet skal klare å produsere alt de trenger. Gjensidig hjelp settes også på prøve flere ganger, da det er enklere å dele når man har nok til å gjøre det. Den enkeltes initiativ, eller frihet til å ta på seg arbeid man har *lyst* til å gjøre kommer i denne perioden i annen rekke i forhold til fokuset på samfunnet og fellesskapet. Samfunnet blir også opptatt av hva de forskjellige oppgavens verdi er, med tanke på hvor mye mat man fortjener.

I denne perioden får samfunnet flere og flere likhetstrekk til et kapitalistisk samfunn som skjuler seg under den solidariteten og friheten som egentlig skulle være de rådende verdiene på planeten. Fra å ikke føle at man kunne si nei til arbeid, via akkumulering av makt, og til det ekstreme utfallet hvor flere døde av sult satte tørken et preg på mentaliteten til de odonske innbyggerne. Samfunnet ble nok en gang selvbekreftende og følgelig enda mer rigid etter tørken, da tørken bekreftet behovet for organisering og byråkratisk administrasjon.

4.4 Personlig utnyttelse av makt

“I’m saying what you know,” Bedap replied in a much lowered voice.
“That it’s people like Sabul who really run PDC, and run it year after year.”
(Le Guin, 2014:169)

Med sentraliseringen av administrative instanser ble det også innført tiltak mot maktansamling. For at det ikke skulle oppstå maktinstanser hvor enkeltpersoner kunne tilegne seg makt, ble det skapt et roterende system, slik at ingen enkeltpersoner fikk administrativ makt over lengre tid. I *TD* ser vi likevel hvordan enkelte personer, som for eksempel Sheveks kollega Sabul, har klart å utnytte sin posisjon for å få mer makt. Dette blir en av Sheveks store frustrasjoner, og er også en av katalysatorene for Sheveks idealistiske «oppdrag», som jeg vil se nærmere på i kapittel 4.9. «the society is shown with its faults, inconsistencies, problems, and even denials of the utopian impulse in the form of the persistence of exploitation and domination in the better place» (Moylan, 2014: 43). Utnyttelse og makt er altså bestående selv i de gode samfunnene i kritiske utopier. I *TD* vises dette hovedsakelig ved Sheveks «sjef» eller mentor, Sabul, i tillegg til PDC. Her vil jeg hovedsakelig se på Sabuls maktposisjon, da jeg kommer inn på PDC i 4.5.

Sabul utøver sin makt på en relativt diskret måte, slik at det er få som kan gjøre noe med, eller si noe på, det. Dette blir spesielt problematisk for Shevek, da odoniere ikke skal la ytre motivasjon eller instanser påvirke den enkeltes valg. Maktposisjonen Sabul innehar gjør både han selv og Shevek ukomfortabel. Spesielt når Shevek påpeker det:

“If you think you know what you’re doing better than I do, then submit that paper to the Press. You don’t need permission! This isn’t some kind of hierarchy, you know! I can’t stop you. All I can do is give you my advice.”
“You’re the Press Syndicate’s consultant on manuscripts in physics,” Shevek said. “I Thought I’d save time for everyone by asking you now.” [...] “Save time, what do you mean?” Sabul growled, but Sabul was also an Odonian: he writhed as if physically tormented by his own hypocrisy. (Le Guin, 2014: 116)

Det virker altså som om Sabul er bevisst sin egen maktposisjon, og -utøvelse, men på grunn av konvensjoner og den sterke moralen er han også ukomfortabel med den. Det stopper ham likevel ikke fra å fortsette å bruke – og utnytte – sin posisjon.

Sabul frarøver Shevek sin frie vilje, da han flere ganger stiller betingelser og legger begrensninger for Sheveks arbeid. De samarbeider ikke godt fordi Sabul ofte overkjører Shevek. «The isolation and emptiness Shevek finds in his own work, together with his naiveté about the drive for dominance in others, leave him vulnerable to the manipulation of Sabul; he acquiesces in Sabul's power, allows himself to be exploited» (Smith, 1979: 89). Flere eksempler viser hvordan Sabul påvirker Sheveks initiativ. Blant annet må Shevek la Sabuls navn stå på sitt vitenskapelige verk, da det er den eneste måten Sabul vil gå med på å trykke det. Sabul bestemmer også at Shevek skal lære seg iotisk, språket de snakker i A-Io, og forbyr Shevek å fortelle noen at han lærer språket. Sabuls utnyttelse av sin posisjon innen det vitenskapelige samfunnet er noe nytt for Shevek. Slik jeg ser det er en av hovedgrunnene til at Shevek ikke tar et ordentlig oppgjør med Sabul det faktum han aldri har måttet forholde seg til et menneske i en maktposisjon før. Han er lite forberedt på å motvirke eller motsi den makten han møter, og blir følgelig enkel å kontrollere.

Shevek føler ubehag overfor forbudet Sabul har lagt ned overfor hans arbeid og hans restriksjoner av åpenhet. For Shevek ville det vært helt naturlig å dele og han har derfor problemer med å forstå at han ikke skal dele det han lærer (Le Guin, 2014: 105). Etter hvert blir det imidlertid klart for Shevek at årsaken til Sabuls forbud er at han over lengre tid har stjålet forskning fra flere urrastiske forskere, og fremmet det som sin egen. Shevek er ukomfortabel med dikteringene og forbudene fra Sabul, og det er «a situation so new to him and morally so confusing that he had not yet worked it out. [...] It occurred to him once that Sabul wanted to keep the new Urrasti physics *private* – or own it, as a property, a source of power over his colleagues on Anarres» (ibid., 110). Ved at Sabul ikke vil dele språkkunnskapen, eller noen kunnskap eller vitenskapelige nytenkninger han får fra Urras tilrøver han seg makt og fremstår korrumpert.

Sheveks venn Bedap er den første som påpeker at Sabul har makt, og at han bruker den til å kontrollere Shevek:

Sabul uses you where he can, and where he can't, he prevents you from publishing, from teaching, even from working. Right? In other words, he has power over you. [...] He gets it from the innate cowardice of the average human mind. Public opinion! That's the power structure he's part of, and knows how to use. The unadmitted, inadmissible government that rules the Odonian society by stifling the individual mind (Le Guin, 2014: 165).

Her påpeker Bedap at det odonierne har feilet med det ansvaret de har blitt gitt av samfunnet. Det odonske samfunnet, og derav også hver enkelt odonier, er blitt mottakelig for ytre påvirkning. Enkelte odoniere har skaffet seg posisjoner hvor de har mulighet til å kneble individuelt initiativ. Bedap påpeker at moralen og normene på Anarres har vært med på å skape disse maktinstansene: «Tomar's *Definitions*: 'Government: The legal use of power to maintain and extend power.' Replace 'legal' with 'customary,' and you've got Sabul, and the syndicate of Instruction, and the PDC» (ibid., 166). Sabul knebler Sheveks individuelle kreativitet og initiativ ved å kontrollere premisene for Sheveks arbeid. Han får også muligheten til det fordi Shevek *vil* arbeide, og er tilbøyelig da det er eneste måten han får gjort arbeidet sitt.

Maktutøvelse vises også innenfor syndikatet Shevek er en del av under hans tid i Abbenay. Siden Sabul er en viktig skikkelse i syndikatet, vil ikke andre i syndikatet trykke hans originale arbeid. Arbeidet er for annerledes, og ingen andre holder på innen samme felt. De gir han kun mulighet til undervisning når han går over til «a well trodden field [...] He got no sense of triumph from finally having been given a course, for it was just that: he had been given it, been permitted it» (Le Guin, 2014: 173). Å bli gitt noe på Anarres blir sett på som noe feil. Ingen skal ha mulighet til å nekte noen, eller gi noen, noe som helst – det ville innebære at noen hadde makt nok til å bestemme over andre. Senere – etter mange år borte fra Abbenay og syndikatet – blir Shevek også tilbudt en stilling der etter at han og Bedap opprettet sitt eget syndikat, «The Syndicate of Initiative». Han blir med dette tilbudt alle mulighetene han hadde blitt nektet før, blant annet direkte tilgang til trykking av sine vitenskapelige tekster, noe Sabul før satte en stopper for (ibid., 366). Dette er imidlertid et forsøk på å avvise og diskreditere Bedap og Sheveks syndikat som baner nye veier. Dette er enda et eksempel på at noen odoniere – og grupper – prøver å utøve makt og kontrollere sine medmennesker. Det viser også at syndikatet ikke godtar annerledeshet, og at de er villige til å endre seg ved å gi Shevek mer makt i sin organisasjon. Ved å gi Shevek mer muligheter og makt innenfor syndikatet, vil de imidlertid utøve større makt i samfunnet ved å bekrefte sin posisjon i samfunnet. De vil åpne døren for Shevek slik at de kan bekrefte sin egen organisasjon, samtidig som Bedap og Sheveks syndikat blir undertrykt.

Det odonske samfunnet skulle være uten maktinstanser, men med nødvendig sentralisering åpnet det også for mulighet til å akkumulere makt. Dette vises blant annet ved at Sabul utøver makt over Shevek. Dette er en ny situasjon for Shevek, og lenge vet han ikke hva han skal gjøre fordi han aldri har møtt så åpenlys bruk av makt før. Han lar seg derfor manipulere, og med dette hjelper han Sabul til å holde på den makten han har ansamlet seg. I

tillegg til troen på at impulsen til gjensidig hjelp finnes i alle, vises også menneskets, og derav også odoniernes, innebygde «will to dominance» (Le Guin, 2014: 168). *TD* viser altså en litt mer realistisk, eller pessimistisk, tolkning av Kropotkins filosofi, da den viser at mennesker like gjerne kan bli forført av makt som impulsen til å hjelpe. Den viser også at man alltid kan finne smutthull eller måter å få en bedre posisjon enn andre. Dette er altså noe som viser til at den perfekte utopien ikke eksisterer i *TD*. Anarres framstår – og ser på seg selv – som det gode stedet, men det er flere sider ved samfunnet hvor det er oppstått store problemer. Ved at det odonske samfunnet ser på seg selv som godt, skaper det også muligheten for tilegnelse og misbruk av makt, da ingen vil tro at det er en mulighet.

4.5 Fremmedfrykt skapt av isolasjon

Most people on Anarres don't want to learn about Urras.
They fear it and want nothing to do with the proprietarians.
(Le Guin, 2014: 76)

Etter forflytningen fra Urras til Anarres kuttet det odonske samfunnet kommunikasjonen med Urras. Som jeg nevnte i kapittel 3.1.2, ville ikke de første beboerne at samfunnet skulle bli besudlet, og var redd for Urras' eventuelle inngrep og dårlige innflytelse på samfunnet. Med disse redslene stengte de all innfart til – og utfart fra – Anarres, det eneste unntaket var for absolutt nødvendige byttehandler av ressurser med Urras. Det som før var avsky, mistillit, og fordømmende innstilling til Urras og den korrupte verdenen de kom fra, har generasjoner senere blitt til relativt ubegrunnede fordommer, basert på frykt og allerede etablerte tanker.

Odonierne på Anarres er vokst opp med fortellinger og historietimer hvor de blir lært om den odonske bosettelsen på Anarres, og om revolusjonen og Odos tid på Urras. De blir lært en holdning til Urras som tilsier at alle aspekter ved den andre planeten er ille. Isolasjonen har ført til at odonierne ikke får, eller ettersøker, ny informasjon fra Urras. Dette vises blant annet av Kvetur, en Skolevenn av Shevek: «The Odonians all got out and came here to Anarres. So probably nothing's changed – they're still at it, there» (Le Guin, 2014: 43). Siden de ikke kommuniserer med den andre planeten, og derav ikke får noe ny informasjon om livet på Urras, får de heller ikke mulighet til å endre sin mening, eller utvidet forståelsesrom for hva som faktisk kan foregå der. I odoniernes øyne så har ikke Urras endret seg på over 150 år. Isolasjonen skaper mange fordommer: I alle lukkede samfunn kan man skape sitt eget bilde av det utenfor fordi det er ingen som ville kunne motsi eller motbevise det. Det er dermed ikke kun samfunnet som blir lukket, men også kunnskaps- og meningshorisonten til innbyggerne.

Uten ny informasjon skaper innbyggerne seg kun et bilde basert på det de allerede er blitt – og fortsetter å bli – fortalt. Og i dette tilfellet er det kun negativt.

Sheveks venner utfordrer de etablerte tankene om Urras, da han allerede i skolealder omgir seg med personer som er nysgjerrige på hvordan den andre planeten egentlig er, og om det egentlig kan være så ille som de blir fortalt.

If they were so sick, why aren't they dead? Why haven't their propertarian societies collapsed? What are we so afraid of? [...] Are we so feeble we can't withstand a little exposure? Anyhow, they can't all be sick. No matter what their society's like, some of them must be decent. People vary here, don't they? Are we all perfect Odonians?
(Le Guin, 2014: 43)

Undringen om hvordan det faktisk er på Urras og spesielt mangelen på informasjon er viktige aspekter her. Ved å ikke vite mer om det moderne samfunnet på Urras enn da de forlot planeten, blir det kun fordommer som skaper bildet av samfunnet på den andre planeten. Bedap viser til fordommene i samme samtale ved å si at selv et godt menneske på Urras, vil være moralsk korrumpert på grunn av samfunnet det befinner seg i: «in a sick organism, even a healthy cell is doomed» (ibid.). På Anarres er de, i deres øyne, alle sunne celler i en sunn eller god organisme. Ved at det odonske samfunnet konstant sammenligner seg selv – og fordømmer – Urras, fremstår de alltid som noe godt i forhold til den andre planeten. I konstant sammenligning kommer de alltid best ut i deres egne øyne. Odonierne kan derfor beholde troen om at samfunnet deres er godt: I møte med den andre planeten blir det odonske samfunnet en selv-erklært utopi.

Mistilliten og avskyen startet og lå til grunn for isolasjonen, deretter er den blir opprettholdt av frykt, og har videre ført til hat. Dette er, interessant nok, noe som strider mot mye av den odonske etikken, som Sheveks venn, Tirin, påpeker:

I agree that it's probably wise to fear Urras. But why hate? Hate's not functional; why are we taught it? Could it be that if we knew what Urras was really like, we'd like it – some of it – some of us? That what PDC wants to prevent is not just some of them coming here, but some of us wanting to go there? (Le Guin, 2014: 44)

Her nevner Tirin noe viktig: Hat har ingen funksjon, og i det odonske samfunnet skal alt ha en funksjon. Elementer som ikke har en funksjon blir sett på som umoralske, dermed blir hatet de har lært å føle mot Urras også umoralsk. Det er altså noe i den odonske opplæringen som ikke samsvarer med Odos filosofi.

I sitatet ovenfor nevnes også noe annet interessant: kanskje PDC – det administrative organet for all produksjon og videre distribusjon av produkter på Anarres – vil forhindre noen å dra til Urras. Dette er stikk i strid med verdiene til det anarkist-kommunistiske, odonske samfunnet som fokuserer på individets frihet. PDC er de som kontrollerer og gjennomfører

byttehandler med Urras, og er også de som mottar all informasjon fra den andre planeten. Det at PDC kanskje hindrer noen i å ta et fritt valg er sjokkerende, og nærmest blasfemisk. I det perfekt skapte samfunnet på Anarres skal ikke det være mulig. Det begynner da å se ut som PDC skaper en form for propaganda for innbyggerne om Urras. Som en venn av Shevek, Bedap, konkluderer: «It would be good to know that we knew all the truth about Urras» (ibid., 45). For å kunne opprettholde den enkelte odoniers initiativ bør de også få nok informasjon. Ved å filtrere informasjonen innbyggerne på Anarres får om Urras, vil PDC også forhindre initiativ og friheten til å ta informerte valg.

PDC skulle kun være en administrativ instans, men har likevel klart å akkumulere byråkratisk makt. Det virker altså som om kunnskap om Urras blir filtrert gjennom administrative instanser, slik at det den større befolkningen lærer om naboplaneten er strengt kontrollert: «a quasi-state can, and in Anarres does, manipulate public opinion» (Sabia, 2005: 121). Redselen for potensiell motgang eller kontaminering, reduserer informasjonsflyten fra Urras og resten av universet, og skaper et selvbekreftende samfunn på Anarres. Dette stiller spørsmål ved hvor godt dette samfunnet egentlig fungerer, og dets tro på – og tillit til – deres innbyggere, da det ikke tør å møte noen potensiell motgang. Det synes også å være kontrollert av én instans, til tross for at ideologien tilsa at det ikke skulle finnes noen maktinstanser i samfunnet.

Barna lærer det positive synet på det odonske samfunnet som noe moralsk godt i ung alder. Ved å skape motpoler og beskrive Anarres som moralsk og Urras som umoralsk, skapes fordommer i det odonske samfunnet. Disse fordommene blir sjelden utfordret og kan heller ikke motbevise. På denne måten blir innbyggerne rigide i sitt forsvar av sitt eget samfunn. Vi ser dette godt i den unge Shevek når han raser mot de som kritiserer det odonske samfunnet, eller som er nysgjerrige på Urras. Herved opprettholdes en rigid samfunnsmoral hvor det kun finnes rett og galt, og ingen rom for å stille spørsmål, eller for forandring.

Da Shevek, Bedap, og deres «Syndicate of Initiative» mot slutten av hans tid på Anarres, har opprettet kontakt med Urras, er det de på Urras som er mest vennligstilt overfor den nye kontakten mens PDCs styre, og innbyggerne på Anarres er sterke motstandere. Den generelle holdningen på Anarres er mistillit og avsky ovenfor Urras, og denne innstillingen overføres videre til Shevek og Bedap, da de fortsetter å snakke med Urras: «People on both worlds were paying more attention to them than was really comfortable. When the enemy enthusiastically embraces you, and the fellow countrymen bitterly reject you, it is hard not to wonder if you are, in fact, a traitor» (Le Guin, 2014: 354). Det kan synes som om solidaritet og medmenneskelighet fort glemmes ved all form for positiv omtale når noen viser avvikende

holdninger, og at hatet og frykten for det ukjente tar over. Tanken på å samhandle med Urras på noen som helst måte skremmer og provoserer de fleste innbyggerne. Denne misnøyen bruker PDC til å forsøke å utøve kontroll over Bedap og Shevek. Ved å fortelle dem befolkningens misnøye, tror de at de vil klare å forhindre at Bedap og Shevek fortsetter med sine ideer.

Når Shevek reiser til Urras oppdager han at mange av tingene han ble lært om den gamle planeten ikke stemmer: «they were not the gross, cold egoists he had expected them to be: they were as complex and various as their culture, as their landscape; and they were intelligent; and they were kind» (Le Guin, 2014: 77). På Anarres har det dannet seg et statisk og negativt bilde av den andre planeten og dens innbyggere. Men når Shevek faktisk kommer i kontakt med de på Urras, innser han at ikke alle er like ille og umoralske som det han hadde trodd:

He had been taught as a child that Urras was a festering mass of inequity, iniquity, and waste. But all the people he met, and all the people he saw, in the smallest country village, were well dressed, well fed, and, contrary to his expectations, industrious. They did not stand about sullenly waiting to be ordered to do things. Just like Anarresti, they were simply busy getting things done. It puzzled him. (ibid., 82)

Dette viser at kommunikasjon med noen som tenker annerledes både kan motarbeide og motbevise fordommer. Selv om Shevek ender opp med å synes at Anarres er best, så får han et reelt innblikk i det iotiske samfunnet på Urras, og av menneskene som bor der. Han innser på grunn av dette at forholdene der ikke er like ille som de har fått det fortalt på Anarres.

Her har vi altså sett hvordan isolasjonen og begrenset informasjon om andre deler av verden bidrar til å skape en fellesskapsfølelse i samfunnet. Isolasjonen på Anarres har ført til fastlåste tanker om omverdenen. Urras blir fremstilt som en felles, ytre fiende, hvor alle er umoralske og korruperte, mens alle på Anarres moralske og gode. *TD* viser her hvordan et samfunn med begrenset informasjonsflyt kan skape sitt eget bilde av seg selv og den ytre verden. Ved at det odonske samfunnet ikke får tilgang til andre mennesker og samfunn utenfor sitt eget, danner innbyggerne seg egne bilder som er vanskelig å endre, da de ikke har noen form for impulser som kan bekjempe dem. Det at informasjonsflyten er kontrollert forsterker fordommer og andre u-odonske verdier. Isolasjonen var tenkt som beskyttelse for å ikke bli «besudlet», men medførte at samfunnet fremstår som et rigid og selvbekreftende, moralistisk samfunn. Her brukes fenomenene isolasjon, og kontroll over informasjon, for å illustrere hvordan disse skaper fremmedfrykt og hvordan fremmedfrykt igjen fører til en økt motivasjon for å oppholde isolasjonen – det blir en gjensidig påvirkning.

4.6 Anarres' problematiske moral

With our minds already narrowed in our youth and enslaved by the past in our mature age, we hardly dare to think. If a new idea is mentioned – before venturing on an opinion of our own, we consult musty books a hundred years old, to know what ancient masters thought on the subject. (Kropotkin, 1995: 196)

Fra et samfunn som skulle være åpent, fritt og i evig forandring, ble det odonske samfunnet et stillestående og moralsk kvelende samfunn. «Divergent interests are particularly problematic in anarchist communism, because its success is so dependent on the mutuality of interests rather than on altruism» (Sabia, 2005: 123). Det anarkist-kommunistiske samfunnet på Anarres fungerer altså best så lenge alle har samme mål og tenker likt. Med en gang det oppstår ulikheter møter samfunnet på problemer. Her vil jeg se nærmere på hvordan den idealistiske, odonske moralen endte opp som noe negativt.

Det odonske samfunnet skulle være fritt og åpent for alle innbyggere. Alle skulle ha mulighet til å følge sine interesser, og skulle ha muligheten til å dra fra eller takke nei til arbeid de ikke ville gjennomføre. Den sosiale lydigheten samfunnet oppfordret til skapte imidlertid et helt annet samfunn. Konsekvensen av den moralske kodeksen ble et samfunn hvor folk ikke har samvittighet til å takke nei til jobber de egentlig ikke vil ha, og føyer seg etter medborgernes tanker og meninger, da frykten for å bli isolert fra samfunnet er stor. På denne måten blir enkeltpersonenes lyster og interesser skjøvet til side for det sosiale ansvaret overfor samfunnet. Samfunnets utgangspunkt var slik at den enkelte persons ansvar overfor samfunnet skulle være sidestilt med friheten til å følge sine egne lyster. Samfunnets statiske karakter er interessant, da det ikke virker som det er oppstått med hensikt. Arbeidet med å motkjempe makt og regjerende instanser, synes bare å ha endt opp med å skape en annen form for det. Dette kom jeg så vidt inn på i kapittel 4.4, hvor jeg siterer karakterens Bedap som spesifiserer at de på Anarres, ikke har «legal» makt, men «customary» (Le Guin, 2014: 166).

Det odonske samfunnet ble etter hvert lignende et samfunn med en regjerende instans. Det administrative senteret ble mer enn administrativt, det ble også kontrollerende og utøvende.

People discriminated [in the early years of the Settlement] very carefully then between administering things and governing people. They did it so well that we forgot that the will to dominance is as central in human beings as the impulse to mutual aid is, and has to be trained in each individual, in each new generation. [...] But we've forgotten that. We don't educate for freedom. Education, the most important activity of the social organism, has become rigid, moralistic, authoritarian. Kids learn to parrot Odo's words as if they were *laws* – the ultimate blasphemy! (Le Guin, 2014: 168)

Det odonske samfunnet skapte lover for sine innbyggere. Den odonske moralen ble regelbundet, og er blitt lært bort som et sett med leveregler som må følges for å passe inn i det odonske samfunnet. Shevek påpeker at siden moralen er blitt konvensjonell så har de også skapt kriminalitet:

We have created crime, just as the propertarians did. We force a man outside the sphere of our approval, and then condemn him for it. We've made laws, laws of conventional behavior, built walls all around ourselves, and we can't see them, because they're part of our thinking. (ibid., 331)

Odos moral skulle være sterk, men ikke rigid. Over flere år har derimot de odonske innbyggerne villet forsikre seg om at de fulgte og levde etter Odos filosofi, og dermed har samfunnet begynt å utstøte de som ikke følger den til punkt og prikke. Filosofien er viktigere enn den enkeltes rett til fri utfoldelse. Hvis man ikke følger filosofien fullstendig, eller har andre tanker om hvordan man best kan følge den blir man utstøtt av samfunnet.

Dette regelstyrte samfunnet har blitt homogent i sitt tanke sett, da det slår ned på alt som er nytenkende eller annerledes. Sabia skriver at en av de største problemene med det odonske samfunnet er at «the legitimate interest in and demand for solidarity and trust and community spirit and the rest can easily become an interest in and demand for uniformity and conformity» (Sabia, 2005: 121). Denne tanken om at alle skal være like og tenke likt, blir håndhevet ved at de som ikke passer inn, eller som på en eller annen måte skiller seg ut, blir slått ned på. I det odonske samfunnet kan de ikke direkte forhindre noen i å gjøre noe, siden man da åpenlyst utøver makt. Man kan derimot vise ens misnøye til enkeltes handlinger. Med det sosiale fokuset vil dette være en måte å forhindre eller kontrollere uønsket atferd hos andre.

Fokuset på frihet og selvstendighet i det odonske samfunnet og dets møte med enkeltmenneskets partikulære natur, vil alltid måtte ende i konflikt (Le Guin, 2014: 124). «Given the interdependence of self and society, and the individuality and sociality of human beings, the yearning for harmony is natural, and a normative good» (ibid., 125). Ønsket om et stabilt og konfliktfritt samfunn står sterkt i det odonske samfunnet, og det er dette som kommer i veien for den enkeltes frihet, da enkeltpersoners frihet til å ta valg ikke alltid passer for alle andre. Konflikt er dermed uunngåelig selv om det odonske samfunnet prøver så godt det kan å bevare samfunnet som harmonisk og homogent.

Samfunnets «government by the majority» (Le Guin, 2014: 167) skaper et rom hvor det er fritt fram for medborgernes dom over enkeltpersoner. Dette vises blant annet ved deres arrangerte «Criticism session, the communal activity he had always liked the least, when everybody stood up and complained about defects in the functioning of the community and,

usually, defects in the characters of the neighbors» (ibid., 176). Samfunnet har altså skapt et rom hvor odonierne åpent kan kritisere hverandre. Tanken var at dette ville forbedre samfunnet, ved at kritikken skulle fokusere på sider ved samfunnet som ikke fungerte optimalt. Fokuset endret seg imidlertid til individnivå, noe som gjenspeiler holdningen i samfunnet: det er nå enkeltpersoner, ikke samfunnet, det er noe galt med.

Alene står enkeltpersoner mye svakere enn sammen med andre, spesielt i møte med et større samfunn. Dette er et viktig prinsipp for odonierne, da Anarres er en lite bærekraftig planet. For at alle skal få best mulig liv, og noen ganger for å *overleve*, må de samarbeide.

Because of their weaknesses and vulnerabilities, individuals must come to understand that it is in their general, long-run interest to participate in and support the kind of community that provides them with the intellectual, emotional, and material resources, the security and protections, and the opportunities for the exercise of freedom, that they need in order to achieve a meaningful and fulfilling life (Sabia, 2005: 119).

Siden enkeltpersoner står så svakt alene, finnes det ikke noe annet valg enn å føye seg etter det større samfunnets interesser. Det er enklere å være lydige og samarbeide, enn det er å gå imot samfunnet og stå alene. Går man i mot samfunnet på Anarres blir man ufrivillig isolert fra resten av samfunnet, og da står man igjen med få ressurser til å overleve. Enkeltpersoner blir stående alene utenfor fellesskapet. Et eksempel er at de kan bli nektet å spise måltidene sine med de andre i sitt samfunn, og må lage – og spise – alene (Le Guin, 2014: 150).

Samfunnets isolasjon av enkeltpersoner brukes oftest som en straff for å oppføre seg umoralsk og ikke følge sosiale normer:

Because of the importance of solidarity and cooperation, and the fear of egoism, the practice of exclusion can easily be used to punish and isolate those who threaten or question convention [...]. The maintenance of community or organizational solidarity and cooperation at that point becomes indistinguishable from the suppression of individuality, freedom, and difference (Sabia, 2005: 122).

Det som skulle være et individualistisk samfunn, undertrykker på denne måten individualitet og særegenhet, noe som i stor grad avviker fra Odos filosofi. Eksklusjon fra samfunnet er på Anarres blitt en måte å straffe annerledeshet på. Frykten for det ukjente gjør at isolasjon blir brukt til å straffe de som utfordrer, stiller spørsmål ved, og prøver å endre, samfunnet. Dette skjer med Sheveks venn Tirin, og med Shevek og hans familie – noe jeg vil se på i senere kapitler.

I møte med det odonske samfunnet hvor det nå finnes en form for byråkratisk makt, er det blitt enklere å føye seg etter det man har lært i stedet for å stille spørsmål ved det. «It's always easier not to think for oneself. Find a nice safe hierarchy and settle in. Don't make

changes, don't risk disapproval, don't upset your syndics. It's always easiest to let yourself be governed» (Le Guin, 2014: 168).

Det odonske samfunnet har fra begynnelsen av bosettelsen fanatisk fulgt Odos filosofi. Dette har etter 150-170 år resultert i et strikt samfunn som er mindre åpent for den enkelte odoniers initiativ og selvstendighet. Fokuset har flyttet seg til den enkeltes plass i, og samarbeid *med*, det større samfunnet. I hele det odonske samfunnets eksistens har de ikke endret og tilpasset filosofien, men tviholdt på dens originalitet. Å være tro mot en ideologi skrevet for så lang tid tilbake, uten forhåndskunnskaper om blant annet miljøet på Anarres, vil nødvendigvis skape problemer for det nye samfunnet. De har med sin puritanske besettelse skapt lover og regler, da alle som ikke følger Odos moral blir sosialt isolert fra samfunnet. Ved å ikke sette Odos tekst inn i det odonske samfunnets kontekst alle de årene etter, har det blitt et selvbekreftende samfunn som undertrykker den enkelte odoniers rett til fritt initiativ.

Tanken var at samfunnet skulle være åpent for forandring og forbedring, men fokuset på hva som ikke fungerte ved samfunnet har forflyttet seg til kritikk og utestenging av enkeltpersoner. Her klarer ikke samfunnet å se – eller vil ikke innrømme – at det er samfunnet i sin helhet det er noe galt med, ikke enkeltpersoner. Opprinnelig skulle odonierne ta stilling til det øvrige samfunnet og påpeke feil ved det slik at det kunne forbedre seg. Dette er følgelig et langt steg bort fra den originale filosofien, da det odonske samfunnet nå kan påvirke enkeltpersoner til å føye seg etter deres meninger. Annerledeshet og kreativitet blir derfor kuet i det odonske samfunnet, og frykten for sosial isolasjon gjør at odoniere føyer seg etter andres meninger om dem. På denne måten har de skapt en form for makt som er annerledes enn det de prøvde å forhindre, men like fullt makt. Årvåkenheten har ført til undertrykkelse av individualitet og annerledeshet.

4.7 Veggen – eller Sheveks personlige isolasjon

He had always feared that this would happen, more than
he had ever feared death. To die is to lose the self
and rejoin the rest. He had kept himself, and lost the rest.
(Le Guin, 2014: 6)

En av de gjennomgående metaforene i *The Dispossessed* er «the wall», eller «veggen». Allerede på første side møter vi en faktisk, fysisk vegg som omringer landingsplassen på Anarres. Videre i romanen brukes «veggen» som et bilde på isolasjon, både fysisk og psykisk. «Le Guin has woven the imagery and metaphor of walls throughout *The Dispossessed* to suggest the personal and social barriers Shevek and the Anarresti must overcome» (Smith, 1979: 87). Veggen er noe

Shevek ofte møter på både på Anarres og Urras. Vegger forekommer i hvert kapittel, enten metaforisk eller bokstavelig talt, og er knyttet til Sheveks opplevelse av miljø og tanker, «both waking and dreaming, during childhood and adulthood» (ibid., 88).

Shevek har fra han var ung gutt hatt problemer med å passe inn i det odonske samfunnet, og har dermed møtt denne metaforiske veggen utallige ganger. Dette blir vist flere ganger i de første episodene vi blir presentert av hans liv på Anarres: Som baby blir han for eksempel aggressiv da han vil ikke dele en liten del med sollys innendørs med et annet barn og blir følgelig korrigeret av forstanderinnen (Le Guin, 2014: 27). Sheveks personlige isolasjon og hans mange sammenstøt med samfunnet gjør at han lenge er en sterk forkjemper for det odonske samfunnet – han har blitt fortalt fra han var ung at det er han selv det er noe feil med, ikke samfunnet. Dette virker som en form for overkompensering – hvis han forsvarer det sterkt, vil han også kanskje passe bedre inn. «Since he was very young he had known that in certain ways he was unlike anyone else he knew» (ibid., 106). Her finner vi indoktrineringen i full funksjon, med fremmedfrykt for annerledeshet som et symptom. Flere ganger stiller han sterk front mot de som leker med tanken om at kanskje Urras ikke er så ille som de er blitt fortalt. Hans personlige isolasjon starter tidlig, da han aldri føler seg som et medlem av samfunnet på lik linje med andre. Denne isolasjonen følger han gjennom hans liv, både på Anarres og Urras. Her vil jeg se på den personlige isolasjonen Shevek opplever og føler og som får ham til å begynne på sitt idealistiske oppdrag «to unbuild walls» (ibid., 75), altså for å bryte ned vegger, på Anarres, noe jeg vil se på i de neste kapitlene.

Shevek møter det odonske samfunnets usynlige vegger mange ganger under sin oppvekst. Da Shevek for eksempel ønsket å dele en teori i snakke-og-lytte-gruppen som barn blir han stoppet av den voksne lederen, og bedt om å finne seg en annen gruppe som passet bedre til han:

[the teacher] resumed his melodious pedantic tone: “This kind of thing is really directly contrary to what we’re after in a Speaking-and-Listening group. Speech is a two-way function. Shevek isn’t ready to understand that yet, as most of you are, and so his presence is disruptive to the group. You feel that yourself, don’t you, Shevek? I’d suggest that you find another group working on your level.” (Le Guin, 2014: 30)

Her blir han avvist fra gruppen fordi han tenker annerledes enn den voksne lederen. I stedet for å la Shevek dele, blir han sendt bort. Vi kan allerede her se problemet med tilegnelse av makt i det odonske samfunnet, i en snakke-og-lytte gruppe vil ikke læreren *høre*, han dikterer bare hva som blir godtatt og ikke. Vi ser også her at allerede som barn ble Shevek isolert fra samfunnet fordi han ikke var lik de andre. Kontrasten til hans far, Palat, er slående da han var «like the

others, like all the others to whom community came so easy. He loved Shevek, but he could not show him what freedom is, that recognition of each person's solitude which alone transcends it» (ibid., 106). Shevek har alltid vært omringet av andre som har passet inn, eller som har latt seg selv blitt plassert inn, i fellesskapet. Shevek har imidlertid aldri klart å godta eller tilpasse sin annerledeshet, og har derav alltid søkt etter noen han kan føle fellesskap med.

I et samfunn som fokuserer så sterkt på fellesskap, opplever Shevek en frihet i det å bli avskåret fra samfunnet. Da han flytter til Abbenay for å jobbe med Sabul finner han trøst i privatlivet: «The privacy of his room soon became dear to him. He savored his total independence» (Le Guin, 2014: 106). Han er i utgangspunktet skeptisk til et eget rom da han alltid har sovet i sovesaler, men resonnerer med at privatrommet vil være nyttig for hans arbeid da han kan jobbe døgnet rundt, og det blir derfor også nyttig for hans funksjon i samfunnet. Det at han velger å ta i mot tilbudet om enerom, blir hans første bevisste brudd med samfunnets normer. Som en god odonier fokuserer han på hva som kan fremme hans arbeid, og dermed også hans *funksjon* i størst grad, hvor det her blir å selv-isolere seg. Isolasjonen han opplevde tidligere i livet var ikke selvvalgt, han følte seg isolert fra andre fordi han var annerledes. Her, derimot, er han selv med på å avskjære seg fra samfunnet, da det ikke faller han naturlig å søke andre menneskers selskap – spesielt ikke når han arbeider (ibid.).

Shevek og Takver skiller seg fra normene for familieliv i samfunnet. De velger for eksempel å ha datteren deres, Sadik, hjemme lenger en vanlig, og når hun flytter til sovesal ser de henne oftere enn andre ser sine barn. Shevek og hans familie blir isolert fra resten av samfunnet fordi Shevek har bestemt seg for å reise til Urras. De blir alle utsatt for hat og aggressivitet fra samfunnet etter han har tatt valget. Jeg har tidligere sitert Tirin, i hans uttalelse om at hat ikke er funksjonelt (Le Guin, 2014: 44). og dermed også noe u-odonsk. Likevel er hat og misnøye en reaksjon de fleste odoniere får når det er snakk om å ha kontakt med Urras.

På Anarres er det ingen forskere som er på Sheveks nivå innenfor hans felt, og han blir på flere måter også ekskludert fra det vitenskapelige miljøet. I frustrasjon ser Shevek at den eneste løsningen for å få ferdigstilt sin simultan-teori er å reise til Urras, hvor det finnes vitenskapsmenn som kjenner til hans felt. Selv om hans faglige isolasjon opphører på Urras, fortsetter hans sosiale isolasjon. Isolasjonen oppstår blant annet fordi han er så ulik de andre han møter der, men også fordi han fysisk sett blir isolert. Han blir på Urras holdt i den sosiale sfæren hans akademiske kollegaer eksisterer i. Han innser etterhvert at han kun møter de samme type menneskene hver gang han sosialiserer seg, og at selv om de konverserer med han, er det ingen som faktisk *hører* på det han har å si.

He began to hate them, and, realizing that, abruptly ceased accepting their invitations. [...] It was not that they cut him off, he told himself; it was that – as always – he had cut himself off from them. He was lonely, stiflingly lonely, among all the people he saw every day. (Le Guin, 2014: 145)

På Anarres isolerer han seg selv fordi det for han er den beste måten å arbeide på. Mens på Urras isolerer han seg selv fordi de vil ta fra ham hans arbeid når det endelig blir ferdig. Senere kommer det fram at han med vilje har blitt holdt unna de fattige, siden han er et bilde eller bevis på at det går an å bryte ut av den sosiale klassen de tilhører - at revolusjon faktisk kan fungere. «He had not met one, not seen one, he had not met a poor man yet. He had let a wall be built around him and had never noticed. He had accepted shelter, like a propertarian. He had been co-opted» (ibid., 193). Han har latt seg isolere på nok en planet, denne gangen ubevisst.

Shevek er også fysisk isolert på transporten fra Anarres til Urras. Igjen er begrunnelsen for isolasjon redselen for infeksjon. De fra Urras på romskipet er redde for smittefaren Shevek representerer, og samtidig som han kan bli smittet av ting han ikke tåler på romskipet, og Urras. Han blir dermed stengt inne på et rom, og reagerer på det å stenge noen inne: «To lock out, to lock in, the same act [...] Must I be kept in a box?» (Le Guin, 2014: 11). Han gir seg hen til doktorens ordre på romskipet. Før han reiste fra Anarres hadde han bestemt seg for at han aldri skulle kve seg for andre lenger, og kun følge sitt eget initiativ. Men i møte med en helt annen verden enn det han er vant til, lar han seg kontrollere.

Han isolerer også seg selv da han innser at forskerne i A-Io forventer å få hans teori slik at de kan bruke den for å få makt over andre land på Urras, og andre planeter. «It occurred to him that he was getting to be like Sabul, writing very small, in abbreviations, on shreds of paper. He knew now why Sabul did it: he was possessive and secretive. A psychopathy on Anarres was rational behavior on Urras» (Le Guin, 2014: 277). Bevisstheten over at kollegaene hans, og staten, i A-Io har makt og kontroll over han, gjør han innesluttet. Han vil ikke føye seg etter dem og gi dem enda mer makt enn de har, og dermed blir han lik Sabul på Anarres – hemmelighetsfull, og i besittelse av kunnskap bare han selv har tilgang til.

Vi har her sett flere eksempler på hvordan det odonske samfunnet er tilrettelagt for dem som passer inn sosialt, men hvordan det samtidig lukker døren for de som ikke passer inn. Isolasjonen Shevek møter og opplever hele livet skaper vegger rundt han, og begrenser hans rom for initiativ. Han passer hverken inn i det stillestående samfunnet på Anarres, eller det styrende samfunnet i A-Io på Urras, og ender dermed opp med å isolere seg selv på begge planetene. Han føler at hans særegenhet skiller ham fra alle andre, og at han ikke er et naturlig sosialt vesen. «He had always been alone on his own world because he had exiled himself from his society. The Settlers had taken one step away. He had taken two» (Le Guin, 2014: 89). På

grunn av denne følelsen virker det som om han overkompenserer og blir følgelig en av samfunnets mest iherdige forkjempere. Fordi han vil være, og føle seg som, en del av det større samfunnet, slår han hardt ned på folk som kritiserer det. Overkompenseringen gjør at han blir med på å opprettholde det strikte moralistiske samfunnet. Annerledeshet og revolusjon skulle være hovedaspekter ved det odonske samfunnet, men det er sklidd over i å ville være stabilt og derav også homogent.

4.8 Sheveks oppvåkning

Change is freedom, change is life – is anything more basic to Odonian thought than that? But nothing changes any more! Our society is sick. You know it. You're suffering its sickness. Its suicidal sickness!
(Le Guin, 2014: 166)

Shevek som alltid forsvarte det odonske samfunnet, begynner etter hvert å se at ikke alt er slik det skal være. Som ung voksen møter han flere personer som åpner hans øyne for at det odonske samfunnet ikke er så velfungerende som det han er blitt fortalt, og deretter holdt fast ved. Shevek har hele tiden trodd at det var han selv det var noe galt med, da han aldri passet inn i det større samfunnet, og hadde ikke vurdert muligheten for at det kunne være noe galt med samfunnet, noe som er symptomatisk for det samfunnet leseren blir presentert. Først etter mange diskusjoner med Bedap, og deretter Bedaps venner, begynner Shevek å innse at det finnes problemer ved det odonske samfunnet.

Opplæringen i den odonske filosofien, som barnepassere og lærere stod for på Anarres, ble ikke bare en opplæring, men også en form for maktinstans. Allerede som barn blir odonierne innført i den regelstyrte moralen. Som sitert i kapittel 4.6 så har odonierne bare lært å gjengi Odos filosofi. Egne tanker rundt den odonske filosofien blir ikke tatt godt imot. Å kritisere Odos filosofi blir sett på som noe nærmest blasfemisk, og dette igjen bidrar til å minske den enkelte odoniers ytringsfrihet.

Bedap prøver å åpne Sheveks øyne for hvor undertrykkende samfunnet på Anarres er blitt. Han møter stor motgang hos Shevek, da han hovedsakelig skylder på planetens harde og øde landskap, i stedet for samfunnet som årsak for undertrykking av individuell kreativitet (Smith, 1979: 90). Shevek motarbeider Bedaps forsøk på å opplyse han om det odonske samfunnets tilstand. Det han har blitt fortalt og fortsatt å tro på hele livet, viser seg etterhvert å ikke være sant. «That the walls of his hard puritanical conscience were widening out immensely was anything but a comfort. He felt cold and lost. But he had nowhere to retreat to, no shelter, so he kept coming farther out into the cold, getting farther lost» (Le Guin, 2014: 173). Hans

oppvåkning skjer forsiktig og gradvis, men mister stadig mer fotfeste for sine egne argumenter, da Bedap iherdig forsvarer sitt ståsted:

We've let cooperation become obedience. On Urras they have government by the minority. Here we have government by the majority. But it is government! The social conscience isn't a living thing any more, but a machine, a power machine, controlled by bureaucrats! (ibid., 167)

Det som skulle være samarbeid og fellesskap på Anarres uten noen regjerende instans, er blitt en kvasi-stat som håndhever moral ved flertallet. Hvis noen ikke klarer å samarbeide, eller arbeider på en annen måte enn normen, blir de utstøtt av det øvrige samfunnet.

The institutionalization of mutual aid has come to threaten the initiative and inventiveness of Shevek and other who find their freedom and creativity stifled or compromised by their own supposedly libertarian anarchist society [...] solidarity and cooperation have become obedience to the authority of an institutionalized, bureaucratized social conscience that encourages stability rather than change. (Smith, 1979: 85-86)

Dette er stikk i strid med det som var det odonske utgangspunktet, da alle i det odonske samfunnet skulle være revolusjonære. De skulle utfordre og provosere fram endringer i samfunnet – det skulle være en evig revolusjon. Det odonske samfunnet er altså blitt mer opptatt av at samfunnet skal være stabilt og rolig, enn at det skal være i kontinuerlig endring.

Personer som tenker annerledes opplever den byråkratiske makten ved å bli avskåret fra samfunnet. Dette blir vist spesielt med Tirin, Sheveks barndomsvenn. Tirin skrev et teaterstykke som kunne oppfattes som pro Urras og dermed negativt mot Anarres, selv om det egentlig var ment motsatt. Han fikk hovedsakelig negative reaksjoner og tilbakemeldinger på stykket – folk trodde han var en Urras-sympatisør – og ble til slutt gal av misnøyen og den sosiale isolasjonen han møtte. Bedap er den første som forteller Shevek om det som skjedde med Tirin, og Shevek nekter lenge for at det kan være sant. Etter han selv begynner å innse det odonske samfunnets natur, forstår han imidlertid at Tirin var nysgjerrig og kreativ av natur, og at samfunnet, inkludert han selv, hadde motarbeidet og dømt Tirins særegenhet.

He vividly remembered some of those nights. He saw Tirin, Tirin saying, "If we knew what Urras was really like, maybe some of us would want to go there." And he had been so shocked by the idea that he had jumped all over Tirin, and Tir had backed down at once; he had always backed down, poor damned soul, and he had always been right. (Le Guin, 2014: 72)

Minnets om diskusjonen de hadde som barn viser Shevek som en del av det undertrykkende samfunnet. Tirin, som Shevek, passet ikke inn i samfunnet. Han stilte spørsmål ved den satte ordenen, og møtte stor motgang. Tirins kreativitet var *for* annerledes til at han kunne finne seg

et sted i fellesskapet. Den største forskjellen mellom Tirin og Shevek er at Shevek i lang tid undertrykte seg selv for å kunne passe inn i samfunnet, men Tirin ble undertrykt *av* og isolert i *fra* samfunnet.

Det blir videre fortalt at Tirin aldri fikk en jobb innen hans eget, akademiske felt. Han fikk kun fysisk og praktisk arbeid. Hver gang han prøvde å bli omplassert til en jobb som samsvarte med hans kompetanse ble han nok en gang plassert et sted som var irrelevant for hans styrker. Her brukte de byråkratiske kreftene den makten de hadde til å avskjære Tirin fra samfunnet. Med dette berøvet de også hans initiativ, både fordi han til slutt ikke hadde noe valgmulighet når det kom til hans arbeid, og fordi han aldri fikk arbeide med det han faktisk kunne. Det odonske samfunnet har stort fokus på felleskap, så når de utestenger enkeltpersoner, står man plutselig igjen helt alene: «When a man feels himself alone against all the rest, he might well be frightened» (Le Guin, 2014: 329). Denne redselen vises i Tirin ved at han ikke tør å snakke om stykket sitt, selv om han vil, fordi han frykter det samfunnet som egentlig skulle gi ham trygghet. Han skulle egentlig være en del av samfunnet, og blitt omfavnet av det, men er blitt skjøvet ut i kulden, og må stå alene.

Bedap introduserer Shevek som ung voksen for en gruppe med «nuchnibi» som er mennesker som har forlatt samfunnet, eller som ikke arbeider eller bidrar til det (Le Guin, 2014: 150). «Bedap [...] had attained a freedom of mind that Shevek craved, though he hated its expression. He had changed Shevek's life, and Shevek knew it, knew that he was going on at last, and that it was Bedap who had enabled him to go on» (ibid., 173). Vennene til Bedap har alle blitt undertrykt av det større samfunnet fordi de produserte kunst som var annerledes, ville arbeide på en unormal måte, eller stilte seg kritisk til samfunnet. Her snakker Shevek med en musiker, Salas, som ikke får jobb som musiker fordi de med «makt» – altså de etablerte musikerne og lærerne – ikke forstår musikken hans. «You see, I don't write the way I was trained to write at the conservatory. I write dysfunctional music. [...] They won't hear it. They can't!» (ibid., 175). Her er det vesentlig å se på Salas bruk av ordet «dysfunctional». Her vises det at samfunnet ikke vil ha *noen* elementer som ikke harmonerer. Samfunnet frykter alt som innehar konflikt. Det odonske samfunnets higen etter harmoni og stabilitet skaper redsel for dysfunksjonelle elementer. Salas har altså forlatt samfunnet fordi hans måte å arbeide på, og dermed også hans funksjon i det odonske samfunnet, ikke blir godtatt. Mot slutten av samtalen sier Salas noe om annerledeshet som er viktig i forhold til det odonske samfunnet slik det står: «It scares 'em» (ibid.). Redselen for noe som destabiliserer det harmoniske samfunnet har skapt et samfunn uten plass for den enkelte odoniers særegenhet, og redselen viker plass for makt.

Den eneste måten å forhindre ulikheter basert på redsel, er å kontrollere så mange aspekter som mulig. Det odonske samfunnet kontrollerer enkeltpersoner via byråkrati og isolasjon.

Hans første aktive handling som går i mot samfunnets normer, er da han får privatrom i Abbenay: «He crossed the room to the door, four paces. He stood there hesitant a minute longer, and then, for the first time in his life, he closed the door of his own room» (Le Guin, 2014: 102). Når Shevek fysisk lukker døren, lukker han også døren til en del av sitt samfunn: fellesskapet. Han blir etter hvert en forkjemper for forandring, som benytter enhver anledning til å påpeke samfunnets mange feil. Dette får vi som lesere hovedsakelig se i hans samtaler med hans partner, Takver. Her går han i Bedaps fotspor for å få henne til å se hvor statisk og kvelende samfunnet deres er blitt.

We keep our initiative tucked away safe in our mind, like a room where we can come and say, 'I don't have to do anything, I make my own choices, I'm free.' And then we leave the little room in our mind, and go where PDC posts us, and stay till we're reposted. (ibid., 329)

Han påpeker her paradokset i at alle odonierne tror at de er frie mennesker, mens de helt ubevisst føyer seg etter sine medmenneskers meninger og instruksjoner. Det samfunnet og den friheten de påstår de har skiller seg med andre ord fra realiteten.

Shevek påpeker også i samtale med Takver at Tirin «was a natural rebel. He was a natural Odonian – a real one! He was a free man, and the rest of us, his brothers, drove him insane in punishment for his first free act» (Le Guin, 2014: 331). Tirin var en ekte odonier ved at han fulgte sine egne tanker, sitt eget initiativ, og brukte sin kreativitet til å formidle det. Tirin var i utgangspunktet ikke redd for å bruke sin rett til fri utfoldelse, men i møte med regeltro medmennesker ble han utstøtt. Ved denne avvisningen mistet han motet til å følge sine egne impulser. Det vises dermed at odoniere må tilpasse seg samfunnet på bekostning av sin egen individualitet, og at samfunnet ikke tilpasser seg dem.

Her har jeg forsøkt å belyse hvordan Sheveks oppvåkning til, og forståelse av, det odonske samfunnets tilstand er langvarig og vanskelig. Gjennom hans møter med andre mennesker som ikke passer inn, og hans egne erfaringer, følger vi hans prosess frem til forståelsen av at det odonske samfunnet er blitt stillestående. Han innser at samfunnet som egentlig skulle være en evig revolusjon, er blitt mer opptatt av at alle skal passe inn og følge dets normer enn at den enkelte skal ha rett til fri utfoldelse. Og gjennom hans møter med mennesker fra ulike epoker i livet, får vi se at flere som blir sett på som *annerledes* blir utstøtt fra samfunnet i frykt for at de skal endre eller utfordre det på noen som helst måte. Dette har videre skapt en redsel i det odonske samfunnet for å ikke bli godtatt, noe som undertrykker

enkeltpersoners individualitet, frihet og trygghet. Oppvåkningen til Shevek danner grunnlaget for hans idealistiske oppdrag, som blir å rive ned samfunnets indre og usynlige vegger som hindrer befolkningen å være frie, provoserende og revolusjonerende odoniere. Når han først får øynene opp for samfunnets problemer klarer han ikke lenger å ignorere dem.

4.9 Unbuilding walls: Shevek blir revolusjonær

The Revolution is in the individual spirit, or it is nowhere.
It is for all, or it is nothing. If it is seen as having any end,
it will never truly begin. (Le Guin, 2014:359)

Sheveks uttalte oppdrag da han drar til Urras er «to unbuild walls» (Le Guin, 2014: 75). Dette oppdraget starter imidlertid på et langt tidligere tidspunkt, og er også noe han utøver på Anarres. Hans uttrykte oppdrag er et ønske om å bringe «my people [...] out of exile [...] I want the walls down» (ibid., 138). Han ønsker at han og hans planet skal bli en del av universet – han vil eksistere, kommunisere, og samarbeide med de andre verdenene. Første del av hans oppdrag foregår på Anarres, hvor han forsøker å oppnå dette med informasjons- og vitenskapelig arbeid. Mot slutten av det siste kapittelet som tar plass på Anarres beslutter han å dra til Urras. Fram til da har han arbeidet for at det odonske samfunnet skal bli åpnere, og med det provosert mange av sine med-odoniere.

Etter Shevek innser hva det odonske samfunnet er blitt, blir han en forkjemper for å endre det odonske samfunnet. Han vil gjeninnføre samfunnets fokus på frihet, og forkaste fokuset på å passe inn.

we didn't come to Anarres for safety, but for freedom. [...] The duty of the individual is to accept *no* rule, to be the initiator of his own acts, to be responsible. Only if he does so will the society live, and change, and adapt, and survive. We are not subjects of a State founded upon law, but members of a society founded upon revolution. Revolution is our obligation: our hope of evolution. [...] We can't stop here. We must go on. We must take the risks. (Le Guin, 2014: 359)

Shevek vil bryte ned vegger, og endre den faste måten å gjøre ting på. En del av hans oppdrag er å gjeninnføre revolusjonen i sitt samfunn, som tilrettelegger individuell frihet etter Odos filosofi. En annen er å dra til Urras for å slippe unna sin egen, faglige isolasjon og få ferdigstilt sin teori. En tredje er å skape kommunikasjon (ved hans vitenskapelige teori) ikke kun mellom Urras og Anarres, men mellom alle planetene de kjenner til – inkludert Terra og Hain som er de to siste planetene nevnt i romanen – slik at alle kan utveksle ideer og kunnskap seg i mellom. «I want the walls down. I want solidarity, human solidarity. I want free exchange between Urras

and Anarres. I worked for it as I could on Anarres, now I work for it as I can on Urras» (ibid., 138).

Mangelen på suksess på å forene fokuset på individualitet og samfunn i det odonske samfunnet, gir Shevek hans politiske oppdrag, og mye av romanens handling og dramatik (Sabia, 2005: 119). På Anarres begynner hans oppdrag med å utfordre noen av de satte strukturene i samfunnet. Blant annet starter han og Bedap et syndikat hvor de trykker alt de ikke ellers får mulighet til å trykke:

Go to Abbenay with you and start a syndicate, a printing syndicate. Print the *Principles*, uncut. And whatever else we like. Bedap's *Sketch of Open Education in Science*, that the PDC wouldn't circulate. [...] I'm going to go fulfill my proper function in the social organism. I'm going to go unbuild walls. (Le Guin, 2014: 332)

De tar både sine liv og sitt arbeid i egne hender. Som odoniere har de en rett til å følge sine evner, og tilrettelegge sitt arbeid og liv etter som det best passer dem. Å starte trykke-syndikatet blir en måte å oppnå og dele det de vil med resten av den odonske befolkningen. Det er også en måte å vise at de ikke lenger vil bli kontrollert av andre, og at de vil bruke den retten de har som odoniere til å utfolde seg.

Sheveks oppdrag, eller mål, blir på Anarres å få sine medmennesker til å se hva samfunnet er blitt. «To cleanse and heal his society, Shevek must awaken to its cultural responsibility, cause it to acknowledge and reject the stultifying authority of stability and government and, instead, affirm a truly evolutionary anarchism» (Smith, 1979: 87). Shevek må ta sitt ansvar som odonier, som en revolusjonær: Med dette vil hans medmennesker kunne se samfunnets vesentlige feil, og dermed endre det. «Shevek learns that he must recognize and accept, as related aspects of life, his own personal creativity and responsibility for social action» (ibid., 95). Da han bestemmer seg for å dra til Urras setter han i gang noe ingen på Anarres har kontroll over. Han åpner en dør ingen vet hva som befinner seg bak, og skaper derved en mulighet for at samfunnet kan forandre seg.

Sheveks teori legger til grunn at fortid, framtid og nåtid skjer samtidig – at en tid ikke kan eksistere uten de andre.

We ignore you; you ignore us. You are our history. We are perhaps your future. I want to learn, not to ignore. It is the reason I came. We must know each other. We are not primitive men. Our morality is no longer tribal, it cannot be. Such ignorance is a wrong, from which wrong will arise. So I come to learn. (Le Guin, 2014: 75)

Ved å ikke vite om eller kjenne til Urras benekter det odonske samfunnet dets fortid, og Urras' nåtid. Dermed kan de også framstille et bestemt bilde av den andre planeten, og av sin egen.

Med Urras som motbilde har de klart å skape et bilde av sitt eget samfunn som den perfekte motparten til det gamle samfunnet, og derved selv erklært seg som et utopisk samfunn.

Ved at odonierne ser på seg selv som bedre og perfekte på alle områder av samfunnet hvor de mener Urras er umoralske, har de også skapt et lukket samfunn. Det odonske samfunnet trenger ikke lenger å forandre seg, eller strekke seg etter et høyere holdt ideal, for i deres øyne er de allerede perfekte. Dette synes også å være en av hovedårsakene til at Shevek og hans vitenskapelige teori ikke finner noen plass på Anarres. Et perfekt samfunn blir lukket fordi det ikke kan bli *mer* perfekt, og en vitenskapelig nyvinning motbeviser dette. I en vitenskapelig oppdagelse – som jeg så på i kapittel 2.1 – ligger potensialet for å føre verden videre – for å forbedre den kjente verden. I et samfunn som ser på seg selv som perfekt, vil ikke dette være et behov, da ønsket for endring er ikke-eksisterende. Sheveks eneste mulighet for å få utviklet sin teori blir dermed å dra til Urras, og ved å dra kan det være en sjanse for at han åpner opp det odonske samfunnet – ved å provosere fram endringer – nok til å finne sin plass der når han kommer tilbake.

Shevek og Bedap bryter gjennom en vegg de fleste benekter at er der. Da de nevner for styret til PDC at noen fra en odonsk gruppering på Urras har lyst til å komme til Anarres møter de stor motgang, og blir nektet det. Et av vilkårene bestemt innad i den odonske bosettingen var at ingen fra Urras skulle kunne komme til Anarres. PDC begrunner det blant annet med at handlingen ved å bringe noen fra Urras til Anarres kan ende opp med å være skadelig for odonierne. Denne åpenlyse håndhevelsen av makt provoserer Shevek til å bryte ned enda en vegg:

“Well, there’s the question,” Shevek said, “of sending an Anarresti to Urras. [...] It wouldn’t harm or threaten anyone living on Anarres. And it appears that it’s a matter of the individual’s right; a kind of test of it, in fact. The Term of the Settlement don’t forbid it. To forbid it now would be an assumption of authority by the PDC, and abridgment of the right of the Odonian individual to initiate action harmless to others.” (Le Guin, 2014: 357)

Her stiller Shevek seg i direkte motstand til den makten han opplever blir utøvd. Det kan også synes som om han prøver å lokke styret til å forby han å dra. På denne måten stiller han et ultimatum: de må enten godta at en odonier drar til Urras, eller så må de konkret forby det, da han ikke lar seg kue av deres uttrykte misnøye.

Når det først er foreslått, mener Takver at de faktisk må sende noen til Urras, slik at det ikke ser ut som om de har gitt seg: «if you talk about it and nobody goes, you’ve only strengthened their side – you’ve only proved that custom is unbreakable. [...] somebody will have to go. It ought to be you» (Le Guin, 2014: 376). Hvis ingen dro ville PDC, hatet og frykten

fått mer makt enn det allerede hadde. For å ikke nok en gang føye seg etter deres retningslinjer, må Shevek og Bedaps syndikat provosere mer. Dermed drar Shevek for å utnytte og bevise sin rett til fri handling og initiativ.

Før han drar tilbake til Anarres, befinner Shevek seg på Terras ambassade, hvor han har søkt asyl fra myndighetene i A-Io. Der inngår han en avtale med ambassadøren om å kringkaste teorien sin til alle planetene i det kjente universet: «it wouldn't take ideas a generation to get from world to world.... Do you know, Shevek, I think [your theory] might change the lives of all the billions of people in the nine Known Worlds?» (Le Guin, 2014: 344). Ved å kringkaste det til alle kan ingen bruke det til å utøve makt over noen andre. «I want to give this to you [...] to you all! [...] So that you cannot use the truth for your private profit, but only for the common good» (ibid., 345). På denne måten har Shevek oppnådd det han kom til Urras for å gjøre – han har åpnet kommunikasjon mellom alle planetene.

I tillegg til å ha oppnådd målet om interplanetarisk kommunikasjon tar han et skritt videre. Han tar med seg en mann fra planeten Hain tilbake til Anarres – den første fremmede til å sette fot på Anarres på nesten 200 år. Med dette kommer det garantert til å oppstå nye konflikter i det odonske samfunnet. Men konflikter driver samfunnet til nye forandringer, så det kan være akkurat det det odonske samfunnet trenger. Muligheten denne nye personen bringer med seg til Anarres, vil mest sannsynlig skape nytt rom for frihet. Shevek har dermed 1) motvirket maktbruk på Anarres, og gjør noe ingen har gjort før ved å reise til Urras, 2) han har dratt til Urras hvor han har ferdigstilt sin teori om simultan tid, 3) denne teorien vil legge grunnlaget for umiddelbar kommunikasjon mellom de kjente planetene i universet, hvor det ellers ville tatt år – og generasjoner – å kommunisere med. På denne måten har han brutt ned sosiale, konvensjonelle, kommunikasjons- og fysiske barrierer.

Shevek setter i gang noe i det odonske samfunnet som han selv ikke har kontroll over. Ved å bruke sin forståelse av hvor statisk samfunnet er blitt, forsøker han å bryte ned de restriktive veggene det har bygd opp. Han viser at det ikke trengs mer enn noen enkelte revolusjonærer for å katalysere forandring innad i samfunnet. Han påtar seg dermed ansvaret enhver odonier egentlig skulle ha – å gå i mot strømmen og katalysere forandring for det bedre. På denne måten blir han, som hele livet har kjempet for å passe inn, en av de mest odonske innbyggerne på Anarres, da hans selve vesen er revolusjonært: Ved å ikke passe inn foreslår han et alternativ til samfunnet som det egentlig ikke vil synliggjøre eller validere. Frykten for å miste kontroll har skapt et samfunn som ikke lenger er fritt for den enkelte, som Sabia skriver: «The ideal of complete harmony implies the death of freedom» (2005: 125). Det er veien bort fra det harmoniske, og videre rom for individuell frihet, Shevek kjemper for.

4.10 *The Dispossessed* som kritisk utopi

The strength of Shevek's personality, unchecked by any self-consciousness or consideration of self-defense, was formidable. (Le Guin, 2014: 346)

I avrundingen av dette kapittelet vil jeg først kort oppsummere de egenskapene jeg i kapittel 4.1 påpekte at kunne ses i *TD*, og som tilsier at romanen hører til sjangeren kritisk utopi. Det første kjennetegnet er at i *TD* står Shevek som hovedkarakter, og handlingen er i front, i motsetning til i utopi-sjangeren hvor samfunnet har hovedfokuset. Bak disse to hovedelementene finner man de to planetene og deres samfunn: Urras og Anarres. Urras blir framstilt som den dystopiske planeten, mest nærliggende vår egen, mens Anarres blir framstilt som den utopiske, nye verdenen. Men på tross av at Anarres danner den utopiske delen, er ikke planetens samfunn perfekt. De mange problemene ved det odonske samfunnet blir en katalysator for Sheveks ideologiske oppdrag. På samme måte påvirker samfunnet på Urras han, da det er de mange problemene han observerer ved samfunnene der som katalyserer hans hjemreise til Anarres mot slutten av romanen.

Et annet kjennetegn som tilsier at *TD* tilhører kritisk utopi, er at romanen fremstilles selvkritisk ved at den viser til begge planetene og påpeker dårlige sider ved Anarres og gode sider ved Urras. Romanen lar Shevek oppleve Urras med åpent sinn, men ut fra sine verdier og tankesett. Urras blir derfor ikke *kun* framstilt som noe ondt og umoralsk, fordi romanen også lar Shevek ha gode opplevelser der. Dette skaper en dynamikk framfor statisk beskrivelse i romanen, da ingen av planetene, eller samfunnene, blir framstilt som *bare* gode eller dårlige. Romanen skaper dermed rom for kritikk av, og åpenhet til, begge samfunnene den framstiller.

Kritisk utopi kjennetegnes også ved at det ikke unnlater å beskrive at det utopiske samfunnet innehar problemer. Det største problemet som presenteres i det odonske samfunnet er problemet som oppstår i skjæringspunktet mellom – eller foreningen av – individ og samfunn. Dette problemet er, slik jeg ser det, bakenforliggende alle eksemplene jeg har drøftet i dette kapittelet. De aspektene jeg har tatt opp viser hvordan fellesskapet ikke har klart å opprettholde sin plikt overfor enkeltpersonene, mens enkeltpersonene har oppfylt sitt ansvar til samfunnet på bekostning av sin egen frihet.

Because individuals are both uniquely particular and social beings, they must find a way of harmonizing within themselves their self and social interests and duties; similarly, the social order they help construct and sustain must find a way of harmonizing practices that develop and respect the independence, autonomy and agency of individuals with those that develop and respect their interdependence and social needs and bonds. (Sabia, 2005: 113)

Den gjensidige interaksjonen mellom individ og samfunn fremstilles altså som det hovedproblemet i det odonske samfunnet. Den enkeltes rett til fri utfoldelse og initiativ er blitt begrenset av samfunnets konvensjoner og forventninger. Følgelig føyer den enkelte odonier seg etter disse konvensjonene fordi det er enklere enn å svømme mot strømmen. Ved å tilpasse seg i stedet for å kjempe i mot, bidrar odonierne til å opprettholde konvensjoner som bestemmer at fellesskapet skal komme i første rekke, og enkeltpersoner i den andre.

Det odonske samfunnet, skulle aldri ut fra Odos filosofi *bli* et perfekt, eller *ferdig* samfunn – det skulle alltid jobbe mot videre forbedring. På den måten skulle det være et samfunn basert på en utopisk idé, i stedet for å prøve å nå den perfekte utopien som innebærer å være statisk, stillestående og lukket. «Such a social order is not likely to be perfectly realized, or expected to be. If it were, there would be no need for continuing revolution as an integral part of society» (Urbanowicz, 1978: 117). Et perfekt og fullkomment samfunn er så godt eller bra som det har mulighet for å bli. Dette er derimot sett på som noe negativt i *TD* og den kritiske utopien. Det odonske samfunnets idé og filosofi blir det utopiske, og ikke samfunnet som det står skrevet. Det vil aldri bli helt utopisk – da dette ville betydd stillestående – men vil alltid jobbe mot og strebe etter noe bedre, noe som kan sies å være mer et utopisk ideal. Derav kan samfunnet på Anarres aldri bli utopisk hvis det klarer å oppholde idealet om den evige revolusjonen.

TD viser Anarres som et paradoksalt samfunn: samfunnets syn på seg selv som ferdigstilt blir i romanen kritisert, og er – motstridende nok – det som skaper mulighet for forandring. Det odonske samfunnet på Anarres fremstilles som et selverklært perfekt – og derav også ferdigstilt – samfunn, men også et samfunn som har ulemper og problemer, som burde endres for at det skal bli bedre. Måten samfunnet beskrives på – det faktum at samfunnet har problemer, og dermed også potensiale til å fornye og forbedre seg – gir romanen kvalitetene tilhørende sjangeren kritisk utopi framfor utopi-sjangeren, da utopiene som oftest er lukket for forandring. Det er beskrevet som et samfunn som skal fortsette å forbedre seg, men det er først når det mislykkes at forbedringspotensialet blir tydelig.

En av de største pekepinnene på at det odonske samfunnet på Anarres er blitt stillestående, og selv-proklamert utopisk, synes å være at Shevek og hans teori ikke finner noen plass i det øvrige, eller det vitenskapelige, samfunnet. Vitenskapelige nyvinninger finner har liten plass i utopier fordi samfunnene anses å være perfekte, og dermed trenger de heller ikke nyvinninger for å *forbedre* det. Dette vises ved at det odonske samfunnet, og da spesielt de som innehar «maktposisjoner», mener at Sheveks teori er unødvendig og at den vil gjøre mer skade

enn gagn, da det åpner for kommunikasjon med andre planeter. De mener dermed at deres eget samfunn, isolert og lukket, er best slik det er, og at alle endringer vil kunne gjøre skade. Det å åpne for kommunikasjon med andre anses å kunne utgjøre en trussel mot deres ideologi. Dette kan gjenspeile at troen på mennesket ikke er så sterk som ideologien deres tilsier. Mangelen på tiltro til innbyggernes mentale og moralske styrke medfører behovet for kontroll, mens tiltro til innbyggerne og deres moralske opplæring vil gi større grad av frihet. Et samfunns verdier er ikke så sterke og motstandsdyktige som de skal ha det til, hvis det ikke kan la seg utfordre av utenforstående ideologier. Frykten for motstand er det som i størst grad kan sies å bidra til det stillestående samfunnet.

Shevek representerer det utopiske både ved romanen og det odonske samfunnet. Han er en revolusjonær i et samfunn som er blitt stillestående. Shevek innehar essensen av en ekte odonier ved at han utfordrer og vil utvikle samfunnet. Han følger den odonske ideologien ved å ta egne valg, og tar kun hensyn til om det vil innsnevre noen andres handlingsrom eller initiativ. Etter mange år underkuet av andres vilje, bestemmer Shevek seg for å følge sin egen. Hans fokus på frihet, initiativ og valg blir derved stående igjen som det mest utopiske i romanen. «He appears, accordingly, to symbolize, the view that one must embrace liberty, diversity and novelty, and therefore change and even conflict, in order to keep the revolutionary idea alive» (Sabia, 2005: 125). For at samfunnet, og odonierne, skal fylle sin funksjon som individer og revolusjonære, må samfunnet forkaste sin streben etter å være stabilt og konfliktfritt. Konflikter katalyserer forandring, og stabile, homogene samfunn har ikke rom for konflikt. Hans fokus mot slutten av romanen ligger hovedsakelig på revolusjon og anarkisme, og derav også den enkeltes rett til initiativ. Han har brutt den odonske normen ved å reise til Urras, men etterlevd Odos filosofi ved å være revolusjonær og provoserende i sitt samfunn.

Shevek stilles opp som en antagonist til det odonske samfunnet. På grunn av Sheveks naturlige anarkistiske vesen møter han motstand i det stillestående samfunnet. Men det som gjør han til en antagonist i det odonske samfunnet, er interessant nok også det som gjør han til en protagonist i den kritiske utopien. Han møter et samfunn tilhørende en tradisjonell utopi, og dermed oppstår det konflikt. Ved å stille seg i opposisjon til resten av samfunnet, gjør han det alle odoniere egentlig skulle gjøre: han blir revolusjonen. Han gjeninnfører dermed konflikt og revolusjon i samfunnet ved å stille spørsmål ved og utfordre satte samfunnsstrukturer. Dette viser også at *TD* som litterært verk stiller seg kritisk til den tradisjonelle beskrivelsen av utopier, da Shevek som protagonist kommer i konflikt med et samfunn som kan sies å passe inn i den tradisjonelle utopi-sjangeren. Hans konflikt med det utopiske samfunnet åpner opp for en framstilling av samfunnets problemer. Dette hadde imidlertid ikke vært mulig i utopi-sjangeren,

da karakterene som oftest ikke er bevisst samfunnets problemer. Shevek, i tillegg til å være det mest utopiske ved romanen, blir dermed også en av de viktigste årsakene til at romanen kan defineres som en kritisk utopi.

Shevek er et bevis på at samfunnet *kan* fungere, men blir også et bevis på at det ikke gjør det. Han representerer, slik jeg ser det, den odonske ideologien ved at han innehar og presenterer de verdiene resten av samfunnet synes å ha glemt. «You cannot buy the Revolution. You cannot make the Revolution. You can only become the revolution. It is in your spirit, or it is nowhere» (Le Guin, 2014: 300). Shevek blir også et bevis på at en ekte odonier, og den odonske filosofien eller moralen, *kan* stå imot ytre impulser og påvirkning. Her tenker jeg særlig på at han etter oppholdet på Urras likevel vil tilbake til sitt eget samfunn, fordi i hans øyne er det mer moralsk, og bedre enn det på naboplaneten. Dette blir da et bevis på at Anarres' selvisolasjon ikke er nødvendig, men at samfunnet kan åpne opp dørene til resten av universet, og likevel klare å holde på sine verdier. Ved at odonierne aldri har utfordret sitt eget samfunn, har de gjort det mer skjørt. Fordi de aldri har måttet forholde seg til åpenhet overfor andre, tror odonierne at de ikke kan tåle ytre påvirkning.

Romanen avslutter med det utopiske håpet om forandring. Da Shevek på romskipet på vei tilbake gjør seg klar for å komme hjem, forklarer han en med-passasjer fra planeten Hain – som vil lande med han og starte et nytt liv på Anarres – at han ikke vet hva de vil møte når de lander:

Things are ... a little broken loose, on Anarres. That's what my friends on the radio have been telling me about. It was our purpose all along – our syndicate, this journey of mine – to shake up things, to stir up, to break some habits, to make people ask questions. To behave like anarchists! All this has been going on while I was gone. So, you see, nobody is quite sure what happens next. (Le Guin, 2014: 385)

Shevek vet ikke hva han kommer hjem til – han vet kun at det samfunnet han reiste fra ikke er det samme han kommer tilbake til. Denne uvissheten, denne muligheten for at alt kan være annerledes manifesterer seg som noe utopisk, da det at samfunnet kan være radikalt annerledes viser til håp om et samfunn i bevegelse. Selv om hverken Shevek eller odonierne som er igjen på Anarres helt vet *hvor* denne forandringen vil føre dem, så er samfunnet nå i det minste litt mer åpent for endring. Shevek har et håp om at det han møter er bedre enn det han forlot. Uansett utfallet av det ukjente, og det som møter han når han lander, så er det å returnere til Anarres positivt, fordi han i alle tilfeller kommer hjem: «“I will lie down to sleep on Anarres tonight,” he thought. [...] he had not brought anything. His hand were empty, as they had always been» (ibid., 387).

5 Konklusjon

The circle is open.
The doors are open.
(Le Guin, 2005: 308)

I denne oppgaven har jeg forsøkt å definere utopi og kritisk utopi som relevant for *TD*. Jeg la med dette grunnlaget for en oppgave hvor jeg argumenterer for at ideen bak det odonske samfunnet er utopisk, men at romanen som helhet kan defineres som en kritisk utopi. Å definere utopi og kritisk utopi som sjangre var imidlertid en vanskeligere oppgave enn jeg hadde forutsett. Utopien er blitt diskutert i mange århundrer, og men det finnes fortsatt ikke en entydig definisjon på sjangeren. Dersom definisjonen er for vid og omfattende vil den være for vag, men dersom den er for konkret vil den ha utelatt mange tekster som kan sies å tilhøre sjangeren. Kritisk utopi er imidlertid vanskelig å definere ut fra form, da de ofte er eksperimentell noe som betyr at få romaner innen den kritiske utopien er like i struktur og form. Sjangeren har likevel en del sjangertrekk som Moylan viser i sin tekst. Grunnlaget for min argumentasjon baserer seg på følgende punkter: 1) en grunnleggende forståelse av utopi-sjangeren og dens relevans for romanen, 2) en grunnleggende forståelse av sjangertrekkene til kritisk utopi og dens relevans for romanen, 3) en forståelse av Kropotkins ideer rundt anarkist-kommunisme og gjensidig hjelp, og deres relevans for romanen.

Det finnes flere teoretikere og tekster hvor det odonske samfunnet blir sett på som en utopi. Det finnes imidlertid relativt få som ser på de anarkist-kommunistiske trekkene ved samfunnet, eller som ser på *TD* som en kritisk utopi. Jeg mener derimot at disse tre aspektene tilhører og reflekterer hverandre, og legger et godt grunnlag for å se på hoved-problematikken i romanen: foreningen av individ og samfunn. Analysen delte jeg i to, slik at jeg først kunne argumentere for den utopiske ideen bak det odonske samfunnet, noe som ville tydeliggjøre – og legge til rette for å vise – de problematiske sidene ved det samfunnet som står beskrevet i romanen.

Dette gjorde jeg ved å først se på det grunnleggende samfunnet på Anarres ut fra et utopisk perspektiv. Jeg brukte da aspekter fra teorikapittelet om utopi-sjangeren til å se på dannelsen av, og bakgrunnen til, samfunnet. Videre ble Odos filosofi, og Kropotkins ideer om anarkist-kommunisme og gjensidig hjelp sentrale i beskrivelsene og drøftingene av det nye samfunnet. Slik jeg ser det er imidlertid ikke tilstrekkelig å definere romanen som utopisk, da den er kritisk til det samfunnet det presenterer. Ved hjelp av Moylans beskrivelse av sjangertrekkene ved den kritiske utopien tok jeg deretter for meg det jeg anser som viktige sjangertrekk ved *TD*. Jeg brukte også Dan Sabias analyse av *TD* til å vise de største problemene

ved det odonske samfunnet. Her konkluderer jeg med at det største, og mest fundamentale problemet i romanen finnes i relasjonen mellom samfunn og individ, og dette vises hovedsakelig gjennom Shevek og hans forhold til det odonske samfunnet. Problemene som oppstår i skjæringspunktet mellom samfunn og individ har jeg argumentert for ved å vise til flere aspekter og hendelser hvor samfunnet ikke overholder sin plikt overfor den enkelte. I tillegg viser jeg til hendelser hvor enkeltpersoner ikke har overholdt sin plikt, men snarere utnyttet sitt forhold til samfunnet.

Den kritiske utopien har som et av sine kjennetegn at det utopiske samfunnet ikke er foruten problemer. Dette avviker fra utopi-sjangeren hvor det utopiske samfunnet framstilles som ferdigstilt, perfekt samfunn hvor det ikke trengs forandring. Det største problemet det utopiske samfunnet i *TD* står overfor er foreningen mellom individ og fellesskap. Enkeltmenneskets plass i samfunnet, og samfunnets åpenhet til den enkeltes utfoldelse klarer ikke å forenes i det odonske samfunnet. At problemene blir vist og kommentert bekrefter romanens kritisk utopiske karakter. Fokuset på stabilitet og homogenitet synes å begrense den enkeltes utfoldelse ved at det odonske samfunnet er blitt strengt normert og regulert. Den friheten enkeltmennesket ideelt sett skulle ha på Anarres, innskrenkes på grunn av fokuset på fellesskap og samfunn. Dette vises blant annet ved at samfunnet kun leter etter feil hos enkeltpersoner og ikke ved større samfunnsstrukturer, som synes å skape frykt og innskrenker friheten til den enkelte odonier.

Den grunnleggende ideen bak det odonske samfunnet synes likevel å være utopisk. Odos anarkist-kommunistiske filosofi, eller idé, er utopisk i den grad at den er helt ulik det samfunnet hun kom fra. Dette er likt Kropotkins ønskede samfunn da han ville utløse en omveltning, slik at han kunne skape et nytt, og radikalt annerledes samfunn. Det odonske samfunnet gikk gjennom en stor omveltning og fjernet de største problemene ved det samfunnet de kom fra. Dette både kritiserer det bestående samfunnet og danner grunnlaget for et nytt. Dette synes da å være utopisk i den grad at samfunnet er annerledes enn sitt utspring.

Isolasjon fra omverdenen, er et ofte brukt virkemiddel i den litterære utopien. I utopi-sjangeren blir isolasjon hovedsakelig sett på som noe positivt, da isolasjonen holder «det onde» ute. *TD* som kritisk utopi viser seg, gjennom Sheveks opplevelser, imidlertid mer kritisk til lukkingen av et samfunn. Romanen viser alle de negative sidene fra propaganda og selvbekreftelse, til mangel på kunnskap og ressurser. I utopi-sjangeren ville ikke disse aspektene blitt påpekt da isolasjonen ses på som nødvendig. Det at *TD*, ved blant annet Sheveks opplevelser, kritiserer planetens isolasjon og dets følger bidrar til at man kan definere romanen som en kritisk utopi.

Den mislykkede gjennomføringen av den utopiske ideen, er slik jeg ser det, hovedbegrunnelsen for å se på romanen som en kritisk utopi. Det odonske samfunnets hovedproblem synes å være mangel på samarbeid mellom individ og samfunn i et samfunn hvor disse partene skulle være autonome, men likevel samarbeide. Dette har jeg forsøkt å synliggjøre i oppgaven ved å vise hvordan makt, sentralisering, verdivurdering, isolasjon, undertrykkelse og ensomhet påvirker det odonske samfunnet. De gode aspektene ved samfunnet baserer seg på fellesskap og samarbeid. Samtidig er det flere odoniere som havner utenfor fellesskapet, noe som peker på at disse strukturene ikke er problemfrie eller tilstrekkelig for individet. Den enkelte odoniers frihet har blitt innskrenket. For å finne tilbake til sitt ideologiske utgangspunkt kan ikke samfunnet som helhet, og odonierne som enkeltpersoner, opprettholde ønsket om det stabile.

En annen vesentlig grunn for at jeg konkluderer med at *TD* er en kritisk utopi, er beskrivelsen av Sheveks karaktertrekk. Shevek legemliggjør problemene ved det odonske samfunnet. Han er isolert og utenfor, han kritiserer enkeltpersoner på vegne av det øvrige samfunnet, og han møter og innehar makt. Ved at Shevek opplever alle disse elementene ved samfunnet, formidles de også til leseren. Romanen er ikke kun en beskrivelse av et annet samfunn. Shevek *lever* det odonske samfunnet, og hans dynamiske karakter antyder at romanen er en kritisk utopi framfor en utopi, da en utopi ikke ville hatt rom for hovedkarakterens utvikling. Som protagonist i en kritisk utopi, møter Shevek et samfunn tilhørende en tradisjonell utopi, og dermed oppstår det konflikt. Hans utvikling og historie skaper en kritikk til det utopiske odonske samfunnet som ikke ville vært til stede i en mer tradisjonell, eller perfekt, utopi, hvor hovedkarakteren kun er et talerør for det gode samfunnet. Hans funksjon finnes dermed både formmessig, da hans karakteristikk er åpen og dynamisk, og i historien hvor han står i opposisjon til samfunnet og katalyserer forandring.

Min lesning av *TD* reiser spørsmålet om hvordan Anarres og Urras hadde blitt oppfattet hvis protagonisten reiste den andre veien - fra Urras til Anarres. Hadde vi som lesere da fått presentert en mer tradisjonell utopi hvor den reisende reiser til utopien, eller ville Urras vært utopien og protagonisten derfra? Ville vi kun fått sett de gode sidene ved utopien? Som lesere av *TD* får vi perspektivet til en som kommer fra, og ikke passer inn i det odonske samfunnet. Problemene i samfunnet belyses på denne måten ved at leseren får oppleve Sheveks personlige konflikt med samfunnet. Dersom romanen kun hadde beskrevet reisen til Anarres, kan det tenkes at man i større grad ville fått et mer positivt – og nærmere perfekt – bilde av planeten og samfunnet der. Det praktiske og arbeidende folket ville på denne måten blitt framstilt som noe eksemplarisk. Som leser ville man i langt mindre grad fått se den negative effekten det odonske

samfunnet har på enkeltpersoner. Man ville i en tradisjonell utopi bare blitt vist de gode sidene: friheten og mulighetene til de odonske innbyggerne, mens i en kritisk utopi hvor protagonisten kommer *fra* utopien, får vi en dypere innsikt i det odonske samfunnets problematiske sider. Det at Shevek er fra Anarres åpner muligheten for kritikk til det utopiske samfunnet, samtidig som det gir både hovedkarakteren og bi-karakterene større handlingsrom. Den kritiske utopien åpner derved muligheten for å se enkeltpersoners forhold *til*, og interaksjon *med*, samfunnet.

Flere av temaene som går igjen i *The Dispossessed* synes fortsatt å være høyaktuelle i dag, og vil sannsynligvis også fortsette å være relevante i framtiden. Her tenker jeg blant annet på temaene fremmedfrykt, maktmisbruk, enkeltpersoners frihet i et større samfunn, og sosial isolasjon. Sistnevnte tema blir blant annet belyst i podcasten *Invisibilia* (Rosin & Spiegel, 2018) i episoden «The Callout» fra april 2018, hvor de ser på sosial isolasjon brukt som straff i et hardcore-musikk miljø i Virginia, USA. Mot slutten parafraserer de antropologen Richard Wrangham som forklarer at:

we register social isolation in the same parts of the brain that register physical pain. [...] from the brain's perspective, banishing someone is in some ways like a physical flogging. It doesn't leave marks on the body, but it can be just as damaging. But communities have always done it because it allows them to reinforce their moral code, to define themselves and to keep the community safe. (Rosin & Spiegel, 2018)¹²

Her ser de altså på sosial isolasjon som straff, og hvordan det påvirker mennesker som opplever det. Det odonske samfunnet skiller seg dermed ikke ut fra andre – reelle – samfunn som bruker samme form for straff. I begynnelsen av denne oppgaven nevnte jeg også en annen podcast, *This American Life* (2018), som også reflekterer temaer som viser seg relevante både i det virkelige liv, og i romanen.

Romanen beholder altså sin relevans over førti år etter den ble skrevet. Den begynner med en vegg, men slutter med en åpen dør. Den slutter med en forventning, og et håp, om en bedre framtid. Anarres begynner som lukket, men Shevek tvinger samfunnet til å åpne seg. Romanen har en åpen avslutning, vi vet ikke hva som skjer videre på Anarres. Som Le Guin selv skriver: «The book doesn't have a happy ending. It has an open ending. [...] it's quite possible that both Shevek and Ketho will be killed on arrival by an angry mob. And it's only too likely that Shevek's specific plans and hopes for his people will come to little or nothing» (Le Guin, 2005: 308). Alt vi vet er at Shevek kommer hjem, og den åpne avslutningen gjenspeiler romanens utopiske potensiale.

---

¹² En transkribert versjon av episoden er tilgjengelig på:
<https://www.npr.org/templates/transcript/transcript.php?storyId=601972135>

Litteraturliste

- Bacon, F. (2008) «New Atlantis», i Bruce, S. (red.) *Three Early Modern Utopias. Utopia, New Atlantis and the Isle of Pines*. New York: Oxford University Press, s. 149 - 186.
- Bauman, Z. (2010) *Socialism: The Active Utopia*. Oxon: Routledge.
- Callenbach, E. (1990) *Ecotopia*. United States: Bantam Books.
- Davis, L. (2005) «The Dynamic and Revolutionary Utopia of Ursula K. Le Guin», i Davis, L. og Stillman, P. (red.) *The New Utopian Politics of Ursula K. Le Guin's The Dispossessed*. Oxford: Lexington Books s. 111-128.
- Drøm. (2018) *Bokmålsordboka*. Tilgjengelig fra: <https://ordbok.uib.no/drøm> (Hentet: 15. mai 2018)
- Fitting, P. (2009) «A Short History of Utopian Studies», *Science Fiction Studies*, 36(1), s. 121-131.
- Glass, I. (2018) «The Walls», *This American Life*. [podcast] USA: NPR.
<<https://www.thisamericanlife.org/641/the-walls>> (Hentet: 12 mai 2018)
- Jameson, F. (2007) *Archaeologies of the Future: The Desire Called Utopia and Other Science Fictions*. London: Verso.
- Kragset, A. O. (2009) *Utopian Freedom: Individual Freedom and Social Order in Thomas More's Utopia, Marge Piercy's Woman on the Edge of Time and Ursula Le Guin's The Dispossessed*. Masteroppgave. The University of Agder.
- Kropotkin, P. (1995) «'Anarchism', from The Encyclopaedia Britannica», i Shatz, M. (red.) *The Conquest of Bread and Other Writings*. Great Britain: Cambridge University Press, s. 233 - 247.
- Kropotkin, P. (2002) *Mutual Aid: A Factor Of Evolution*. McLean, Virginia: IndyPublishers.com.
- Kropotkin, P. (1995) «The Conquest of Bread», i Shatz, M. (red.) *The Conquest of Bread and Other Writings*. Great Britain: Cambridge University Press, s. 1 - 202.
- Kumar, K. (1999) *Utopianism*. Buckingham: Open University Press.
- Le Guin, U. K. (2005) «A Response, by Ansible, from Tau Ceti», i Davis, L. og Stillman, P. (red.) *The New Utopian Politics of Ursula K. Le Guin's The Dispossessed*. Oxford: Lexington Books s. 305-308.
- Levitas, R. (2011) *The Concept of Utopia* Oxfordshire: Peter Lan Ltd International Academic Publishers.
- Le Guin, U. K. (2014) *The Dispossessed*. Harper Perennial Modern Classics. utg. New York: Harper Perennial
- McCaffery, L. (1990) «Ursula K. Le Guin», i McCaffery, L. (red.) *Across the Wounded Galaxies. Interviews with contemporary American Science Fiction Writers*. Urbana and Chicago: University of Illinois Press, s. 151 - 175.
- More, T. (2008) «Utopia», i Bruce, S. (red.) *Three Early Modern Utopias. Utopia, New Atlantis and the Isle of Pines*. New York: Oxford University Press, s. 1 - 148.

- Moylan, T. (2014) *Demand the Impossible. Science Fiction and the Utopian Imagination*. Bern, Switzerland: Peter Lang.
- Rosin, H. og Spiegel, A. (2018) «The Callout», *Invisibilia*. [podcast] USA: NPR.
 <<https://www.npr.org/player/embed/601972135/602705859>> (Hentet: 12. mai 2018)
- Sabia, D. (2005) «Individual and Community in Le Guin's *The Dispossessed*», i Davis, L. og Stillman, P. (red.) *The New Utopian Politics of Ursula K. Le Guin's The Dispossessed*. Oxford: Lexington Books s. 111-128.
- Sargent, L. T. (1994) «The Three Faces of Utopianism Revisited», *Utopian Studies: Journal of the Society for Utopian Studies*, 5(1), s. 1-37.
- Smith, P. E. (1979) «Unbuilding Walls: Human Nature and the Nature of Evolutionary and Political Theory in *The Dispossessed*», i Olander, J. D. og Greenberg, M. H. (red.) *Ursula K. Le Guin*. Edinburgh: Paul Harris Publishing, s. 77 - 96.
- Urbanowicz, V. (1978) «Personal and Political in *The Dispossessed*», *Science Fiction Studies*, 5(2), s. 110-117.